

BUDAPESTTŐL SITKÁIG

Utjegyzetek
írta
Dr. Vojnich Oszkár.

DR VOJNICH OSZKÁR

BUDAPESTTŐL
SITKÁIG

(ALASKA)

ÚTI LEIRÁSOK

DR VOJNICH OSZKÁR

BUDAPESTTŐL SITKÁIG

ÚTI LEIRÁSOK

A TISZTA JÖVEDELEM A HIRLAPIRÓK NYUGDIJINTÉZETE JAVÁRA FORDÍTVA ÉIK

BUDAPEST
SZERZŐ SAJÁT KIADÁSA

1894

610075

ELŐSZÓ HELYETT.

Midőn utamról tett feljegyzéseimet a nagyközönség elé bocsájtom, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az alábbiakban csak az egymásutáni benyomásoknak engedtem, ennek folytán ne keressenek naplómban rendszert.

Éjszak-Amerikáról tudomásom szerint mindeddig nem jelent meg illusztrált magyar munka. Amig érdekesebb mű e hiányt pótolni nem fogja, talán az én szerény naplójegyzeteim is tesznek némi szolgálatot az érdeklődőknek.

D^c Vojnick Oszkár

DREZDA, BERLIN, HAMBURG.

DREZDA, 1893. június 13.

UDAPESTRŐL június 12-én indultam el a központi állomásról, Drezdába 13-án reggel érkeztem meg. Az utazás okozta kis bágyadtságot a droschkéba tóduló reggeli levegő csakhamar megszüntette; már amint az első pár házat elhagytuk, láttam, hogy egy kedves városban töltöm majd el utazásom első egy-két napját. — Kedélyes és közlékeny szász ült a bakon. A régi Drezdát nagyjából átkocsiztuk. A régi Drezda is bátran megérdemelné az új nevet, mert nagy része egészen újonnan épült, különösen szép az 1870 óta kiépült Technikerviertel, — villa-villa mellett áll itt a szebbnél szebb kis kertcskében. Innen Crestnitz-Segnitz nevű útra hajtott kocsisom, a honnan egész Drezdát láttuk magasról. A királyi kertben jó időt töltöttem; a Margitszigethez hasonlóan van ez a nagy liget parkirozva, mindenféle mesterségesen készített tóval, középen egy keskeny volt udvari vadászkastély most muzeumná alakítottatott át, ennek egyik oldalán ovál alakú tó, a másik oldalán ugyanilyen alakú fák és virágokkal díszített gyeppartie van, az egész ovális 7 láb magas metszett dísznövénynyel van körül ültetve. Az angol negyed és parknak a város felőli része mellett 18 lawntennis hálót láttam egy arra való helyen kifeszítve, e helyet az angolok bérelik. A város éjszaki részén a «Strehlen negyedben» van a szász király

villája kis tavacszával. Még egy igen szép park van a «Johann Georg» út mellett, a Johann G. herczeg kertje.

Table d'hôte-nál fél 5-kor két idegen ajkú mellett meglehetősen unatkoztam. Este a kir. udv. színházat néztem meg.

«Orfeus és Eufrosiná»-ban gyenge erőlk működtek, de a «Paraszt becsület»-ben Malten úrnő remekül énekelt Santuzza szerepében. Erl is szép előadással mutatta be a fiatal parasztot, a zenekar e darabot bravúrral játszta (50 és egynehány tag, közte két hárfá). A zenekar minden nem énekes résznél gyorsította a taktust, úgy, hogy az sehol sem vált vonatottá.

Már a mai nap folyamán, a villák között kocsikázva, feltűnt a sok szép nő arcz, ma este figyelmesen szemléltem őket, «ha Amerikában ily szépek lesznek a leeresztett hajú kis leánykák, úgy tanulmányútam csak egy térre, «az Ő szemléletökre» fog szorítkozni.» Megjegyzem, hogy itt nagyon sok angol és amerikai nő van. Az amerikai leányok leeresztett vagy kis angol kontyba kötött borzas fejdíszekkel úgy néznek ki mint egy-egy kis Rafael angyalka, talán a «sixtini Madonna előtt bámuló» két kis amorettól vették a mintát! A fiatalabbak világos, az éltesebbek sötét ruhában voltak, de valamennyien minden ékszer nélkül, egy boutont sem láttam a sok rózsás fülecskében.

Vacsora után egy kis sétát tettem, megfigyelendő az éjjeli életet, hosszú barangolás után az Elbének mentem volna, ha egy éjjeli ór (olyan mint a mienk, csakhogy síp helyett kürttel zavarja az alvókat, és a hosszú pallos helyébe egyszerű bot a fegyver!) meg nem mutatta volna az útát. 66-ban velünk harczolt a poroszok ellen! e szász bácsi midőn az 50 pfennig jutalmat átvette kezemből, meg is szorította, egészen természetesnek találva azt. Különben má több szász bácsit szólítottam meg, mind a legnagyobb előzékenységgel adtak választ. Igen derék, joviólis emberek látszanak!

*

— junius 14.

A Grüne-Thor műkincsei között a királyi gyémánt, brilliant, rubin, smaragd és safir ékszerek óriási értéket képviselnek, hasonlóan a királyné

ékszerei. Dicséretes beosztással minden a lehető legkönnyebben követhető a katalogus után. És pedig egyes szobák szerint osztályokra oszlik az egész helyiség u. m.:

I. Bronzzimmer. II. Elfenbeinzimmer. III. Kannen-Zimmer, porcellán, márvány, bernstein stb. dolgokból. IV. Silberzimmer. V. Pretiosensaal. Érdekes darabja ezen osztálynak a «Haus-Kugeluhr» Schlotheim augsburgi órástól. Egy kis kristály golyó szolgál idő repetátorul, amely minden perczen egyszer leszalad a tornyon csiga alakban alkalmazott galerián és minden leesés alkalmával egy emelő szerkezettel újra felemeltetik. VI. Juwelenzimmer. Az első kis üveg almáriomban az említett százsz kir. házi ékszer van felhalmozva.

BERLIN, június 14. este.

A «Theater an den Linden» volt első útam Berlinben, már a Suhancz első felvonása kezdetét vette, fel sem tűnt beléptemkor a berendezés nagyszerűsége, a kis Kürike annyira lebilincselte figyelmemet, kedvesebb, sikkesebb suhanczot nem lehet képzelni nálánál. Mesés temperamentuma van ennek a mi kis babatündérünknek, a maga nemében nincsen párja. Csak mikor a culissák mögé vonult a kis baba, fordultam vissza és láttam egy sor aranyozástól csillogó páholsort az emeleten, élénk piros posztós ülésekkel, a földszint háttérben két buffet áll. A második emelet páholyai megett egy körül futó, széles folyosón szép leányok állnak a pezsgős asztal mellett és csakhamar ott teremnek a virágkosaras társak. Két-három rózsaszállal tanácsos beszüntetni a vételt! . . . különben sok mark-ocská kerülhet a médik markocskájába.

A Suhancz után még egy négy felvonásos látványos balettet adtak, meglehetősen nagy, de nem eléggé finom kiállítással, a főballerina szépen lejtett. Legmulatságosabb alak volt egy körülbelül 6 éves gyerek majomnak öltözve, igen helytelenül viselte magát, kapott e miatt sok feddést ülőkéjére. A balett czime: «Columbia», végig néztem, mert azt hittem, hogy a benünket 22-én szállító Columbiának is jut benne hely, a praktikus *Columbia* korcsolya-szijjakat sem annoncirozták benne! — no de nem érdemes törni rajta a fejemet, hogy honnan vette tárgyát. Tizenegy óra után végződött az

előadás, egy pohár müncheni Pschorr sör elfogyasztása után felszállítottam magamat a liften és most sebes tempóban óhajtánék aludni, hogy holnap korán megkezdhessem Kosztka Emilkével útitársammal az érdekes dolgok megtekintését.

*

— június 15. este.

Egy a Central-Hotelban reggel 8—10-ig játszó kis, de meglehetősen zenekar játéka mellett reggeliztünk Kosztka Emil barátommal. Azt hiszem, nem a zene, hanem a társas együttlét okozta, hogy 2 drb vajjal bekent kalácscsal többet fogyasztottam el kávémhöz, mint az előbbi két napon. Az egyedüli útazás csak olyan kis útra való, mikor rózsás újjacskák húzzák meg megérkezésünkkor a kitérített cél elérését jelző harangot! Reggeli után egy droschkén a «Rathhaushoz» hajtottunk, onnan a «Canalisations-Verwaltung» című hivatalhoz útasítottak: így kaptunk ajánlatot a nagyszabású kanális-műveket megtekinteni Berlinben.

Berlin minden egyes utcájának két oldalán derék vastagságú csövekbe vezetnek az egyes házakból a levezető csövek, valamint az esővizet vezető csövek is, később azután nagyobb csatornába egyesülve érnek a «Pump-státiókhoz!»

Ezek a csatornák alul keskenyebbek és felfelé szélesebbek, úgy, hogy kevés víz esetén is van lefolyásuk, felül a szélesség 3 m. 20 cm., a magasság 2 m. 90 cm.

Ilyen «Pump-státió» 10 van Berlinben. A csatornázásnak ezen besztása miatt a berlini csatornarendszer «Canalisation von Berlin Radial-system Modell III-nak» nevezetik. 1873-tól 1877-ig építették az egész mű. Ma egy ilyen Pump-státiót néztünk meg. 4 óriási motor mindenik 60 lóerővel szivattyúzza fel a már előbb egy rostélylyal a szeméttől megtisztult folyadékot.

Megjegyzendő, hogy arról is van gondoskodva, nehogy nagy esőzések esetén a hirtelen légnyomás által a csövek megrepedjenek és pedig: «bizonyos distánciákon ilyen alkalmakra felnyitható szerkezetek által», miután a túl nagy mennyiségű vizet nem is volna képes a gépezet ilyenkor felszívni és rendeltetési helyére, a mezőkre kinyomni, egy mellécsatorna

is van, ahol a fölös víz a Spree folyóba ömlik. Kisebb városokat illetőleg tett kérdéseimre e feletet kaptam: hogy miután kisebb gépezetekkel és igen olcsón előállítható az egész, egészségi szempontból nagyon ajánlatos.

Miután a víznek elég gyors (1 méterre 1800 m.) a lefolyása, nem is terjeszt bűzt, ugyanis két óra alatt mindenhonnan van lefolyása a víznek. Egy személyre Berlinben 70 és néhány pfennig esik átlag a csatornarendszer fenntartására.

Evvvel a vízzel Berlinen kívül álló mezők lesznek locsolva. Kezdetben óriási mennyiségű zöldség termeltetett e mostani mezők helyén, de az újságírók, a privát kereskedők drágább és rosszabb zöldségeinek javára döntöttek el ezen ügyet: — állítólag egészségtelen az ilyen helyen termelt növény, szerintem ez képtelenség, mert a mit a növény a földből magába szív, már átalakultan válik a növény részévé.

A Hohenzollerok-muzeumában sok érdekes dolgot tekintettünk meg. Az egyes nagyobb uralkodók és uralkodónőknek külön-külön szobák vannak szentelve.

Mindjárt a bejáratnál van egy mesterileg dolgozott tajték szivar-szopka (Nagy Úbeltől egy láb hosszú), rajta Vilmos császár, Moltke, Bismarck és még egy-két porosz tiszt, az ellenkező részen 3—4 francia tiszt amint egyik vétellelet ad Vilmosnak (Metznél). Vilmos császárnak katonai díszöltöneyei között ott van a 10-ik huszárezred mentéje is (ennek az ezrednek ő Inhaberja volt és az erre való tétele idejéből 1873-ból egy diploma. Rendjelei között az első helyen a Szt. István rendjel van, azután egy osztrák, majd 7 orosz stb.). Mindenféle tárgyat, a mit kezébe vett a nagy császár, őt illető kegyelettel őrizték meg a németek, így pl. a két fegyver is ki van téve, a melyekkel az első fegyverforgatási gyakorlatokat tette. Harci lova: Sadowa, kitömve abban a szobában áll, ahol a halála alkalmával küldött koszorúk vannak. Anyjának, Augusztia Viktóriának halála alkalmával küldött koszorúk is betöltenek egy kisebb szobát. Fia elhunytának emlékére is ilyen kegyelettel adóztak a németek. Szép felírást kapott keresztfájára:

«Nun ruh'st Du aus von Deiner Qual und Pein!
 Und könntest länger unser Port nicht sein,
 All' grosse Liebe die Dir war hienieden,
 Sie folgt Dir in den ew'gen Himmelsfrieden.»

Nagy Frigyesnek is sok érdekes dolgát őrizték meg.

A Zoologischer Gartenban sok ritka példányú állatot láttunk: 5 orosz-lánt, köztük egy gyönyörű nubiait, 2 szép királytigrist, 2 orrszarvút, 1 vízi-lovat, 3 elefántot stb. Az elefántok házának egyik falán figyelmeztetik a közönséget egy plakáttal, hogy: «Wenn die Biergläser nicht vollgeschenkt werden, wird das g. Publikum ersucht, die Beschwerden einzugeben!» Mindenütt kéri a közönséget a saját érdekében tenni! innen van azután, hogy az idegen bátran megkérdezheti a droschkéktől, hogy «was zahle ich» és az nem mer túl kérni. Próbálja csak nálunk egy idegennek látszó kérdezni a fuvarpénzt, 4-szereset talán nem, de 3-szorosat biztosan kell fizetnie. Hát még a fizető pinczerek, agiót maguknak számítanak, ha arany pénzért bankót adnak.

Kint is ebédeltünk 6 óra után egy nagy terrasseon, ezer és ezer ember járt-kelt, ült, 2 nagy katonazenekar felváltva játszott.

*

— június 16.

A berlini aquarium egyedül álló a maga nemében. Az Unter den Linden főutczába vezető egyik utca sarokháza rejti magában üveg alatt a legritkább élő állatokat. A bejárat emeletre visz, két oldalt kigyók és gyíkok vannak elhelyezve mesterségesen készített szikla-barlangokban. Ezután egy nagy kaliczka mellett jobbra vezet útunk, e kaliczkában mindenféle madarak vannak, a kaliczka a földszintig terjed, alján medenczében egy nagy fókával. Maradjunk az emeleten: jobbra fordulva egy kerek osztályba érünk, a közepén kaliczkában mindenféle madarak, köröskörül teknős békák, békák, krokodilok medenczékben és most jó a legérdekesebb, egy sötét folyosó, két oldalán sziklák közé helyezett üveg medenczékkel, a melyek felülről kapják a világosságot, azokban az ázalagok és puhányok, polipok, rákok, tengeri pókok és halak minden

különleges nemét látjuk. A puhányok élete a legjobban érdekelt, a sziklához nőve, miként mozgatják nyúlványait, mások 5 karú csillag alakúak barna, sárga, bordeau, piros színnel, ezek már változtatják helyüket, majd a kis tengeri lovak furcsa mozgásukkal. Egy pár órai ittlétel után meg-elevenedve láttam mindazt, amiről az iskolákban tanultakból csak rozrajz utáni fogalmam volt.

Este a Theater an den Lindenben érdekes dolognak voltam tanúja. Kürikének franczia betét kupléja után nagyon lelkesülten tapsolt a közönség, egyszerre egy mellettem ülő bácsi így kezd dictiózni stentori hangon: «úgy Klárika, tanítsd meg őket szeretni a vitéz magyar nemzetet!» Oly hatalmas hangon szólalt fel, hogy minden gukker reá irányult, jellemző a németekre, hogy nem intették meg és nem pisszegtek, holott közvetlen utána Schönberg színésznek egy drasztikus kupléját alig engedték végig énekelni.

*

— június 17.

A charlottenburgi lóversenytér fél órányira van (egy droschke sebességét véve) a belvárostól. E versenypálya, miután sok vadászverseny lovagolnak rajta, telve van akadályokkal, a mai versenyen 5 vadász-verseny volt és 2 gátfutam, 4 versenyben úrlovasok lovagoltak. Az úrlovasok itt nagyobb számban lovagolnak a versenyeken mint nálunk, de olyan perfect lovasokat mint Lázár, Horthy, Stahremberg, Batthyány nem láttam a mai versenyen.

A charlottenburgi pálya dombos és homokos volta miatt igen előveszi a lovakat, ennek tulajdonítom, hogy a vadászversenyekben (aránylag kis távolságra 3500—4500 méternyi) a lovak mind kimerülten jöttek be. 1. A nézőtéren egy fődött tribün van az első és egy a 2-ik osztály számára, de sokkal kisebbek mint a pesti, ezeken kívül van néhány fedetlen tribün. 2. A totalisateur olyan messzire esik a tribüntől, hogy a próba galoppot nem lehet figyelemmel kísérni. 3. Az egyes futamokban résztvevők száma minden sorrend nélkül lesz felhúzva. 4. Az úrlovasok között lovagoló porosz tisztok, daczára annak, hogy a programmon ki vannak téve színeik, minden jelző szalag nélkül uniformisban lovagolnak,

tessék most már eligazodni a fogadó közönségnek 6—8 ilyen lovas uniformisán, különösen ha egy ezredhez tartozók vannak közöttük! E négy ponttal azt hiszem ki van mondva a lóversenyeknek itt rossz rendezése. Mégis meg kell jegyezni, hogy a vadászversenyeknek, miután azokban sok és meglehetősen nagy ugrások vannak, meg van az értelme, bárcsak nálunk is meghonosodnék az! Az utolsó gát 300 méteren túl van, ezt is helyeslem, evvel eleje vétetik az utolsó ugrásnál nálunk annyiszor látható bukfenczezésnek és megadatik a nyerési lehetőség a jó lovon ülő gyengébb lovasnak is és evvel együtt az ambíció, többe lovagolni versenyeken!

A kiállítási park a Zoologische Gartenhoz hasonló találkozási helye a berlinieknek, esténként zsúfolásig megtelik látogatókkal. A park közepén egy nagy épületben szebbnél szebb modern szobrok és néhány kiváló középkori mű van kiállítva.

*

— június 18. Vasárnap.

A berlini körvasút két irányban halad, u. m. egyik pálya észak, a másik déli irányban járja körül a várost. Ma délután körül mentem az északi pályán, éppen 1½ óráig tartott az út, 21 állomásnál álltunk meg, de csakhogy éppen megálltunk, nagyon érdekes a publikumnak nagyvárosias gyorsasága és tájékozási képessége, egy állomást sem mondanak meg, mégis mindenki megálló helyén száll ki, ilyenek pl. a Zoologische Garten, Börse, egyes kertek stb. E vonatok minden 2—3 percnyi időközben követik egymást. Egy körúti út 30 pfennig. A III-ik helyen az ötödik állomásig csak az állomásokon levő automatokba vetett 10 pfenniggel kell a jegyet megszerezni.

Az operán meglátszik, hogy nem ma épült, nem jó a földszinti üléseknél a beosztás, középen nincs bejáró s így ha valaki későn jön, egész sort felzavar, tűz esetén is nehezebbé teszi ez a menekülést. Különben a «Berliner Theaternak» is ez a hibája. A zenekar gyöngye.

HAMBURG, június 19.

Piszkos, barátságtalan város, régi négy emeletes keskeny házakkal, igazi kolerafészek, azonban terei vannak meglehetősen számmal és szép tágasak. A Hamburger Hotel előtt, ahol szállva vagyunk, szép kikötő van kisebb hajók számára, az Elbe folyó szélesbedik itt ki egész kis tóvá.

Délután a lóversenyen igen érdekes futamokat néztünk végig. Kodolits Espoirját Dorn egy lóhosszal megverte, de három kilót nem is adhat Espoir ennek a kitűnő conditióban levő lónak. A versenytér itt sem olyan szép mint a pesti, a nézőtér és totalisateur elhelyezése jobb mint a berlini pályán. A kocsik meg éppen példás rendben állnak számozott helyeken.

*

— június 20.

A városnak nyugati oldalán, ahol az Elbe már igen széles, hatalmas kikötő van, telve nagy (tengeren járó) hajókkal, egész sereg kis vontató és személyhajó forog ott. Mindenféle mesterséges kanálisokkal tették nagyobbá a hajók közlekedési helyét. Az újonnan épült 4—6 emeletes raktárak egymás mellett hosszan húzódnak el a vízparton. Nagy kereskedelmi forgalma van e városnak. A lakosság már itt inkább nemzetközi jelleggel bír, de még mindig a német szivélyesség honol mindenütt.

Egy kitűnő távcsővel láttam el ma magamat az útra és milyen olcsón vettem e jó üveget, Pesten éppen kétszeresen fizetnem volna meg. Szép a mi Pestünk, de nagyon drága, milyen horrendum árat kérnek ott tőlünk valamire való dologért. Itt nem szükséges alkudni, becsületet haszonra dolgoznak a kereskedők, nem egyesek becsapása a jelszó, hanem az árak minőségének megfelelő árat szabni!

*

— június 21.

A képtárban az újabb festőktől igen szép művek vannak, a régibb mesterek nem valami kiválóan vannak képviselve.

Amilyen régi piszkos e város, olyan barátságos a külvárosa szép villáival. Este többen magyarok találkoztán, az Alster folyón egy kis

hajócskán az $\frac{1}{4}$ órányira fekvő kioskig mentünk, útközben egyik villát a másik után hagytuk el, telve volt az egész, itt igen széles folyó, kis árboczos és evezős hajócskákkal, a hamburgi regattisták evezési gyakorlataikat végezték, $\frac{1}{4}$ 10 óra felé értünk haza, még mindig olvasni lehetett volna, olyan világos volt.

Mielőtt elhagynám Hamburgot, még felemlítem Drezda, Berlin, Hamburgot illetőleg, hogy éjjel után milyen sürgés-forgás van az utcákon.

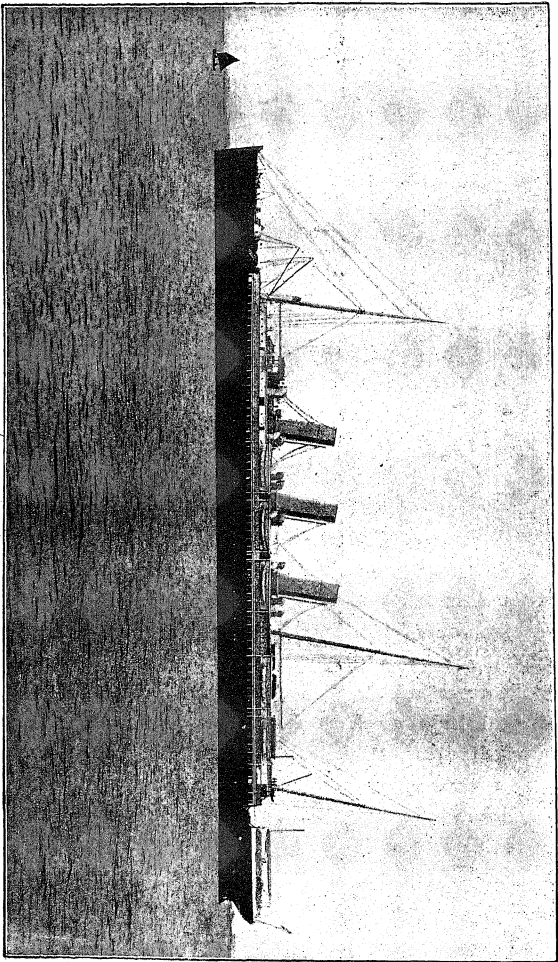

NYOLCZ NAPIG AZ ATLANTI ÓCZEÁNON.

A «COLUMBIÁN», június 22. este 1/211.

RATH KÁROLY a keresk. muzeum elnöke, dr. Farkas Laczi, Krisztinkovits Béla és dr. Kosztka Emil társaságában ma reggel 9 órakor a hamburg-párisi vasúti állomástól megkezdjük útunkat a tenger felé. 11 óra után szemünkbe ötlött az Elbe folyó tengerszerű torkolatán a cuxhaveni kikötőben horgonyozó Columbia három kéménye. Egy kisebb hajón átszállítottak bennünket csomagjainkkal együtt a Columbiára. A nagy gyorshajón zenével fogadtak, a pinczésereg kicsípve, glédában állt, a matrózok sűrögtek-forogtak, néhány percz alatt mindenkinek kézi csomagja kabinjában volt. Megjegyzem, hogy a fekvő helyek alatt annyi hely van a kabinokban, hogy az egész úti készletünket ide helyezhetjük el, én így is tettem, egy 92 cm. hosszú, 32 cm. magas és 52 cm. széles koffer, egy kézitáska, czilindertok, plaid, kabátok mind kéznél vannak. A tenger csendes, a hajó egészen símán halad. Kevesen vagyunk útasok, ha csak holnap Southamptonnál nem száll be hozzánk néhány angol útitárs. Mennyi kis árbocost találtunk estig mindenütt! néhány pósthajó is jött velünk szembe, itt még van élet a tengeren! Egy kissé csöpörög az eső, evvel legalább biztosítva vagyunk ma éjjel a köd ellen.

«COLUMBIA». (ГОРНИКОВЪ.)

— június 23.

Hajónk, hogy óránként 35 kilométernyi sebességgel haladhasson, keskeny, de nagyon hosszú.

Reggeli 6 órától kezdve az angol partok mellett haladunk. Wight szigete előtt 3 a tengerbe épített erődíveny védi az angolok jogait. Wight szigetén látszott az angol királyné nyaralója. A Southamptonnál levő kanális befordulásánál egy kisebb angol hajó, hozzánk szállította az újabb útasokat, néhányan ki is szálltak itt, közöttük nagy sajnálatunkra két csinos nő.

Éppen nem valami különös társaság van hajónkon, szép nő egy se, bánom, hogy nem angol hajóval indultam. Este felé már érezhető az Óceán közelléte.

*

— június 24.

Két óra felé éjszaka, hatalmas hullámokkal mutatta be magát az Atlanti Óceán, azóta folyton ringunk a 3 méteres hullámokon. Most már magyarázatát látom csaknem minden tengeren járt utazó azon kijelentésének, hogy vihart látott, viharnak képzelik a tengernek itt vihar utáni mozgását is. A hajó sebessége olyan légáramlatot okoz, mint szárazon egy jó szél. Az utazó közönség nagy része már megkóstolta ma a tengeri betegséget, előjeleit én is éreztem, de még eddig sikerült leküzdenem. Nagyon kómikus scéna voltam tanúja: egy füttyörésző bácsi egyszerre csak elhalaványodik és a korlátnak rohan, majd meg egy színházi direktor és impresario egy személyben, aki már 60 és egy-néhányadszor járta át az Atlanti tengert, vág keserves arcot, haja felborzad és szenved, a mellette ülő matrónára is átragadna a betegség, ha idejekorán el nem menekülne.

A velünk még tegnapelőtt az éjszakai tengeren szembe jövő «Augusta Victoria» gyorshajó éppen egy napot késett, valószínűleg zivatarkok érték útjában, ennek az elmúlt zivatarnak a maradványai a még ma is három méteres hullámok, ma oldalvást kapjuk őket. A tenger színe sötétkék és nem zöld mint tegnap volt, különben a szép zöld szín az éjszakai tenger sajátja. A hullámok oly terjedelmesek, hogy egymásután 5—6-nál többet

nem is láthatni. Egész nap egy hajót sem láttunk. Étkezésnél kevesen voltunk az ebédlőben, a villásreggeli alatt magam is jobbnak találtam a kabinomban maradni. Már kezdem megszokni a folytonos himbálódzást, azt hiszem, zivatart kivéve, nem kapja meg tőlem a tenger jussát.

*

— június 25.

Reggel egy kissé erősebb mozgásunk volt, hátulról (keletről) oly erős szelet kaptunk, hogy a gyors haladás által okozott légáram daczára előre vitte a füstöt. Miután előreláthatólag ma már nem nézünk elébe valami változatosságnak, leírom az életet hajónkon.

Reggel $\frac{1}{2}$ 8 óraker hirdeti először a tamtammal egy pinczér a reggeli idejének közeledtét, a második jelet 8 óraker adja meg. Reggeli után legtöbben a bérelt nyugágyszerű székeiken elhelyezkednek a Promenade-Decken, olvasnak, beszélgetnek és szemlélik közben a tenger fodros hullámait. 12 óra előtt 10 perczczel és 12 óraker másodízben villásreggelire szólít a tamtam búgó hangja; a villásreggeli áll hat fogásból, villásreggeli után ismét elhelyezkednek az útasok a friss levegőn, elfogyasztván előbb kávéjokat a dohányzóban. 10 perczczel $6\frac{1}{2}$ óra előtt és 6 óraker másodszor ebédhez szólít az ércztányér, ez áll 7—8 fogásból, utána dohányzóverdeck, $\frac{1}{2}$ 10 óraker thea és éjfék körül lefekvés. Kedves élet volna ez nagyon nők társaságában, de így meglehetősen unalmassá válik.

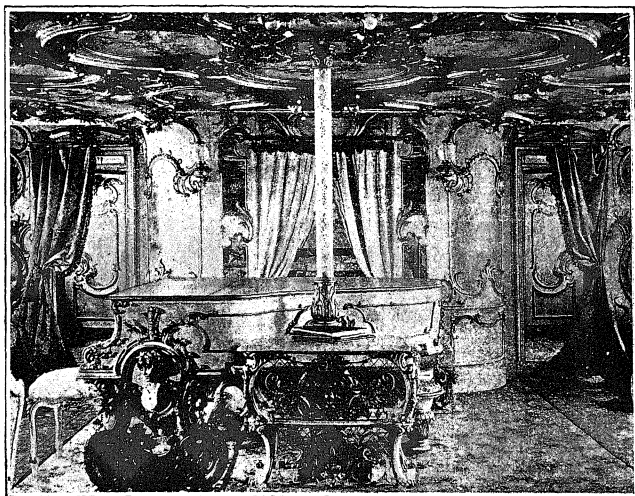
Ma már lelécezték asztalunkon a tányérokat és poharakat. Az olvasás nem jól esik, a folytonos hánykódással az ember agyát szédülék körülvekezi.

Délután csendesedett a szél. Érdekes látomány este a hullámok fosforeskálása, mintha kis gyémánt darabok volnának keverve a habok közé. Hajót ma sem láttunk.

Napközben néha a kitynő Stenway zongorához ülünk Krisztinkovits Béla útitársammal, ilyenkor hálás közönségünktől tapsokat aratunk. Krisztinkovits Liszt tanítványa volt, daczára annak, hogy az utóbbi időben keveset gyakorolja magát, igen szépen játszik, egész sereg koncert-darab van a fejében.

— június 26.

Ma éjszokról kapjuk a szelet, már székeink is meg vannak erősítve a verdecken. A tengernek ezt a szüntelenül mozgó állapotát úgy nevezik tengerész nyelven, hogy «das Meer ist bewegt», kapitányunktól hallottam ma e terminus technicust. Még két erősebben mozgó stádiumát a tengernek tanulhatjuk meg ismerni és pedig «das Meer ist sehr bewegt»

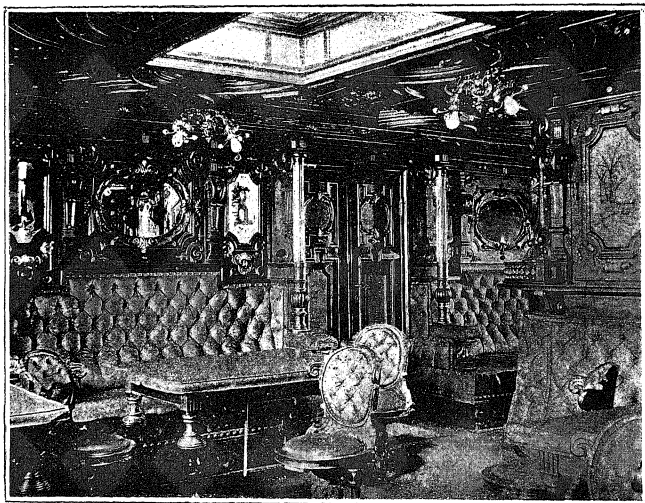

ZENETEREM A «COLUMBIÁN».

és «es ist ein Sturm.» Egy napig tartó zivatart szeretnék átélni; gyönyörű látvány lehet az ezen a hatalmas tengeren (de hosszabb időre nem kérünk belőle). Meséli egy útitársunk, a színházi impresario, hogy egy ilyen zivatar alkalmával három napig be voltak zárva kabinjokba, mikor végre kiszabadultak, mit láttak!? A (vas) karfák körül mind el voltak törve, a mentő ladikokat magával ragadta a víz, sőt a 3 újjnyi vastag kerek ablakok között is több úgy be volt nyomva, mintha üveggel

vágták volna ki. Késő ősszel és télen gyakori az Atlantin a zivatar, ez idő szerint csak ilyen: «das Meer ist bewegt» állapotok szoktak előfordulni.

Mégis mutatkozik élet a tengeren is. A hullámok felett több fecskét és három halászmadarat láttam ma czirkálni. Tizenkét órakor, éppen midőn villásreggelihez indultunk, pár lépésnyire a hajótól egy szép nagy

A «COLUMBIA» DOHÁNYZÓJA.

delfin bukott fel és le, majd több ugró hal vetette ki magát a vízből, igen kedves látvány ez, különösen most, midőn már három nap óta nem találtunk útközt élőt. 10 percz mulva elhagytak kísérőink, vagyis inkább elhagytuk mi azon tengeri áramlatot, ahol ők tartózkodtak, a nagy tengerben is megvan egyes állat fajainak kedvencz tartózkodási helye. Uj-Foundland körül fogunk czethalat látni, ki is tűztünk jutalmul az első felfedezőnek egy üveg pezsgőt.

És most folytatom tegnapi leírásomat az életről hajónkon. Van zenekarunk is, reggel 10 órakor és ebédnél játszanak néhány dalt. A fedélzeten társas játékok szoktak folyni és a dohányzóban kártyáznak . . . de abba kell hagynom. Árbocz a láthatáron! . . . csakugyan három árbocz! jó látszóval tisztán kivehető. . . . Ezen is átestünk volna, a mai nap mozgalmas volt, fecskék, halászok, delfin, ugró halak, hajó.

Ma a konyhahelyiségeket néztem meg, egy nagyobb helyiségben van a nagy takaréktűzhely, egy másikban egy kisebb, egy helyen a kétszersültet, süteményeket készítik, majd egyben zöldséget tisztítanak és egy helyen más apróságokat végeznek. Összesen tehát 5 konyhahelyiség van.

Ebéd előtt egy pár virgoncز ugró halaeska ismét kedveskedett. Szinte felvidítják ezek a kis disznó-halacskák az embert: hogy is tudták ezeket a helyes állatokat «Schweine-Fische»-nek elnevezni. Hogy fogalmat alkossak hajónkról, közölök itt egy kis statisztikai adatot.

A «Columbia» hossza 140,70 mtr (460 láb), szélessége 16,48 mtr (56 láb), mélysége 10,90 mtr (38 láb) 10,000 tonna térfogattal, 13,500 lóerővel, 9 kazánal és 54 tűzhelyel, 10 gépész, 2 electrotechnikus, 6 gépész segéd, 12 fő-fűtő, 54 fűtő és 48 szenes legény végzi a teendőket. 290 tonna szén fogy el naponként. A hajónak 5 tisztje van, 1 orvosa segédorvossal, a főorvos asztaltársunk, kifizető étvágyával és kedélyességével bizalomra gerjeszti a doktor bácsi az ingó mozgáshoz meg nem szokott útasokat, egy fizető-mester segédjével, 60 steward (pincér), 10 muzsikos stb. Összesen 280 ember.

Az utazó közönség rendelkezésére a következő helyiségek állanak: u. m. az I. osztályban van 280 utazónak hely, a II-ik osztályban 150-nek és a hajó fenekén (III. hely) 700-nak.

Az ide és oda utazásra (Hamburg, New-York és vissza) a következő élelmiszerekkel látja el magát a hajó: 25,000 font friss hús, 3000 font sózott és füstölt szalonna, 2000 font friss hal, 3000 drb szárnyas, 5000 font osztriga, 1000 drb sonka, 3000 font füstölt hús, 1000 drb különböző kolbász, 1000 font különböző sajt, 400 dobozban lazac, homard és angolna; 1000 font zöldség, 20,000 tojás, 800 doboz besűrített tej, 4000

font vaj, 1000 font finom cukor, 2000 font sárga cukor a hajófenék számára, 600 font finom kávé, 800 font a hajófenék számára, 50 font finom thea, 80 font a hajófenék számára, 400 font kompót, 300 üveg cukorba eltett, 200 dobozba, 140 hordó liszt, 700 font szilva, 500 font dara, 1500 font borsó, 1500 font rizs, 1000 font bab, 500 font káposzta, 30,000 font burgonya. A legénység számára sör és vörös bor. 1000 üveg fehér, 700 üveg vörös bordeauxi, 1000 üveg egész rajnai és 700 fél mosel bor, 900 egész üveg pezsgő, 600 kis üveg pezsgő, 300 nagy üveg, 100 kis üveg csemegebor, 500 üveg rum, cognac, whisky, 100 üveg liqueur, 500 üveg angol sör, 6000 nagy, 3000 kis üveg sör, 200 hordó müncheni sör, 3000 üveg savanyú víz. Egészben 16,000 üveg ital és még sok egyéb aprólékkal.

Junius 26-án az étrend a következő volt:

I. Reggeli 8 órától $\frac{1}{2}$ 10-ig kukoricza és zabpuliszka féle. Sült és rostonsült halak, rostonsült hering, beefsteak. Ürü-karmanádl. Rumpsteak. Borjú-cotlette. Sült sonka vagy szalonna, sült burgonya. Tojásételek. Édességek, geléek. Thea, kávé, csokoládé.

Hidegek. Rostbeaf, füstölt hús, westphali és közönséges sódar. Nyelv, hideg baromfi, sajt, gyümölcsök.

Választás szerint amennyi és amennyiféle tetszik. A reggeli étlap körülbelül mindennap ugyanez.

II. Villásreggeli. Bouillon. Bohnensuppe. Huhn in Curry mit Reis. Beefsteak à la Mayer. Rhabarbertorte. Käse. Frucht. Caffee. Ezekon kívül rendeletre hideg vagy meleg Rostbeaf és felvágottak.

III. Ebéd $\frac{1}{2}$ 6 órakor. Potage Victoria. Lachs-Sauce Mousseline. Gedämpfte Lammkeule mit gebackenen Kartoffeln. Wachsbohnen. Spinat. Ochsenzunge à la Polonaise. Kükenbraten. Compot. Salat. Frucht. Eis. Wiener Backwerk. Käse. Frucht. Caffee.

Déltől kezdve egészen megcsendesedett a tenger. Ezen a tájon szokott legtöbbszörre zivatar lenni. Este felé még két vitorlás hajót láttunk, az egyiket egészen ki lehetett venni, a másikat csak sejteni.

— június 27.

A víz nyugodt, déli széllel, csendes esőben folytatjuk útunkat, a kis feeskék és halacskák kíséretében.

A déli szél nem kedvező, könnyen ködössé teheti a láthatárt. A légsúlymérő esik — különben erre nem sokat lehet adni, — oly nagy útakat teszünk meg a legrövidebb idő alatt, hogy jóslatát gyakran megelőzzük.

Hajóorvosunk kíséretében délelőtt 11 órakor megnéztük a gépházat. Keskeny csúsós vaslépcsőkön, olajas vaskarfákba kapaszkodva jártuk végig a fűtő-, kazán- és gép-helyiségeit és a munkások lakosztályát. Két, 1½ láb vastag átmérőjű tengelyen forgó csavarkerék hajtja a hajót. Mindenik csavarnak külön-külön gépezete van, egymástól vasajtó által elzárható, úgy, hogy ha valamelyik gépben zavar állna be, a másik még mindig működhetik, azon esetben pedig, ha egyik rész léket kapna, a másik tőle elzárható. A hajót rögtön meg lehet állítani és ellengőzzel visszafelé hajtani. A tengelyre alkalmazott készülék 999,999-ig mutatja számokkal a forgást, — azután újra állítatik — úgy, hogy ennek segítségével naponként kiszámítható a befutott tér. Az elektromosság előállítására egy külön kis gépezet van.

A kapitány hidjáról osztogatja a rendeleteket a gépésznek egy óraszerkezetű csavar-készülék által. A kormányzást a kormányos által vezetett gőz készülék által eszközlik szintén a kapitány rendeletei után.

A mai leereszkedő ködöt a déltől kezdve megváltozott szél eloszlatta. A mint tegnapelőtt megéreztek a levegő gyors felmelegedésén a Golf-áramot, úgy ma az újfoundlandi zátonyokhoz közeledve, az éjszakai áram úgy lehűtötte a levegőt, hogy este 6 óra felé már csak 5° Reaumurt mutatott a hőmérő. Ebéd után jelentette a steward, hogy jéghegy felé közeledünk; mindnyájan siettünk fel a fedélzetre. Messziről két fehér szobor-töredékhez hasonló tárgy emelkedett ki a tengerből, közeledve hozzá, kékes színűvé változott a tömeg. A lábánál a hullámok megtörve, tajtékká váltak, a fehér hab a kék jégnek olyan élénkké tette színét, mintha hátulról villanyos reflectorral vetettek volna reá fényt; mesébe való szép látvány volt ez a két nagy és két kisebb jégoszlopból álló

hegy. Kapitányunk 34 méter magasságának ítélte a jéghegynék a vízből kiálló részét. Körülbelül két és fél kilométernyire közelítettük meg. Kár, hogy a borult időben nem kapott a tündéries jégoszlopcsoport napfényt, de így is felülmúlta az elképzelhető szépet. Hajót nem láttunk este 11-ig, ekkor a holdvilág fénye mellett egyik kis halászbárka a másik után tűnt szemünkbe. Mint megannyi kis pillangó, úgy libegtek e kis mécses hajócskák a nagy Óczeánon 200 tengeri mértföldnyire Uj-Seelandtól.

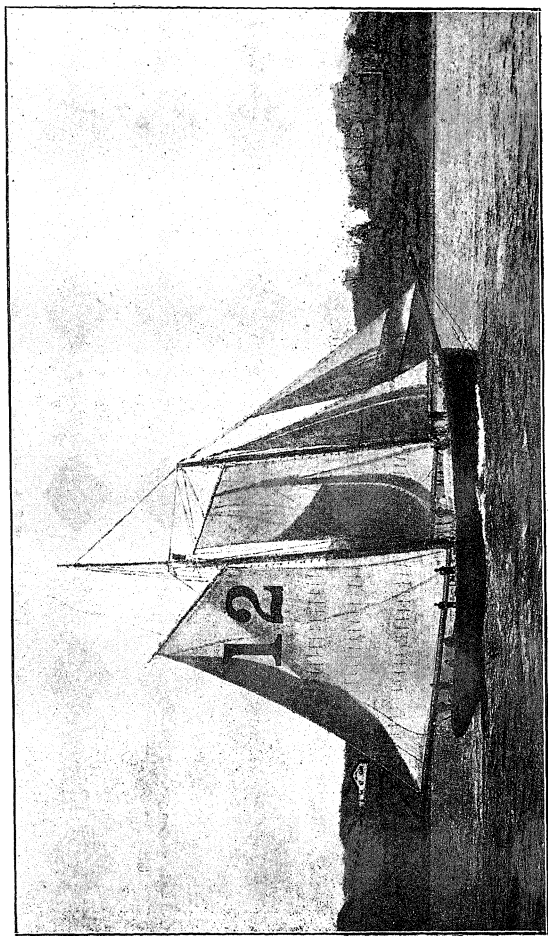
*

— június 28.

Reggeli fél 8 óraker egy pósthajót láttunk körülbelől 6—7 tengeri mértföldnyi távolságból. Reggeli után egy aláírási ív járt kézről-kézre, 20 márkáért egy holnap különös módon megtartandó sorsjátékra adtak el számokat. 26 szám játszik. Holnap délelőtt vezető hajó jó elibénk (Lootse), ennek a száma lesz a nyerő szám, képzelhetni milyen mulatságos lesz majd, ha holnap feltűnik a láthatáron e kis hajó. Minden útazásnál szoktak ilyenféle szerencsejátékokat kitalálni; fogadnak, hogy hány tengeri mértföldet fog a legközelebbi 24 óra alatt megtenni a hajó, lesz-e köd, vihar stb.

A dohányzó szoba falán van egy barometer, ha a fekete mutató nem határozottan jobbra mutat, egyik izgatott bácsi a másik után ütögeti meg a szerencsétlen barometer üvegét. Ennek az a magyarázatja, hogy ütés alkalmával a fekete mutató abban az irányban mozog, amely irányban az idő változása folytán mozognia kellene, ha tehát jobb időre van kilátás: jobbra, ha rosszabbra: úgy balra, — követi ez utóbbi esetben az ütögetést egy fejcsóválás, még érzékenyebb kedélyeknél: egy előleges csuklás is. Sok ilyen érdekes észleletet tehetni az Óczeánon.

Ma gyönyörű napos időnk van, a kis világító állatocskák előlegezhetnek magoknak elegendő fényt, hogy estére fosforeskáljanak a hajó orrán megtörő hullámokban! Délután egy háromárbozos hajónak árbozczeit láttuk, hogy csak árbozczeit láttuk, 7 napi útazás után, rá mertük már mondani, hogy 8 tengeri mértföldnyire lehet tőlünk. Kevesebb fecskét láttam, mint az előbbeni napokban.

VEZETŐ HAJÓCSKA.
(LOOTSE.)

Este a második osztálybeliek táncoltak a hajó zenekar-játéka mellett, ugyan ezek nem sok látni valót tártak elénk. Az utazó társak élénk hangulatán észrevehető, hogy örülnek a szárazföld közeledtének. Milyen mindenféle elem van ezen a hajón és mégis nyolcz napi együtt utazás után váltottunk egymással már szót mindnyájan: kaliczkában összebarátkozik az ember hamar a fogolytársakkal.

*

— június 29.

Reggel egy háromárbczost láttunk, délután öt óra felé éjszak és dél felől egy-egy póstahajó jött szembe, közöttük nem sokára a kétvitorlás Lootse-hajó is feltűnt. Csakhamar az egész utazó közönség a hajó elején állott, látcsóvel szemlélve a hajót, hogy árbczán felfedezze a számát, amely eldönti a sorsolást. A 12-es szám nyert 520 márkát.

A kis Lootse-hajó igen jól készült kétvitorlás yacht. Ezek a kis hajók lesik a beérkező személyszállító hajókat, ha azután észreveszik a hajót, közelednek feléje, néhány száz méternyire megállnak, egy ladikot bocsájtanak a tengerre, abba beleül egy Lootse, e kis csolnak azután a nagy hajóhoz szállítja a vezetőt. Egy ilyen vezető nagy hajónál a bevezetésért, a kikötésért, kivezetésért összesen 1000 márkát kap. *Az összeg nagysága a hajó járásának mélységétől függ.* A vezetők vizsgát tesznek, mint a tengerész kapitányok és engedély mellett folytathatják csak mesterségüket.

Az első világitó tornyot tizenkét órákor este láttuk meg.

*

— június 30.

Három óra felé reggel felébredtem a zakatolásra, a melyet a horgonyvető hajónk vitt végbe. Hat órákor csaknem az egész utazó közönség talpon volt. New-York előtt álltunk, várva a szárazról jövő orvost és a kikötő megnyitását jelző ágyúzást. Balra és jobbra két erődöt hagytunk pár száz méternyire hátunk mögött: a Washington és Hamilton erődöket, előttünk Long-Island szigete állt; köröskörül helyi hajók sűrögtek-forogtak, telve már ilyen korán útasokkal. 4 személyszállító és 3 teherhajó érkezett ma ide kívülünk, kettő kivételével Európából. Hét óra felé két vámhivatalnok jött hajónkra, ezeknél sorrendben kellett aláírásunkkal

igazolni, hogy van-e vámolni való tárgyunk. Körülbelül 8 óra felé, midőn az orvos már megtartotta volt vizitálását, felhúzta a Columbia horgonyait.

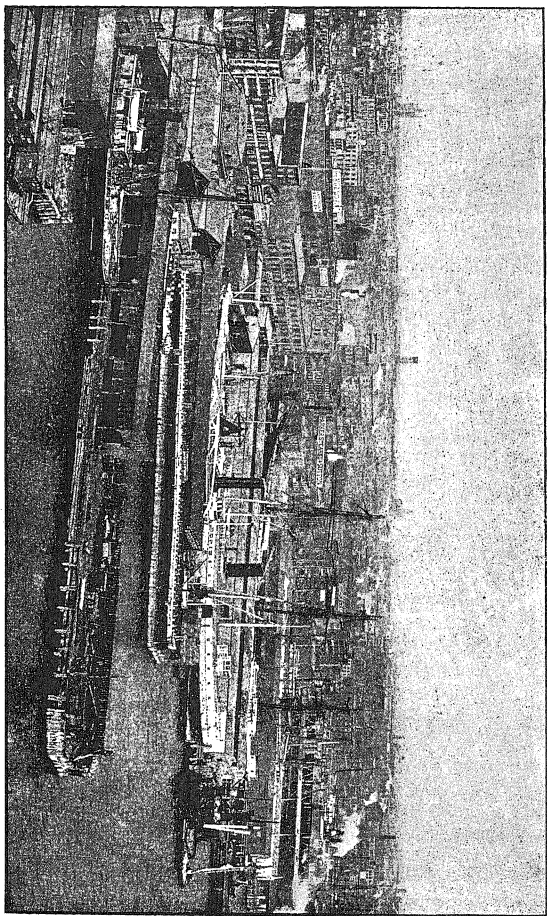
Távolról fehér világtó torony bontakozott ki a reggeli ködből, majd amint jobban közeledtünk New-York felé, fenséges kép tárult elénk. Számptalan vitorlás és gőzhajó, közöttük a házakhoz hasonló hosszú, nagy, lapos, kétkéményes alkotmányok (Ferry Boat) szeltek minden irányban a vizet. E nagy házak tetején könyökszerű vas egyensúlyozók dolgoznak, kikötés és indulásra bömbölő hanggal adnak jelt.

A Bedloe szigetén gránit alépitményével együtt 93 méterre kimagasló szabadságszobrot (maga a női alak 46 méter) baloldalt elhagyva, szemben álltunk New-Yorkkal. Az egész háztömböt elfoglaló vörös kőből épült Washington Building, a terménytőzsde, háttérben a World Office magas kupolájával és több más nagy épület voltak távolból az első impozans látványosságai New-Yorknak, majd a New-Yorkot Brooklynnal összekötő Brooklyn-híd keltette fel érdeklődésünket.

New-Yorkot jobbról hagyva, a Hudson folyón át két oldalt árboczok és kémények sorfala között értük el kikötőnket.

A hajó kikötésénél érzékeny jelenetek játszódtak le, hölgyeink és az őket várók közül sokan könnyeztek, egy gyermekeivel hazatérő mama alálkozása az apával éppen megható volt.

DOCK-OK A NEW-YORKI ÖRDALON.
(A BROOKLYN NÁDORÓL.)

AZ «EMPIRE CITY».

(NEW-YORK.)

NEW-YORK, június 30.

APITÁNYUNKTÓL, a kedves Vogelgesang bácsitól elbúcsúzva, kiszálltunk a partra. Csomagjaink neveink kezdőbetűi szerint voltak elhelyezve a hajóállomás nagy podgyász-csarnokában, kikerestük bőröndjeinket és azokat magunk köré helyeztük el, várva a vámhivatalnokokat. A csomagszállítást eszközölő társulatok megbízottai sürgölődtek-forgolódtak körülöttünk; kofferjeinkre réz chekkekett kötöttek és azoknak mását kezünkbe adták. A csomagszállítás Amerikában egyszerű, és a lehető legkényelmesebb beosztás szerint történik: Az útas megmondja saját és szállodája nevét az illető csomagszállítóknak és átadja málháját, helyébe attól egy réz bárczát kap; a szállodában e bárcza előmutatására egyenesen szobájába visznek fel mindent.

A hajóállomást elhagyva, először is egy 13 éves magyar fiucskával találkoztunk, virágot árult. Hajónk kikötőjétől útitársaimmal: Ráth Károly, dr. Farkas László, dr. Kosztka Emil és Krisztinkovits Bélával a pár száz lépésre eső Ferry Boat állomáshoz sétáltunk, onnan az úszó házzal jöttünk át a Hudsonon. Ismételve szemügyre vettük New-York nagy házait, a keresztül-kasul járó hajókat, a kikötőben álló hajók százait és még inkább megcsodáltuk mindazt. A Hudsonon keresztező hajók életet adnak annak, a *dockokban* álló füstölő kéményű transatlantic gőzösök különböző színű kéményeikkel nemzetközi jelleget kölcsönöznek e nagy kikötőnek.

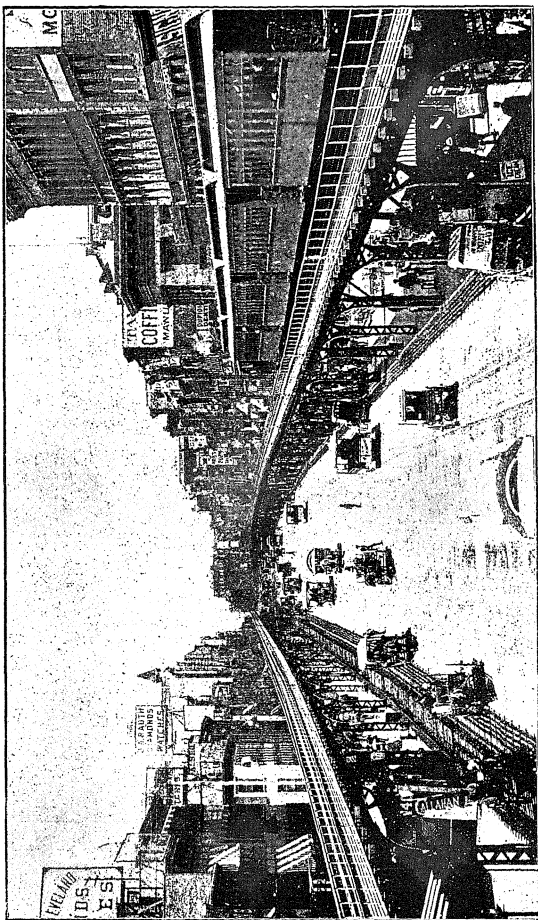
Amerikának, e mindenféle nemzetből álló világrésznek tarkasága, nagy kereskedése, nagy forgalma, egyben illusztrálva van a New-York és Jersey City *dockjaiban* álló hajók s a Hudsonon keresztül-kasul járó hajók által.

A new-yorki partra érve, amerikai szokás szerint lóvasútra szálltunk. A lóvasúton a konduktor a nálunk szokásos jegy helyett mindnyájunk kezéből átvevén az 5—5 cent-et, egy a kocsi tetején alkalmazott szíjat annyiszor húzott meg, ahány öt cent-et kapott; a kocsi egyik végén elhelyezett óraszerkezet mutatója mindannyiszor ugrott egyet és csengett. Nálunk a konduktor a leszálló útasok által eldobott jegyet újból el szokta adni, megcsalva így lépten-nyomon a társaságot, itt az egész közönség figyelme alatt áll a jegyadó, ha elfeledné meghúzni a szíját, mindig akad egy az utazók közül, a ki arra figyelmezteti.

Az út mentén szállodánkig sok előttünk szokatlan és különös dolgot láttunk, így a bútorraktárak előtt a széles asphaltn járják félig a kirakott bútorok által voltak elfoglalva; a csaknem minden utcasarkon álló magas székekben elhelyezkedett alakok és az előttük térdepelő czipőtisztítók sem tartoznak előttünk a mindennapi dolgok közé; első sétánk alkalmával a Broadwayn (New-York főutcáján) a rendkívüli forgalom, az egymást 50—100 lépésre követő villanyos, cabel (drót) kocsik, lóvasútak kötötték le figyelmünket.

A hazánkból ezelőtt 20 esztendővel kivándorolt és itt most jó hírnévnek örvendő orvosnál, dr. Gerster Árpádnál is tettünk ma látogatást. Gerster a new-yorki magyar társulat elnöke.

Térkép segítségével nagyon könnyen tájékozhatja útját az ember New-Yorkban; fő avenuekre és ezeket derékszög alatt metsző streetekre (kisebb utcákra) oszlik; 1—2—3—4 stb. egész 12-ig jelzett avenue van és 150 egy néhány street. A számok mind a sarkokon levő lámpásokon vannak, úgy, hogy azonnal szembe ötlenek. A városron át négy vonalon járó elevated (a 4 vonalon évenként körülbelől 200 millió útast szállítanak) (magasan járó) vasútak 2 vonalát használtuk ma az általános áttekintés végett. A házak többnyire 4 emeletesek, de akad 8—9—10 emeletes is, egész sor utcában hasonlóak

GRAND STREET.
(NEW-YORK.)

azok egymáshoz, magánházaknál, a melyek többnyire barna színűek, a földszintre 8—10 lépcsőn jutni. Az altányok közepe nagyon sok háznál nyílt, ezen át egyik altány a másikkal kis karfás vasgrádicscsal van összekötve, e vas lépcsők tűz esetére valók; a legtöbb ház fából lévén építve, szükség van rendkívüli óvintézkedésekre.

A 4-ik avenuen van egy részvénytársaság által épített óriási palota, a Madison Square Garden: színházzal, koncert-teremmel (15,000 ember elfér benne), lakásokkal, közepén magas toronnyal, a honnan az egész városra le lehet tekinteni, a 4-ik emeleten nyitott kerthelyiségekkel. Mindenhova lifttel szállítják fel a közönséget, este az egész tető, a torony, az épület sarkán levő négy kisebb torony villanynyal van kivilágítva. Többen ösmerősök ennek egyik 4-ik emeletén levő kerti helyiségben töltöttük el az estét, egy Budapestről ezelőtt néhány évvel kivándorolt magyar pinczér felszolgálása mellett.

Ez ma a második magyar volt, a kire úgy ráakadtunk.

*

— június 31.

Krisztinkovitssal reggel elevated vasúton mentünk e vasútnak egyik a Harlem folyónál levő végállomásáig, ennek partján sziklás és erdős kis hegyen át gyalog a híres High-Bridge hídig, ez már egész a városon kívül fekszik New-York éjszaki részén. Feltűnt útunk közben, hogy ugyanazok a fák tenyésznek itt, mint nálunk: bükkfa, nyárfa, eczetfa stb. E hídát 1864-ben építették, 114 láb magas és 1450 láb hosszú, 16 ívvel, teljesen gránitból. A római korba való örökös mű (csak gyalogjárók számára), fő rendeltetése az egyik parton egy reservoirba gyűjtött hegyi vizet átvezetni a new-yorki partra, onnan azután egy szivattyúzó gép által felnyomják a magasan fekvő reservoirba. Pár száz méternyire tőle van a Washington-híd 2 hatalmas vasívvel a folyón és völgyön át, és 4—4 kisebb gránitívvel — kocsik és gyalogosok számára, — ez 135 láb magas.

A High-Bridge hídhoz közel fekvő vasúti állomásnál az amerikai vonatokat szemléltük; a mi lokomotívjainknál jóval nagyobb amerikai mozdonyok alacsony kéménye megett nagy harang van alkalmazásban; a

harang, ha a vonat az állomásba bemegy, vagy onnan kiindul, működésbe hozatik, szintúgy olyan helyeken, a hol élénkebb a forgalom. A gőzsípot csak az állomások előtt használják, két hosszú és két rövid jelt adva, e gőzsípok hangja a kürt hangjához hasonló.

E helyről vasúton jöttünk a Central állomásig (a 4-ik avenue alatt 2 angol mértföldet téve meg), onnan lóvasúton (egy ideig ugyancsak a 4-ik avenue alatt) a 18-ik streetig.

Villásreggelinket a Central szállodában költöttük el négerek kiszolgálása mellett, egészen ügyesen végezték dolgukat a feketék, a fő néger olyan előzékeny volt, mint egy született francia, különben az ébenfa képűek nagyon sok helyt vannak itt mint pinczerek alkalmazásban.

New-York éjszakai részén, a Harlem folyóhoz közel van a new-yorki «futh ball Club» versenytere. Ma délután a Vale és Harvard Club versenyeztek, a futh ball játék iránt nagyon érdeklődő közönség elfoglalt minden tribun ülést (lehattunk vagy nyolcz ezeren).

A közönség nagy része pártokra volt oszolva, mindenik párt a maga clubjának színeivel jelzett zászlót tartott kezében, ha már most valamelyik játsszó fél előnyöket nyert, úgy az annak zászlóival ellátottak üdvrivalgásban törtek ki, integetve a zászlókkal. A szerint a mint a Vale vagy Harvard pártiak nyertek: va, va, va-t, vagy ha, ha, ha-t kiabáltak.

A versenytérről elevated vasúton New-Yorkon át éppen egy óra alatt értük el a Hudson folyót, onnan Ferry Boattal Long-Islandnál kötöttünk ki, Long-Islandtól a mi expressünknel sebesebb vasúton a new-yorkiak Wurstel práterébe, a Long-Islandtól egy kis folyócska által elválasztott Coney-Island szigetére mentünk. A helyi vasútak kocsijai itt minden karfa nélküliek és nyitottak, a pályatest mellett nincs kerítés; látszik, hogy nyereszkedésre törekvő magán vállalkozók kezében vannak.

Útközben, a mint egy derékszög alatt a mi pályánkat keresztező vonatot bevártuk, egy útas leugrott vonatunkról, valami vetés-félén átszaladt és hanyatt-homlok felugrott a mozgó másik vonatra; ilyenféle dolgok itt fel nem tűnnek, ez még hagyján. Ráth bátyánktól hallottam tegnap, hogy New-Yorkban az utca közepén gyűjtottak meg előtte gyerekek rongydarabokat; a kereskedők a járdákat mind elfoglalják árúikkal: ez

atán a tökéletes személyes szabadság! gratulálok hozzá, de már ezt ne honosítsuk meg nálunk!

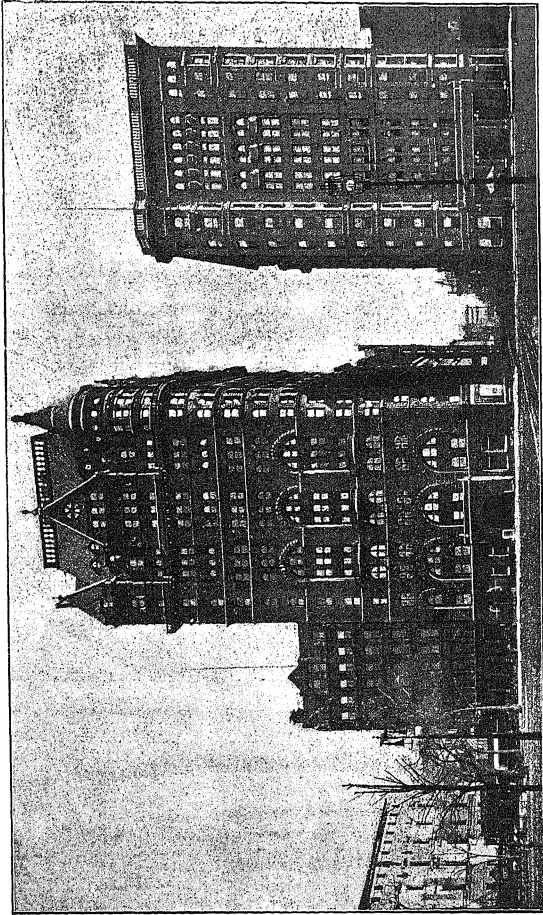
A Coney-Island szigete a bécsi práter szebb kiadásban. A tenger mentén mindenféle Wurstel práterbe való épület áll, közöttük egy széles kocsiút, az amerikai jó tráberek közül láttunk itt néhányat. Két óriási hullámvasút, egy magas vasoszlopokból készült torony lifttel, egy 45 méter magasságú elefánt belől 2 hatalmas teremmel és sok mellékhelyiséggel stb. Innen a tenger mentén 5 centért (körülbelül 12 kr.) vasúton mentünk a tenger partján a pár száz lépésnyire levő két kisebb szállodáig. A sziget legéjszakibb sarkán nagy kiterjedésű hotel: a Manhattan Beache áll, itt ebédeltünk, a tengeren vitorlázó és füstölő hajókat szemlélve, később az egész parton égő villanylámpák nagyon szép esti képpel cserélték fel az előbbent.

E hoteltől egyenesen jöttünk vissza vasúton a Hudson partjára és onnan hajón a new-yorki partra. A mi szt. János bogarunknál sokkal nagyobb fényű bogarak fényétől mint megannyi kis villanylámpától csillogott útunk jobb és bal felén a fű.

*

— július 2.

Dr. Tonner amerikai orvos, Farkas László régi ismerőse, a legkedvesebb előzékenységgel vezetett bennünket ma délelőtt 12 órától estig. Legelső útunk volt a Central-park, mielőtt azt végig jártuk volna, a Central-park és az 5-ik avenuenél levő «New-Netherlands» hotelt néztük meg. Ehhez hasonló ízléssel és kiállítással berendezett szállodát még nem láttam. Az utcáról 15, az udvar felén 18 emelete van. Tetején kezdtek a szép kilátással: a szellőztető készüléknek az a része, a mely az új levegőt pumpolja és az, a melyik az elhasználtat elvezeti, itt van elhelyezve. Több 2—3 szobából álló lakást és néhány egyes szobát mutatott meg a hotel direktora. Minden szoba egy újjnyi vastag, többnyire igen élénk színű szőnyeggel van behúzva, az ablakokon narancs színű rolókkal és a bútor színéhez illő függönyökkel; a bútorok kemény fából (kő-fenyőből) vannak a lehető legszebb és legszerényebb ízlésű faragványokkal, minden szobában színes porcellán kandalló tükörrel, két

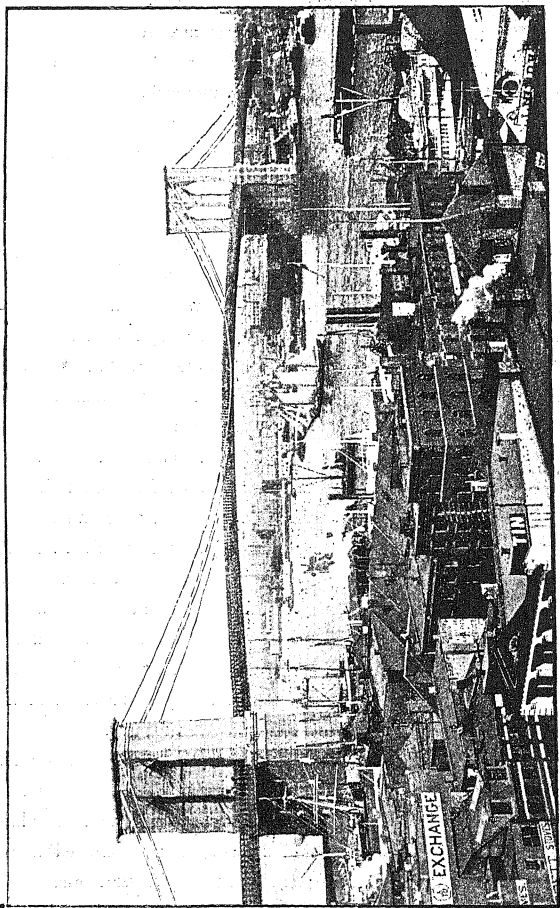

A NEW-NETHERLANDS ÉS SAVOY SZÁLLODÁK.

(NEW-YORK.)

oldalt ezüst vagy bronz villanylámpással, villany luster, mozaik állvány stb. A legszebb lakás (4-ik emeleten) 2 hálószoba, egy salon és mellék-helyiségekkel egy napra 145 dollár (körülbelül 360—370 frt). Egy hálószoba, salon, mellék-helyiség 60—70—80 dollár. Ha most már hozzá teszem, hogy egy-egy nagyon szépen bútorozott garçon szoba fürdővel és mellék-helyiséggel naponkint csak 4 dollár, fürdő-helyiség nélkül 3 dollár, úgy következtetni lehet a fényre, a melylyel a 2—3 szobás lakások ki vannak állítva. Minden emelet el van látva egy Edison által most feltalált készülékkel, a mely tűz esetén azonnal jelez a tűzöri állomásra, megemlítve, hogy melyik részében a hotelnek és melyik szobában ég, mintha csak telefonon szólna valaki! Tűz esetére egy reservoirban 7000 gallon víz van készletben. A pinczehelyiségben több gép össze-vissza 250 lóerővel létesíti a villanyvilágítást, nehogy esetleg zavar álljon be, 4-féle systemájú villany-fejlesztő készülék van alkalmazva, más gép mesterséges jeget gyárt, a szellőztetést eszközli stb. Milyen szép tiszták a konyha-helyiségek! hogy ne legyen bennök rossz szag, a tűzhelyek felett egy tetőszerű vaslemez alatt eszközölt léghuzam által a párák kivezettetnek! Magának e szállodának belépője is a legpazarabb bronz és márvány combinációkból áll. Egy ó-német stilben készült kis külön étteremben a falon porcellánra van festve New-York 1656-ból: 27 viskó, templom, szélmalom és egy akasztott emberből áll e kép, nagyon eredeti. A hotel alsó Roomjában (Buffet) egy-egy pohár borlészerű ital fogyasztása után a ladyk számára készített külön bejáraton távoztunk. A szállodában levő 5 lift közül egy csak a ladyk rendelkezésére áll (mindjárt bejáratjuk mellett). A szebb lakásokbani telefonon Chicago és Bostonba is van összeköttetés. A hotel bútorokon kívül 2.600,000 dollárba került, a berendezés 785,000 dollárba.

Ezután egy nagy landauerben a Central-park egy részét bekocsizva, a Hudson folyó partján vezető széles «Riverside-drive» nevű úton a Clement-hotelig hajtottunk, ott egy szép kilátású ablakból a hajóközlekedésben gyönyörködtünk. Amerikai barátunk valami különös whisky keverékkel traktált meg, kölcsönös magyar biztató szavak kíséretében egy csöppig elfogyasztottuk e borzasztó italt. E hotel mellett épül Grant

A BROOKLYN HD.
(NEW-YORK.)

generális volt köztársasági elnöknek 2.000,000 dollárért egy mauzoleum, a hova a pár méternyire fekvő porai is át lesznek helyezve.

Visszafelé jövet sok egyfogatú magánkocsi (Sid Baar egy ülésel és Sorry két ülésel) jött velünk szembe, mindenikbe jó lovak fogva. 6 órakor a Lotos clubban ebédeltünk kitűnően és olcsón, ebéd előtt a földszinti helyiségben egy Knabe-féle pianinon és az emeleten szintén egy Knabe-féle koncert-zongorán néhány darabot játszottunk Krisztin-kovitszal. A koncert-zongora kiválóan jó volt, de a pianinóhoz hasonló erős hangú és jó mechanikájú pianinót még nem láttam, felért egy jó mignonnal. A második emeleten van még egy harmadik pianino. A kedves amerikai bácsi be is vétetett bennünket 14 napi időtartamra a tagok sorába. E club tagjai nagyrészből művészek, festők, zenészek és orvosok.

Délután a kolosszális (lánczídunkhoz hasonló) szerkezetű, csakhogy láncz helyett drót köteleken függő Brooklyn hídon mentünk át vasúton; a Dunánál sokkal szélesebb Hudson folyón visz át e híd 2 vasúti sínrel, 2 kocsiút és gyalogjáróval. 15.000,000 dollárért épült. A híd összes hossza 1825 méter, szélessége 26 méter, magassága a víz felett 41 méter. A híd vas és aczélból áll. Évenként 40 millió ember fordul meg rajta. 1889. évi április 30-án a két vasút 159,239 személyt szállított át azon. A híd végétől Brooklyn egy főutcáján (Brooklyn 1.200,000 lakossal) villanyos vasúttal a »Prospekt parkig« mentünk. E park szebb és nagyobb a Central-parknál, közepén dombos és völgyes, géppel vágott szép zöld gyeppel partikkal, tekervényes kocsitúttal (összesen 8 angol mértföldet tesznek ki), gyalog-úttal, a melyekből 4 angol mértföldnyi hosszúság aszfaltírozva van. Az egész park 516 acres és ez Brooklyn város közepén!

Este ismét feltűntek a kis fénylő bogarak, egyet megfogtunk; alakjuk hosszúkás, nem nagyobbak mint egy kisebb pattogós bogár, ha megnyomja az ember potrohukat, világítanak, reptükben is fel-fel gyúlladnak.

A Central-park legnagyobb nevezetességét, a Mózes előtti időből való obeliszket csaknem elfeledtem; ezt Van der Byldt vette meg 100,000 dollárért és szállította Egyiptomból ide külön e célra épített hajón, a hajóállomástól helyére egy ez alkalomra épített elevated vasúton hozták (25,000 dollárért).

NEW-YORK, július 3.

Ma Gerster doktornál voltunk ebéden, felesége a legbarátságosabb és kedélyesebb magyar-amerikai háztartást ismertette meg velünk. Gerster doktor külön dolgozó szobája a 3-ik emeleten egész műteremmé van átalakítva; üres idejében a jeles doktor rajzol, fest. Első emeleti salonjában egy kitűnő Stenway koncert-zongora áll és egy nagy harmónium; felesége igen jól zongorázik és ő a harmóniumnál érzi magát teljesen otthon. A téli idő alatt minden két hétben szoktak zeneestélyt tartani. Beszélgetés közben szoba jövén a zene, háziasszonyunk egy Németországból ide került karmester, valami Thomasnak érdemeül róvja fel, hogy ma Amerikában mindenütt játszik Chopint, Lisztet, Schumannst stb. Hogy itt a zene iránt nagy az érdeklődés, mutatja az, hogy minden valamire való helyen van zongora, sőt 2—3 is, és milyen!! Itt nem követnek el sértést egy zeneértővel szemben, ha leültetik a zongorához, mert nemcsak jók a zongorák, hanem meg is vannak mind hangolva, ami nálunk nem szokás.

Gerster doktor szíves volt délutáni lakosztályait bemutatni, egyúttal elmondta nekünk az amerikai magán lakásoknál többnyire szokásos beosztást. Míg nálunk emeletenkint vannak a lakások elfoglalva, addig itt a földszint, első emelet, második stb. emeletet tartja egy lakó; éppen ez okból látható annyi keskeny, több-emeletes ház. Minden emeletre 2—3 szoba esik. A bejárat mellett szokott rendesen egy váróterem lenni, az étterem is többnyire földszintes. Minden lakásban van fürdőszoba és több mosdófülke.

Este egy Concert-Hallban feltűnt, hogy az egyes felvonások nem függöny, hanem egy nagy legyezőnek két oldalról való összehúzása által jeleztetnek. A függönnyt használó helyiségek színházaknak vétetnek és nagy bért kell fizetniök; így oldotta meg e kérdést az élelmes amerikai színházi direktor vagy tulajdonos.

Az utcán mindenfelé durrogó petárdák már próba-durrogatások a holnapi ünnepélyhez. Ilyenekért itt nem teszi latba tekintélyét a minden utcasarkon álló rendőr. New-Yorkban 35,000 rendőr van, a legkisebb fizetésű 1000 dollárt kap évenként, fegyvert nem viselnek, rövid füttykösüket is csak a külvárosban hordják magukkal, ha valakit keze vagy botjával

megérint, annak követni kell őt, különben kegyetlenül büntetik. Az a hangulat uralkodik itt általában, hogy a zsebmetszőkkel egyetértének a rendőrök, ha valami tárgy elvesz, formálisan meg lehet alkudni a rendőrséggel.

A rendőrök nagy fizetése juttatja eszembe a cselédségnek aránylag még nagyobb bérét. Gerster doktor egy inasnak teljes ellátás, ruházat mellett 35 dollárt fizetett havonként, egy szakácsné 10—18 dollárt kap. Érdekes, hogy cselédfogadásnál a cseléd kérdezősködik gazdája természete felől és ha nem tetszik az, máshol próbál szerencsét.

A munkás és iparos osztálynál sincs a munkába állás és kilépés szabályozva, felmondhat munkaadó és munkás a mikor akar. A munkaviszonyt magok a munkások szabályozzák egyesületeik által. Minden iparágban van egy juniorja, ezek egyetemben képezik a «központi szövetséget», a mely a szabályokat hozza.

Egy különösen berendezett helyiséget is bemutatott amerikai doktorunk, a «Tenderloin Clubot», itt a festők, művészek szoktak összejönni és mulatozni. Az első szoba falain egy méter hosszúságig különböző mulató csoportok vannak megörökítve ecsettel, a fal többi része hanyagul rávetett gipszszel van bevonva és ez tele rakva művészi rendetlenségben ép és eltört tányérokkal, poharakkal, üvegekkel; van azon tintatartó, kés, villa, kanál, szemüveg, álarcz, gyerekjátékok, közbe egy kitűnő olajfestmény, a második szobában egy Knabe-zongora, a kerti helyiség egy közönséges fabútorokkal ellátott falusi mulatóhely.

NEW-YORK, július 4.

A gyorsvonaton körülbelül 1 $\frac{1}{2}$ órányira fekvő Monmouth parkban lóverseny tartott, 38,000 ember volt jelen. A versenyter keskeny és hosszú, maga a futó pálya homokos, egy 220—230 méter hosszú, körülbelül 60 méter széles és egy kisebb tribünnel. Mindkét tribün alatt étkező helyek vannak, a nagy tribün első emeletén azon kívül étterem. A nagy tribün bejárata mellett 82 bookmaker pótolja a totalisateurt. A kisebb tribün megett 84 külön fedett hely van a lovak részére. A landauereket és cabeket (egyfogatú) kivéve, minden közlekedési eszköz olcsó New-

Yorkban, e versenyterre pl. jegyért gyorsvonattal oda-vissza számítva csak 2 dollár és 50 centet fizettünk. Nagyon sok és szép nő volt jelen, többeknek lábán fehér szarvasbórszerű cipőt láttam, igen csinosan állanak ezek, különben egészen úgy voltak öltözve mint nálunk, talán kissé egyszerűbben.

A verseny maga alacsony niveauon áll. A jockeyk között feketék is vannak. A színes dresszen kívül minden jockeynek balkarján az a szám is fel van tüntetve a mely alatt fut.

Verseny végével 12 vonat állott készen, mindenik 10—12 kocsival (ezek a vagonok a mi gyorsvonatainkhoz csatolt étkezőkocsikhoz hasonló alakúak, egy osztálylyal, két oldalt ülő helyekkel, egy vagonban 60 személyre van hely). A tenger mentén, Sandy-Hook tengeri fürdő és a szép hegyes fekvésű Atlantic-Hayland között jöttünk vissza, egy közönséges pilótafákon álló hídon vitt vonatunk a reánk váró nagy helyi hajóra. Mi az első vonaton jöttünk, pár percz (talán 10 percz) alatt még két vonat követett ide: sok kis vitorlás yacht, apró csónak, nagy hajó között értük el kikötőnket. Az egész délutáni szabadonlét után dr. Tonner, Farkas és Kosztká barátaim társaságában a híres Delmonico hotel főztjét kóstoltuk meg, igen jó volt minden, de lassú a találás.

Tonnernak a másik asztalnál ösmerősei voltak, egyik átjött hozzánk Tonnerrel, majd áthozta két társát egy üveg pezsgő kíséretében, ez Amerikában szokás. Beszélgetésbe eredtünk, összekeverve német, angol, francia szavakat, a mi részünkről is előkerült egy üveg és azután egy búcsú ex pohár után kezét fogtunk egymással. Az ex nemzetközi kifejezés, ezt a szót mindenhol ösmerik, Amerikában úgy mint Magyarországon. A yankee és magyar megértik egymást pohár közben hamar.

A levegő tele van lőpor- és kénszaggal a sok pattantyú- és rakétától, melyeket a szabadság-ünnep emlékére a járó-kelők orra előtt sütögetnek el.

Mielőtt New-Yorkot elhagynám, felemlíték néhány itt észlelt különlegességet.

1. Az Európában szokásos table d' hote itt is megvan, csakogy az sokban elütő a mi közös étkezéseinktől. A reggeli (breakfast) felér az ebéddel, az amerikai képes már reggel halat, beafsteaket, sonkát, három

tojást stb. elfogyasztani. Minden étkezésbe bele van számítva a hideg vagy meleg thea, tej, kávé; jeges víz quantum satis.

2. A közönség rendelkezésére mindenütt ingyen áll a jeges víz: a szállodák előcsarnokában, termekben, színházakban, vasúton, hajón stb.

3. A dohányzás csak az e célra kijelölt helyeken van megengedve, nemcsak az olvasó-, társalgó- és éttermekben, hanem a vasúton is biztosítva van az ember a szemet maró, tüdőt rontó füst ellen, a vasúton nem azok a helyek vannak külön megjelölve, a hol tilos a dohányzás, hanem azok, a hol szabad dohányozni; a dohányzás helyébe azonban más ízetlen szokás honosodott itt meg: a bagózás.

4. A szellőztetés mindenütt kitűnő. Sok helyt villanyossággal hajtott levelezők, vagy vízszintesen körben forgó négyágú szélmalom-kerekek által a hűvösségről is van gondoskodva.

5. A bar-ok: ezek eredeti amerikai borkimérések, néhány asztalka és székkal bútorozva. A közönség ezekbe be-betér a nap minden szakában elfogyasztani egy-két pohár sört, bort, citromos vizet, vagy valami amerikai keveréket (coct oel), ennek elkészítésében nagy művész az amerikai. A bar-okban az asztalon álló hideg ételekért nem lesz semmi számítva. A női kormánynak engedő yankee nem mulasztja el hazamenetele előtt a kis tányérra helyezett szegfűszegből nehányat magához venni, a kis feleségnek otthon nem szabad megtudni, hogy ő ivott.

6. Éjjelenként néhány étkező-kocsi áll az utcákon, ezekben lehet öt cent-ért étkezni; tűz esetén e kocsik követik a tűzoltókat és azokat ingyen kiszolgálják. E mozgó étkező-helyek egy nem rég elhunyt vagyonos new-yorkinak e célra tett alapítványából tartatnak fenn.

7. A gyógyszertárak legnagyobb jövedelme a különböző édes folyadékok, jeges italok, ice crem-ek kimérése, lehet azokban még szivart is kapni.

8. A hölgyek közül úgy mint a férfiak sorából sokan szünet nélkül édes pepsint rágnek — elfeledtem megkérdezni a szokás okát, — talán valami amerikai orvos tanácsát követik e rágicsálók.

PITTSBURGH. ST. LOUIS.

(NEW-YORK, PENNSYLVANIA, OHIO, INDIANA, MISSOURI ÉS CANSAS ÁLLAMOKON ÁT.)

PITTSBURGH, július 5.

Reggel 9-től este 9-ig jöttünk New-Yorktól a pennsylvaniai gyorsvonaton, jól lehetnek a sínek lerakva, hogy a még a fordulatoknál is őrült sebességet kibírják.

Harrisburgtól kezdve szép hegyes, erdős vidéken mentünk át, alattunk mindenütt a völgyekben sekély, de széles patak látszott. A «Horseshoe» nevű patkó alakú serpentinén 6 órakor mentünk fel, ide már csak két lokomotívval juthatni.

Az elért magaslatról különösen szép tekintet nyílik a mély völgybe.

Pittsburgh előtt egy órával hosszú sor coax égető kemenczét hagytunk el jobb felől, a száz és száz egymás mellett levő tűzhely úgy nézett ki, mint egy ördögi tanya. Ezután egy nagy gyártelep mellett vitt el útunk: ha a szénégetők ördögi tanyának látszottak, úgy e gyártelep magát a poklot tárta elének!

A földből kiömlő gáz lesz ezen a környéken égető anyagként felhasználva, derék vastagságú lángoszlopok emelkedtek fel a kohókából, vörösrre festve az eget, a sűrű füstfelhők megadták hozzá a sötét hátteret.

Ma reggeltől kezdve Kosztká és Krisztinkovitszal utazom; dr. Farkas Laczi más irányt vett, Ráth bátyánk New-Yorkban maradt; most már nincs közöttünk, a ki angolul beszélne!

A vasúti étkező-kocsiban csak angolul beszélő *szerecsenek* szolgálnak fel. Azt kibetűztük az étlapon, hogy minden egyes étkezés 1 dollár, de az ételek jegyzékéből sehogy sem tudtam eligazodni; elővettem tehát egy étlapot és bizonyos distantíák után aláhúztam egy-egy szót: kétféle burgonyát, paradicsom-salátát jelöltem meg egy tojás- és egy hús-étel mellé; az ételeket előttünk látván elfogott a nevető görcs, nevetésünk átragadt a felszolgáló feketére, egy szomszédban ülő nagyszakállú amerikai

bácsira: nagyszerű tableau volt ez! Jó Bädercker és tájékozó képesség a fő! Krisztinkovits barátunk maga az élő Bädercker; így angol tudomány nélkül is meg fogunk látni minden nevezetességet.

*

— július 6.

Reggel az osztrák-magyar konzulnál tettünk látogatást; Schamberg úr igen derék német ember, azonban állása inkább tisztán a kereskedők érdekeinek közvetítésére szorítkozik, mint konzuliakra, az olyan ügyekbeni eljárása után magok a kereskedők honorálják, az államtól nem is igen kap fizetést, különben a kisebb konzulátusok rendesen így vannak szervezve.

A magyarokkal érintkezés egy ezelőtt 12 esztendővel 58 éves korában kivándorolt magyarra (Magyar) van bízva. Magyar bácsi igen joviális öreg úr, állásával meg van elégedve, havonként 100 dollárt kap. A konzulnak egy segédjével (bécsi) délelőtt 12 órakor vasúton a közeli Homestead nevű gyártelepre mentünk. Útközben több siklót láttunk; Pittsburghnek 11 vagy 12 siklója van s a legnagyobb gyárai a világon.

Egy részvénytársaságnak bevallása szerint 12 gyárban 25 millió dollárja fekszik, a mely összegből 13 millióval Carnegi egy schottlandi 50 milliomos egymaga van érdekelve, de állítólag e 12 gyárban 50 millió befektetés történt és csak a megadóztatás miatt vallottak kevesebbet.

A 12 gyárban összesen 16—18 ezer ember dolgozik, közöttük néhány ezer felső-magyarországi tót, a kik azonban többnyire csak napszámosok 1—2.50 dollár fizetéssel. A két legérdekesebb gyárat: a hajópánczél- és a sin- és vastender-gyárat néztük meg, az elsőt egy vezető kíséretében, a másodikat a gyár egy mérnökével, Mercader úrral, a ki néhány év előtt Magyarországból jött ki.

1. Először a nyersvas kiolvasztó és tisztító kohókat mutatta be vezetőnk.

2. Azután három 10 tonnás Bessemer-féle retortát, körte alakú, vasból készült, belől tűzálló anyaggal kibélelt vízszintes tengelyen forgó kohót. Ezek meg lesznek töltve a széntől még nem teljesen mentes vassal és hevítettnek alulról, az iszonyú erővel nyomott lég az egész processust

2—3000 fok Reaumurre fokozza, a szén ennek folytán égő oszlop alakjában távozik egy kürtön, mint egy üstökös szórva maga megett millió szikrát.

Tegnap este a vasútról látott égő oszlopok között volt ilyen is, de a nagyobbak a vasolvasztó kemenczékből elbocsájtott égő gáztól származtak. A gázt, a mely vasolvasztásnál keletkezik, fel szokták fogni, kivéve a brom alkatrészeket tartalmazót, különben itt a földből ömlik annyi, hogy alig tudják felhasználni, télen minden lakást avval fűtenek, főznek stb. Ez a három Bessemer-féle retorta naponként 1200 tonna aczélat termel, a második gyárban 4—4 20 tonnásat láttunk.

A legvastagabb pánczélokot úgy mángolják a gőz-mángolók, mint a vaját. A gépek minden irányban mozognak, ugyanaz a gép előre, hátra jobbra, balra, kiveszi a vasat a tűzből stb. A pánczélokot víznyomással hajlítják: egy körülbelül 6 méter hosszú, 1 m. 80 cm. széles, 20 cm. vastag aczel pánczélát láttam, a vezetőnk állítása szerint megért e darab 35,000 frtot. A pánczélkészítő gyárban 3600 munkás dolgozik. A munkaidő csak 8 óra, de jól is néznek ki valamennyien a nehéz munka daczára. Az egyes gépeket kormányozó fő munkások keresnek 5—15 dollárt naponta.

A legnagyobb gép 4500 lóerejű. A vasoszlop és sínkészítő gyárban perczenkint 4 vasúti sint készítenek, a sínek azonban nem oly erősek mint a mieink. E pánczélgyár az állammal áll szerződési viszonyban.

*

St. Louis, július 7.

Tegnap esti 1/2 10 órától reggel 7 óráig a Pittsburg-Cincinnati vonalon töltöttük az éjszakát: a Sleeping-Carokban (hálókoszi) kényelmesebb az ágy mint nálunk. A hálókoszik, miként minden amerikai vasúti kocsi, nincsenek fülkékre osztva, hanem egy közös nagy termet képeznek, alacsony támlájú, kettesével egymással szemben elhelyezett ülőhelyekkel. A kiállítás nagyon díszes. Este a kocsi két oldalán egymás felett két sor ágy váltja fel az ülőhelyeket.

Hét órakor Cincinnati átkocsiztunk a másik állomásra és onnan az Ohio-Mississippi vonaton jöttünk eddig. Nappali útunk vetések és kis erdők

között vitt, többnyire csak néhány holdas pászttakat láttam, a zab kivételével minden le van aratva, távol egymástól állanak a kis körösztök, különben a föld nem néz ki ezen a vidéken jónak. New-Yorktól kezdve váltógazdaságot láttam mindenütt, ugar nélkül.

Eltelkintve a fából épült lakóházaktól, annyira hasonlók voltak a ma látott vidékek a magyarországi félig rónás vidékekhez, hogy egy Magyarországon elaludt embert ide varázsolvá és itt felköltve, igen tévedésbe lehetne hozni hollétét illetőleg.

Közel St. Louishoz megszólitott bennünket a vasúton egy 21 éves fiatal ember: czipőkben utazik. Ezelőtt 8 évvel jött át Magyarországból, Eperjesen járt iskolába, egyik tanárja igazságtalanul bánt vele, atyja előtt tett kijelentésére, hogy nem jár többé iskolába, kikapván, írt Amerikába sógorának, egy fűszerkereskedőnek, hogy átjöjné, annak igenlő választ megkapva, kijött, mostani állása hoz neki évenként közel 1000 dollárt: lépten-nyomon találunk ilyen megelegetett embereket.

St. Louis előtt a Missisippin a St. Louis-Bridgen, utána az egész város alatti tunnelon jöttünk St. Louisba. Érdekes volna néhány napot itt tölteni, de a kiállhatatlan hőség miatt valószínűleg távozzunk holnap este.

Vacsora után a Schnaiders-Gartenben hallgattunk egy részt valami operetteből. A helyiség tulajdonosa magyar: Ledowsky, 12 éve jött ki, szép angol felesége van. A boszniai hadjáratban őrmester volt bakáéknál, óralánczán csüng ma is hadi érme. Katonáskodása végével Pesten és Bécsben 50—60 firtos havi díjat birt csak keresni, itt már vagyont szerzett.

*

— július 8.

A 600,000 lakossal bíró St. Louisban közel 200,000 német lakik, a kereskedelem nagy része ezeknek a kezében van. Az eddig látott amerikai városok épületeinél nagyobb rész a falak is fával vegyest készítvék, St. Louisban túlnyomó a téglá és kőből épült ház; mind hiába, a hol a német bruderek befészkelik magukat, ott az alaposság, a becsületes és reális munka is felüti tanyáját! A belváros barátságos 2—3 emeletes házaival; a város éjszak-keleti szélén vezető Lindell-Avenue két oldalán

csinos villák állnak, a villákhoz az útnál 2 lábbal feltöltött gyeppartikon át lépcsőkön juthatni; különleges és szép, hogy az egyes villák előtti pázsítok nincsenek egymástól elkerítve, úgy néznek ki mint egy-egy nagy zöld bársony dunyha. Ezen az úton a Forestier-parkba kocsiztunk, ez a második nagyságú park egész Amerikában 1391 acres kiterjedésű, de csak egy kis része parkírozott, a többi úgy van a mint a természet alkotta. Ezután a néhány év előtt elhunyt Scham milliomos által a városnak adományozott mesterségesen épített szép parkban kocsikáztunk; e park keskeny és hosszú, hosszában végig nyúló széles kocsik számára való útján (két szoborral: Columbus K. és Shakespeare) át a világ legnagyobb serfőzdejénél az Anheuser és Busch-félénél tartottunk állomást. A gyár egyik fő tisztviselője Weber Adolf úr szives volt bennünket körülvezetni és mindenről felvilágosítani.

Körülbelül 20—25 évvel ezelőtt a német Anheuser kis serfőzdeje St. Louisban már közel állott a bukáshoz, midőn veje Busch (szintén németországi) néhány ezer dollárjával belépett az üzletbe, közös cézét alapítva azon feltétellel, hogy a rendelkezési jog kizárólag őt illesse. Palack-sört Busch gyártott először Amerikában. Eleintén maga bejárta kocsin a vidékeket, mindenütt hagyván egy-egy üveg sört kóstolóra. Csakhamar kapott mindenünnen megrendeléseket, az üzletet folyton nagyobbitotta, ma a világ legnagyobb serfőzdejének tulajdonosa. Az egész gyártelep 39 háztömb helyét foglalja el, van külön üveg hutája, hordókészítő gyára, póstája, bankja stb. a telepnek.

A gyár fő kéménye 275 láb magas, 3 emelet magasságban négy sarkán négy bronz sassal, az egész telep azt mutatja, hogy a tulajdonos nem csak a haszonra, hanem a csinos kiállításra is tekintett. Hat óriási réz üstben forr az árpalé szüntelen, most építenek hozzá még 2 üstöt.

A parkett a gépházakban Németországból hozott mozaikkal van kirakva.

Naponként 200,000 palack sört készítenek. Az üvegek bedugaszolását, ledrótozását 16 gép eszközli, egy-egy ilyen gép képes egy óra alatt 3600 üveget vignettirozni. Hordóban 2½ millió hectoliter sört bocsájtanak évenként áruba.

A jégkészítő gépek között van egy 600 lóerejű (a legnagyobb ilyen gép a világon). Mint egy szalon oly tiszta és csillogó e piros és aranyra festett gépek háza.

Kosztka Emil barátom, a ki már délelőtt is nézte e gyárat, mondja, hogy Busch nagyon kedves ember: évenként 2—3 hónapot Európában tölt el, passzionátus vadász, nagy istállója van.

A hűvös kimérő helyiségben (csak a gyár számára, minden munkás naponként 20 pohár sört ihat meg) néhány pohárral fogyasztottunk el a kitűnő világos könnyű sörből. Weber úr társaságában benéztünk még a «St. Louisban» ösmert kedélyes vendéglős: Toni Faustnak sörcsarnoka és éttermébe s onnan háza siettünk pakkolni.

*

COLORADO-SPRINGS, július 10.

Sok látni való lett volna még St. Louisban, de a 28° Reaumur meleg (árnyékban) megugrasztott bennünket. Nyolczadikán este $\frac{1}{2}$ 10 órakor elhagytuk St. Louist a «Missouri-Pacifikon». Sokáig a Missouri folyam mellett termékeny földeken át, majd erdőn, hegyes vidéken, 9-én déltől kezdve síkságon haladtunk. E síkságon estig szép nagy kukoriczatablák voltak, 10-én hajnaltól kezdve útunk irányától jobbra csak száraz homokos mezőket láttunk nagy gulyákkal, mintha csak a sínek lettek volna a válaszfal: balra fák és bevetett tablák voltak. 9-én egyik farmot a másik után, egyik pusztát a másik után hagytuk magunk megett, sokszor megálltunk, 10-én csak balra útunk irányától, de ott is gyéren láttunk egy-egy kis farmer-házikót.

Fa kengyeles kényelmes nyergeikben lassan galoppirozó farmereket találtunk mindenhol, 10-én reggel 7 óra felé a mi homok buczkáinkhoz hasonló alakú, csakhogy sokkal magasabb kavicsdombok töltötték be a látkört, majd meg a Colorado sziklás hegység körvonalai tűntek fel a távolból.

Vonatunk 8 óra felé reggel lassítani kezdte menetét, kinézve coupénk ablakán, láttuk, hogy az egy láb magas homoktöltés a sínek között az előtte való éjjeli felhőszakadás folytán úgy ki van mosva, hogy a talpfák

között egész csatornák képződtek. Megjegyzem, hogy ezen a vidéken a legtöbb vasúti vonalnak nincs más alépítménye, mint egy-egy láb magas homoktöltés és az erre egymástól egy araszra elhelyezett slipperek. $\frac{3}{4}$ 9 óra felé (Puebló előtt) háromszáz métert oly úton tettünk meg, a min a valószínűség a mellett szólt, hogy eldőlünk a töltéssel együtt. Az éjszaka erre haladó vonat e háromszáz méteren a két sint úgy össze-vissza görbítette, hogy úgy néztek ki mint 2 párhuzamosan haladó kígyóvonal: nem volt egy méternél nagyobb egyenes vonal, a töltés jobbról-balról kidőlvé, a csak néhány fenyő oszlopon álló kis hidak közül egy formálisan ingott alattunk, éjszaka bizonyosan felfordultunk volna. A hátsó koci ablakjából néztük a megettünk elmaradó 2 kígyóvonalat és megbeszéltük a felfordulás esetét.

A biztonságról nagyon kevéssé van az amerikai vonatoknál gondoskodva, őrházat nem látni sehol.

A jó breakfastnél (reggeli) Pueblóban, neveltünk a különös úti kalandunkon; mert tigrisre vadászni egyedül, közönséges fegyverrel, nem nyujthat több vigalmat, mint egy prairie útazás felhőszakadás után Puebló előtt. Colorado-Springsről azt mondja a Bäderker, hogy központja a kirándulásoknak, lehet, de már én inkább veszem a közeli Manitou fürdőt kiindulási helyül, mint az unalmas Colorado-Springset.

COLORADO ÁLLAMBAN.

MANITOU, július 11.

Reggel 8 órától délután négyig, a vasúton 2 és fél órára fekvő Denverben ütöttük föl tanyánkat. Mindjárt megérkezésünkör Suesse bácsihoz, a Busch-czég egyik fő-alkalmazottjához (nyugalmazott őrnagy a felkelés idejéből) mentünk (évenként 6,000 dollár honoráriuma van és perczentek). A denveri Busch-féle raktárban bemutatta a hűtő-gépezetet: ammoniák vezetetik be egy raktár padlatán alkalmazott sűrűn elhelyezett

csövekbe, e csövek áthidegszenek a párolgás folytán annyira, hogy a szoba levegője $+6^{\circ}$ R-re süllyed alá, ebben azután el lehet tartani a hordó sőröket. Denverben van egy központi hűtő vállalat is: egy az előbbenihez hasonló szerkezetű, csak hogy nagy gépezet csöveken át hideg levegővel látja el a tőle messzire fekvő egyes kiméréseket és szállodákat.

Az egy és fél millióért épített 9 emeletes Brown Pallas hotel is érdemes volt a megtekintésre, valamint a new-yorki Equitable biztosító-társaság 10 emeletes palotája, mind a két épület csarnokainak, termeinek falai körülbelül 4 láb magasságban sárga onix (Mexikóból) lapokkal vannak borítva.

Denver, 40 év óta épült, ma 150,000 lakosa van, közte 50,000 német. E város is solidan van építve. E vidéken közel a hegységekhez olcsóbban jutnak a kőhöz mint keleten, a különböző építkezésnek ez is egy indoka. A városnak délkeleti részén levő kis patakocska: a Cherry creek, ha a hegyekben eső van, veszedelmesen megnő, 1864-ben egyszerre 6 láb magasságban ömlött le a völgybe, az épületek nagy részét tönkretéve, azóta a város más helyen épül, egészen európai stílusban.

Öt kedves némettel reggeliztünk, egyszerre csak elhatározták a bruderek, hogy velünk jönnek Manitouba: és csakugyan itt vagyunk valamennyien és készülünk holnap a 14,147 láb magas Pikes Peake hegycsúcsra.

*

— július 12.

Manitou a Colorado hegység lábánál egy völgykatlanban szépen fekvő amerikai fürdő: a leglátogatottabbak egyike. Az amerikai «szőke angyalok»-nak egyik tartózkodási helye. Pár napig itt szándékoznak üdülni a bájos világos ruhájú, szalmakalapos ladyk közelében.

Reggel $\frac{1}{2}$ 9 órakor a híres Pikes-Peake hegycsúcsra vivő vonatnak egyetlen kocsiját megtöltöttük, a serpentin útról szép visszapillantás esett a völgyre, két fordulónál meglepőleg hatott az előttünk felbukkanó kis patakocska, majd egy hullámos, gyepes völgy az első pillanatra oly érzéki csalódást okozott, hogy nagy tónak gondoltuk. Az egész hegység nagyon sziklás, alsó régióin kevesebb fenyővel mint a középsőn, a tetején egyes helyeken kevés hóval. A hegycsúcsról a fürdő épületek közül csak egy volt

kivehető láteső segélyével, a fürdőtől $\frac{1}{4}$ órányira fekvő «Colorado-Springs» úgy nézett ki mint egy hosszúkás sakktabla. A szívműködésre oly zavarólag hat e magasság, hogy szédülést érzett a társaságnak csaknem valamennyi tagja, a legkisebb mozgás után kétszeresen kell lélegzeni, éppen nem kellemes állapot, különben én itt Manitouban is érzem a ritka levegőt, mert már itt 6000 lábnyira vagyunk a tenger színe fölött. A Pikes Peakere épített kis házikóban az író állványokon csakhamar sercegett a toll: egyik sürgönyzött, a másik levelező-lapon, a harmadik levélben adta valakijének tudtára, hogy ő most 14,147 láb magasban van! Visszafelé a velünk tartó 4 denveri német felvillanyozta énekével a kirándulókat. Chas Dupré, eredetileg franciaországi családból származott amerikai német, operába való basszussal kísérte a kellemes tenor hangú szász Heyendorfort, a kedélyes amerikaiak tapsoltak minden ének után, a mi Gotterhalténket is énekelték, egy szép szőke lady tiszta, bájos hanggal dúdolt hozzá: ilyen kedves epizódok történnek itt minduntalan.

A kedélyesség jellemzője az amerikai társadalomnak, észleltem ezt már több alkalommal, de különösen ma este. Vacsora után szállodánk földszintjén a nyitott folyosón körben ültek a fiatal hölgyek és egy fehér kapucnis lady citera (panjo) kísérete mellett danoltak, körülöttük a mamák és fiatal emberek hallagatták és tapsoltak. A kedves ének elhangzásával mantilljaikkal karjaikon széledni kezdtek, azonban Krisztinkovich Béla barátom Chopin- és Liszt-darabjai összehozták újra a társaságot, minden szám után megtapsolták Bélát a kis fehér kezek, nemkülönben a férfiak. A harmadik szám után már meg volt kötve az ismeretség: csacsogtak, kérdezősködtek a szőke angyalkák, törve a németet. Evvel az alkalommal meggyőződünk arról, a mit a nőkkeli érintkezést illetőleg Amerikában eddig hallottunk. Az első lépést az ismeretség megkötésénél többnyire a nők teszik, eltekintve az esettől, ha valakit jó barát mutat be 1. közvetlenül: mint pl. ma este, a midőn társalgást kezdtek velünk és 2. közvetve: midőn az ismeretség fenntartását avval jelezzik, hogy a legközelebbi találkozás alkalmával előbb köszönnek. Ebben az új világban, a hol annyi mindenféle ember jó össze, igen okos a nőket ilyenféle jogok megadásá által az önvédelemben megerősíteni.

Ha az ember az üzletükkel elfoglalt férfiakat jobban figyelemmel kíséri, úgy csakhamar rá fog jönni a másik indokra is, a mely miatt az amerikai nők szabadalma magyarázatot lel. Az amerikai általában sokkal kevésbé művelt, semhogy magát jól érezné olyan nők társaságában, a kik kimertek, tartózkodók. Az amerikainak szüksége van a biztató szóra, a bátorításra. A szívélyesen köszönő kedves, természetes amerikai nő magához tudja vonzani a félénk yankeet, de jogánál fogva távol tudja tartani a tolakodó bevándorlottat vagy idegent!

A milyen kedvesek az amerikai nők, ha velök társalgunk, oly hideg pillantással tudják magoktól távol tartani az ismeretleneket és tolakodókat. Ha valakinek e tekintet nem volna elég, felkérlik a legelső férfit, hogy vegye őket oltalmába, és ki ne védene meg egy ilyen szőke fürtös amerikai nőt!

Ha már jellemeztem pár vonást a nők itteni társadalmi szokásaiból, úgy, hogy ki legyen egészítve a kép, valamit a férfiakról is kell mondanom. Az amerikai férfi feltétlen tisztelettel viseltetik a nők iránt, az a férfi, a ki lábait kávéháza, sőt bureauxja asztalára rakva nem áll nyáron mellényre vetkőzve ülni, ha zárt helyen egy nővel összejő, leveszi kalapját, leveszi azt az emeletes házak liftjében is, ha nővel együtt emelkedik a magasba.

E még ki nem használt világrészben mindenki, a ki dolgozik, nemcsak a megélhetéseért küzd, hanem szerez is. A szerzési vágy itt úgyszólván az egyeddel született ösztön. A becsületos munkáért nagyobb az elismerés, mint túl az Atlantin. Az itt már régebben letelepedettek mind dolgoznak. A koldusokat és kérégetőket az ide költöző naplopó és itt is dologkerülők képezik. Az a tudat, hogy kitartással itt a vagyonosodás bizony bekövetkezik, sokakban túl nagy reményt táplál: ezek azok, a kikről mi Európában azt mondjuk, hogy hajhászszák a dollárt, vannak itt bizony ilyenek is sokan! Férfi társaságban igen kedélyesek az amerikai férfiak; idegen iránt a legelőzékenyebbek; szeretnek traktálni: ha egy amerikai proponál valahova menni, azt természetesnek találja, hogy meg is vendégeli a társaságot. A traktálódzás annyira divat, hogy az üzletekben is megkínálják az embert szivarral. A zenét szeretik a nők úgy mint a

férfiak: Liszt és Chopin különösen ismeretesek előttük. Holnap estére táncolni fogunk, azt hiszem, itt lesz alkalmam új megfigyeléseket tenni.

*

— július 13.

Suisse bácsi kivételével elbúcsúztak tőlünk denveri új ismerőseink. Egy órákor délután négyen egy kocsin a másfél órányira fekvő szép

DR. KOŠZTKA EML

SUISSE BÁCSI

DR. VOJNICH OSZKÁR

KRISZTINKOVICH BÉLA

ÚTBAN A «CHEYENNE FALLS»-HOZ.

kirándulási helyre a Broodmor-Casinóhoz hajtottunk. A Colorado-Springsben lakó milliomos amerikaiak park-clubbja ez, azonban kis belépti díj mellett idegeneknek is meg van engedve a belépés, természetesen a zárt mulatságok kivételével. Az egyemeletes hosszú és tágas erkélyes épület földszintjén vannak a játszó szobák és egy kis zongora-szoba, az emeleten a koncert-terem 2 zongorával, 2 kisebb szalon és étterem. Az épület elején

az erkélyről szép kilátás nyílik a sík mezőre és a ház előtt elterülő gyep-partiera, hátsó oldalán távol pár száz méternyire tőle van a Colorado hegység.

A casinótól $\frac{1}{2}$ órányira fekvő «Cheyenne Falls» nevű hétszeres vízesést négy csacsí hátán értük el, két oldalt meredek sziklák között vitt útunk, a vízeséshez létrákon másztunk, esőzésekor szép lehet e hétszeres víztörés, most nagyon kevés víz hullott alá.

A «Broodmor Casinóban» elköltött jó ebéd után egy szép kirándulás emlékével tértünk vissza Colorado-Springsbe, a hol Suesse bácsitól a vasútnál elbúcsúztunk.

Este 8 órakor fehér ruhás lányokat és frakkos gavallérokat találtunk szállodánkban. Kilencz óra után kezdetét vette a táncz. Az Európában szokásos kör-tánczokat itt sokkal lassúbb ütemben tánczolják, sokszor a mieinktől eltérő figurákkal előre, hátra, jobbra, balra forgatva a tánczosnőt, nincs semmi tűz, semmi élet tánczukban. A lassú *ütem következtében nincs* szüksége a tánczosnőnek kézbe feküdni, éppen azért a vezetésük is különbözik a mienktől. A férfiak kevesebb eleganciával, de miként a nők, jól tánczolnak, négyes helyett 2—2 páronkint tánczolják a francia quadrilleből vett egymásutáni commandó nélküli figurákat. Az egyes tánczok 5—10 perczig tartanak, a tánczos egy-egy tánczosnőt kér fel minden tánczra, egy-kétszer körül tánczol vele, azután leülnek vagy sétálnak együtt. Egy colorado-springsi 7 milliomos csinos lánya is a tánczolóok között volt vőlegényével, egy 26—28 éves fiatal emberrel, a ki pályáját valami szállodában kezdte, jelenleg egy bankban van állása. Táncz után K. Bélával játszottunk a hölgyek felszólítására, majd Béla barátom kísérete mellett a fehér kapucznis lady énekelt szépen egy dalt.

*

— július 14.

A «broodmor casinói» zenekar karmestere délelőtt éppen akkor lépett be hozzánk a zongora-terembe, mikor a geniális Miss Grace Pault, a «fehér kapucznis misst» egy magyar dalra tanítottuk, bámulatos jó érzékével pár próba után úgy elénekelte a dalt, mint kevesen a született magyar nők közül, a szöveget is magyarul fogja megtanulni. A karmester a «Broodmor-Casinóban» megtartandó vasárnapi koncerteni közreműkö-

désre felkérte a ladyt, a kérésnek mi is engedünk: Miss Paul egy számban az Ave Máriát, a másikban két magyar népdalt, egyet Béla és egyet az én kíséretem mellett fog énekelni. Krisztinkovich Béla gr. Zichy Gézától játszik egy szerzeményt, én Bánkbánból egy részt.

*

— július 15.

A «Colorado Springs Gazette» ma reggel már két cikkben ír a holnap megtartandó koncertről. És pedig:

1. «A Cliff Houseból» (szállodánk) körülbelül 60 vendég fogja meglátogatni a vasárnapi koncertet a broodmori kaszinóban, miután a szálloda vendégei közül néhányan szerepelni fognak. Krisztinkovich és Vojnich (ugyanabból a városból) zongorázni fognak, Miss Paul elénekeli Gounodtól az «Ave Máriát.» Egy potpourri Brux úrtól (Anglia) komponálva, a kaszinói orchester által lesz játszva.

2. «Ezen sasionnak a legszebb koncertje» a legközelebbi vasárnap estére ígérkezik. Idegen vendégek a mi városunkban ez idő szerint Krisztinkovich Béla és Vojnich Oszkár, mindketten kitűnő zongorajátékosok egy kirándulást tettek Coloradóban és beleegyeztek tartózkodásukat itt meghosszabbítani holnap estig, hogy a koncerten játszanak. Paul Gracia kisasszony Louisvilléből (Chicagótól délre) hírneves sopran énekesnő több magyar dalt és Gounod Ave Máriáját fogja énekelni.»

*

A Manitousól félórányira fekvő «Istenek hegye» különösen vörös szikla alakulásaival érdemes a megtekintésre.

A fával gyéren benőtt völgykatlanban itt-ott a legkülömbözőbb alakú vörös sziklák emelkednek fel, van közöttük gomba alakú, kis képzelőtehetséggel rá lehet ismerni az oroslánfőre, ülő kacsára, galambra, két tengeri fókára, térdelő nőre stb. Köröskörül meredek vörös szirtek övezik körül a kertet, három 3—4 láb vastag lapos szirt (körülbelül 180 láb magas) egymástól kis hézag által elválasztva a hit, remény, szeretet nevére nyerte; a hit, remény, szeretettől éjszakra két nagy (300 láb) vörös szirt közötti átjárón fehér sziklákra bukkanunk, ezen ellentét a legérdekesebb pontja az Istenek kertjének.

Öt óraker délután összejöttünk próbára a Broodmor-Casinóban. Próba előtt egy kis amerikai baba-bálnak voltunk szemtanúi, tánczosok a felnőtt nővérek és mamák voltak, sőt később a felnőttek is táncoltak egymással. Bájos és szép volt a babák tánca.

*

— július 16.

E két magyar dalt a Broodmoor kaszinóban
énekelte 1893 július 16-án.

MISS E. GRACE PAUL.

10. Piano Solo (forleft hair). «Walse d' Adela»
11. Pilgrims Chorus «Tannhäuser» (Wagner).
12. Coronation Marsch (Meyerbeer).

Este 7 óraker a «Cliff-House-ból» ötven és egynéhányan foglaltunk helyet három kocsiban, ezek a villamos vasúthoz vittek bennünket, avval egy óra alatt értünk a Broodmor-kaszinóba.

A koncert-terem, a mellette levő két társalgó, a terasse mind telve voltak közönséggel. A környéken lakó előkelőség volt hallgatója a mai hangversenynek.

A programm következő volt:

1. Ouverture «Don Juan» (Mozart).
2. Selection «Lohengrin» (Wagner): e két számot a zenekar játszta.
3. Hungarian Songs: énekelte a genialis Miss E. Grace Paul, csupa érzés volt a kis szöke Miss. Az első dalt én kísértem, a másodikat Krisztinkovich Béla.
4. «Song without» (W. Montagu Brooke): játszta a zenekar.
5. Fantasie from the Opera «Bánk-Bán» (Franz Erkel). Piano Solo: Vojnich Oszkár.
6. Tve Hungarian Dances (Brahms): játszta a zenekar.

INTERMISSION.

7. Sti a) Instruction, b) Intermezzo Cavalleria Rusticana (Mascagni): játszta a zenekar.

8. «Ave Maria» (Gounod): Miss E. Grace P.
9. Violincello «Adagio» (Golterman): Mr. Paul Miersch.

10. Piano Solo (forleft hair). «Walse d' Adela» (Géza Zichy): Krisztinkovich Béla.

A közönség minden számot szívesen megtapsolt. Béla barátommal meglegegedetten pakkolunk, mert holnap reggel folytatni kell útunkat. Csak még annyit a mai estéről, hogy: Amerika egy kedves és geniális leányától magyar dalokat énekelni hallani Amerikában, koncerten, éppen elegendő volt nekünk, hogy az a nélkül is szimpatikussá vált Manitout és környékét örökre szívünkbe vessük!

*

— július 17.

Manitoui ismerőseinktől elbúcsúzván, a californiai gyors pósta vonattal (Denver és Riogrande társaság vasútja), $\frac{1}{4}$ 12 óraker hagytuk el a Colorado-Springs állomást. Kezdetben régi folyó mederben vitt útunk, két oldalt réteges mészkő majd később sziklák alkotta nagy természetes falak között, balról szemben piszkos folyó folyt. Két 800 méter magas szikla között a sziklába erősített hídon át passzíroztunk egy szorost, alattunk vízzel.

$\frac{3}{4}$ 2 óraker délután Florence körül petroleum forrásokat, majd Ledvillnél aranyosókat láttunk. Ledville körülbelül 11,000 láb magasságban fekszik a tenger színe felett, a második magas fekvésű város az egész világon, körülötte fensik van havasokkal övezve. Mindenütt leégett, kivágott erdők, elvétele egy madár; itt ugyancsak pusztított a kultúra!

Tizezerszáznegyvenyolcz láb magasságban elértük a válaszfalat a kelet és nyugat között; eddig szembe folytak velünk a vizek, mostantól egy irányban, a szép tiszta hegyi pataokban szinte látni véltük a pisztrángokat. A második mozdonyt szélnek eresztették a fordulónál, sokáig láttuk pár száz méternyire előttünk szaladni a volt kiségitőt. A lefelé menés érezhető volt, 35 percz alatt 2000 lábat estünk.

A hegyoldalban kis nyílásokon a coloradói ezüstöt hozták eddig a napvilágra, a mostani ezüst-krízis folytán szünetel a bánya munka. A vasútat mentén felállított étkező helyiségek között, a Menturmit találtuk a legjobbnak, $\frac{1}{4}$ 9 óraker itt kitérő vacsorát kaptunk.

☆

UTAH ÁLLAMBAN.

SALT-LAKE-CITY, július 18.

A Steeping-Car minden ágyának volt ma éjjel vendége, a földszintet a nők, a magas fekvéseket mi foglaltuk el. Korán reggel az elsők között keltem fel, érdekes volt amint egy-egy kis borzas fejecske kibukkant a függöny mögül, szemlélődve, hogy szabad-e a láthatár? A férfiak később, de mind amerikai planum szerint hagyták el emeleteiket. Amerikai planum szerint utazni annyit tesz, mint a kabátot levetni, ezt a yankee melegben és reggel a Sleeping-Carban egészen természetesnek találja. Hét órákor reggel ismét 7000 lábön felül voltunk, 10 óra felé nagy beláthatlan hosszú tó maradt tőlünk balra.

A 4000 láb magasan fekvő Salt-Lake-City várost, félkörben havasok környezik, lakosságának nagy része a bányászatból él, néhány év alatt 60,000-re emelkedett lakóinak száma.

A mormon kitfelekezetnek sok tagja lakik itt, presidensöknek székhelye.

Négy millió dollárért felállított templomukba minden törekvésünk daczára sem juthattunk be, — voltak már többen a kik 1000 dollárt is kínáltak, de hiába, — oda csak mormonnak szabad a belépés.

A mormonok hatalmas ívezetű koncert-termének (Tabernaculum) vendégkönyvében május 10-iki kelettel gr. Széchenyi Béla, két szép leánya és gr. Károlyi Lajos aláírását találtuk, ugyanazon a lapon június 7-iki kelettel három budapesti úr u. m. Haggemacher Árpád, Mösmer József és Kunz Ferencz urakét, 1883-ban Reményi Ede írta volt be nevét.

A várostól vasúton fél órányira fekvő holt tengerig (Salt-Lake) zombékos kopár mezők, közben kacszázó vizekkel területnek el. Közel a tóhoz, mintha jég borítaná a vizet, úgy néz ki a mesterségesen lepárolt só.

E sós tenger 80 angol mértföld hosszú és 30 angol mértföld széles, miután 22 perzent sót tartalmaz, semmiféle állat nem él benne, átlátszó tiszta, mint a kristály.

A sekély vízen át 3700 láb hosszú s pilotákon nyugvó hídon visz be a vasút a körülbelül egyöles vízben szintén fa-pilotákon álló óriási fa épülethez (Salter Beach). Az épület földszintjének két oldalán hosszú sor fürdő kabin áll, a tenger felé nyitott folyosóval, a kabinok mindenkében zuhany édes vízzel. Az épület közepe fa- és vas-oszlopokon nyugszik, étkező és kimérő helyiségekkel, a földszinti terem fölötti táncsterem köröskörül a tengerre nyitott terassokkal gyönyörű és impozáns, hossza: 240 láb, szélessége 120, egyik hosszú falában kagyló alakú bevágással a zenekar számára. Az épület tervét készítő mérnök Klettig R. és még három salt-lake-city-i úr kívánatára a kagylóban álló pianinóhoz ültünk K. Bélával: a magyar dalok igen tetszetek, úgy, hogy fürdő után, midőn már a zenekar játszott, a fürdő-igazgató és családja kérelmére fel kelle mennem újra az emelvényre és a nagy hallgatóság előtt játszani.

Este $\frac{3}{4}$ 12 órakor a Southern-Pacifikon elhagytuk a szép fekvésű várost.

Tegnap óta az állomásokon egy-két indiait és több chinait láttunk. Salt-Lake-Cityben már sok chinai lakik.

AZ ARANY ORSZÁG.

SAN-FRANCISCO, július 20.

Július 19-én egész nap sívár terméketlen sík és hegyes vidéket láttunk. Egy bájos 18—19 éves lady térdén ismerősének két gyermekével egyidőre elfeledtette ugyan velünk a szomorú vidéket, de a gyermekkelhez intézett tündérmeséknek is vége szakadt és a szép Miss külön szakaszban

ülő mamájához költözött be, csak néha engedve egy-egy állomásnál a legszebb ivezetű szemöldök alá küldeni sóvár pillantását.

Reggeltől fogva kellemes hűvös levegő jelezte a Csendes Óceán felé való közeledtünket, jobb s bal felől szép gyümölcsös kertek, szőlők és termékeny földek maradtak el.

A tengeröbölnek San-Francisco keleti oldalán elterülő, annak 40 angol mértföldnyire fekvő részén, egy 130 méter hosszú, 24 vasúti koci számára való kompon (a világ legnagyobb kompja) szállították át vonatunkat. Oakland városig vasúton folytattuk útunkat, onnan Boat-Feryvel jöttünk a szép magas fekvésű San-Franciscóig.

San-Francisco (350,000 lakossal) három részén a tengeröböllel határos, délről függ össze a száraz földdel. A belváros széles és egymást derékszög alatt metsző utczái oly meredeken esnek és emelkednek, hogy egy kereszt utczába bemelve legtöbbször a fölöttünk levőn túl már nem látjuk a házakat; mintha ott egy nagy esés következne és ezeken a merész emelkedésen és gyors eséseken át változatlan gyorsasággal haladnak a «cabel car»-ok (drótkötél vasútak), a nélkül, hogy az emelkedésnél vagy az esésnél meglassítanák az ütemet.

Az utczák a keresztezésnél terasseokat képeznek. Az épületek fából készülnek, de oly fát alkalmaznak, a mely állja a tüzet, ez a fa annyira megfelelő, hogy a biztosító társulatok a legolcsóbban biztosítanak.

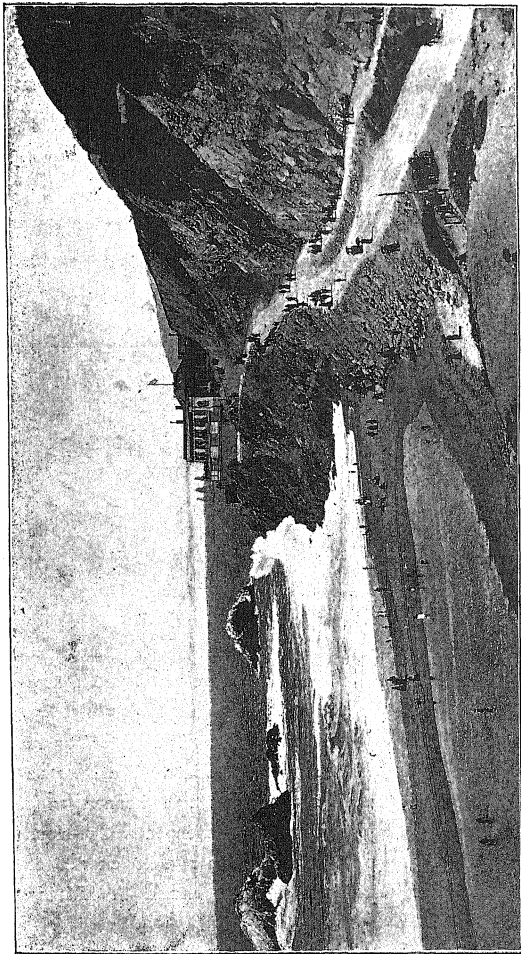
A tengeröböl felé vezető útakról szép perspectiva nyílik. A levegő itt télen-nyáron egyenlően kellemes, télen 6° Reaumur a legnagyobb hideg. A gyakori szél miatt tanácsos mindig felöltövel járni. A vegetáció már részben tropikus. San-Franciscóban több francia van mint német. A szokások inkább európaiak.

*

— július 21.

San-Franciscót sívár homok veszi körül, csak a legnagyobb áldozatok árán sikerült a folytonos szélről kavargó homokot a város közelében megkötni.

Az ezer és egynéhány acres kiterjedésű Golden-Gate-Park egy nagy részében a legvariánsabb déli vegetációval a város nyugati részén, San-

CLIFF-HOUSE.

Francisco legszebb kertje, díszére válnék e kert bármely déli vidéknek is. A kert közepében felállított nagy üvegházban óriási pálmák és más délszaki növények díszlenek, mindjárt 1. a főbejáratnál van három új-seelandi palma: 12 láb magas, derékvastagságú törzsszel.

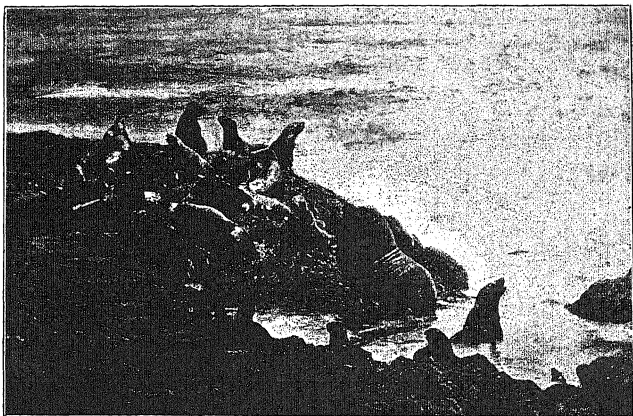
2. A középső terem nagy kupolája alatt a déli tenger vidékéről néhány óriási *Phricardia Quadi Chaurdia*. 3. Egy harmadik teremben mindenféle délszaki vízi növények stb. A kert egyik árnyas helyén egy 1853-ban kivágott 308 láb magas, 3700 éves fa, 18 láb átmérőjű törzsének van egy darabja felállítva; ilyen élő fákat fogunk mi néhány nap múlva látni közel a Josomite-Valleyhez.

A Golden-Gate-Parkból egy coupés vasút visz az Óczeánig, annak partján széles felfelé vezető út a Cliff-Houseig. A Cliff-House Sutro milliomosé. A Cliff-House erkélyéről az előtte elterülő Óczeán habos hullámai négy sziklát mosnak. Távcsővel szemlélve e négy sziklát a legérdekesebb természetrajzi kép tűnik szemünkbe: a szemben levő meredek nagy sziklán ezer és ezer fekete bűvár ül, vagy topog rövid ügyetlen lábaival, a balra eső két és jobbról levő egy kisebb sziklán 30—40 fóká sütkérezik, lustán heverészve a hideg kövön, egy-egy hullám után emelik csak fel fejüket, néha elszánja magát valamelyik és nagy loccsanással beleugrik a vízbe, majd meg a szikla körül bukik fel egy bajuszos fő! ha a már elfoglalt tér felé közeledik, a jogosult heverésző rávicsorítja fogait, kíséri ezt néha, egy a disznó dühét kifejező hanghoz hasonló üvöltés. A Cliff-House fölött sziklán levő Sutro-kertbe széles serpentin út visz fel.

A főkapun belépve magas pálmákkal szegélyezett fásúton két oldalt a kert gyönyörű déli fái, pázsitjait kapjuk tekintetünk elé, ez az út egy a szikla körüli széles félköralakú sétányra vezet, a honnan az alacsony bokrok felett a szabad tengerre nyílik kilátás éppen a Cliff-House felett. A széles sétányról a toronnyal épített lakóház előtt elterülő és szintén a tengerre néző lapos félköralakú sétányra jutunk. A kilátás, a kert gyönyörű szép.

Több-kúpalakú, a földön elterülő, általam eddig még nem látott enyő egyike a legszebb dísznövényeknek a Sutro-kertben, az ágak úgy

néznek ki, mint egy-egy strucz toll, el is neveztük e fákat strucz tollas fenyőknek! Mielőtt elhagytuk volna a kertet, a kijárattól balkézre szemünkbe ötlött a felírás: Lovers Laue (a szerelmesek lugasa). Ugyan mi kell a szerelmeseknek? talán szép pálmás virágos kert? Óh nem: a zavartalan együttlét! és a kertnek ez az útja, sűrű bokraival e szerint a terv szerint lett alkotva.

A CSENDES TENGER FÓKÁI.

San-Francisco látványosságai között a legérdekesebb egyike a chinai negyed, mintha a borotvált fejű czopfos chinaiak birodalmából szakadt volna ide egy városrész!

Este 9 órakor egy chinaiul beszélni tudó vezető és testvérje kíséretében nyakunkba vettük a chinai negyedet. A «China town» (Chinai város) azelőtt San-Francisco külvárosát képezte, de a város nagy terjeszkedése folytán, körül lett idővel építve, úgy, hogy ma San-Francisco szívét foglalja el. San-Franciscoban 25,000 chinai lakik, ezer ember számára való területen összeszorulva.

A chinai negyed fával burkolt, piszkos utczáin, a rossz canalisatió, a kidobált szemét következtében kellemetlen illat kering. A fűszer-, hentes-borbély- és más üzletek egész éjjel nyitva állnak. A borbély-üzletek le nem függönyözött ablakain át látni lehet, a mint az ügyes borbélyok a chinai koponyákat körül, a bajuszt, szakállat le- és a fület és orrlikákat kiborotváltják. A vendéglők kirakatai lakkirozott malaczsült, rothadó hal, tojás és mindennemű felismerhetetlen formájú szárított és füstölt holmikkal vannak telve. Ez az utcák képe.

Ha belépünk egy lakóházba, úgy az eddigi orrcsavaró gázokkal együtt az opiumnak émelyítően édes illatával is érintkezésbe jó szagló érzékünk. Az egyemeletesből háromemeletesé változtatott házak deszkafalaikkal valóságos tűzfészkeket képeznek. Az egyes lakosztályokba keskeny és alacsony folyosóknak oldalfalain elhelyezett ajtókon át juthatni, különben nem is nevezhetők ezek lakosztályoknak, hanem inkább odúk vagy ketreczeknek, belülről két-három kemény és rövid nyugágygyal. A kettős nyugágyak közepén egy asztalkán az opium szívásához szükséges készletek között egy mécs áll; a kőből készült opium-pipát a kemény deszkán párhuzamosan felöltözve fekvő két chinai addig szívja, a míg őket az álom el nem nyomja, pár órát alszik a fullasztó levegőben, azután kitipeg furcsa járásával, folytatni az elhagyott munkát. Egy ilyen házat 450 lakóval megtekinttünk.

Még rosszabb ennél a csak alvó helyül szolgáló kamrák beosztása; a falak mentén egymás felé helyezett kettős vagy hármás ágysorokban összepréselt alvók féltuczatja nem igényel nagyobb helyet, mint egy fehér munkás és e fekhelyek sok helyt nyolcz óránként, tehát egy 24 órában háromszor cserélik gazdáikat!

A chinaiak csaknem minden életszükségletüket Chinából szerzik be. Ruházatuk kizárólag hazai ipar. Ha elegendő pénzt gyűjtöttek, haza vándorolnak: Amerika nem lát tőlök, egy dollárt sem. Tekintettel mind erre, természetesnek fogjuk találni az amerikai gyűlölségét ezen ázsiai mongol fajjal szemben. Hozzájárul még az elmondottakhoz, hogy a minden igény nélküli chinaival az emberesebb hajlamú fehér munkások nem vehetik fel a versenyt.

A chinaiak itt, a fehérekkel szemben minden becstelenséget megengedettnek tartanak. Saját titkos bíróságuk ítélete folytán, az elítéltet ki is végezik stb.

Nem csoda, ha Amerika mindezek után, a chinaikkal szemben kivételes rendszabályokhoz folyamodik. A bevándorlás a legszigorúbban meg van tiltva, csakhogy, miután minden chinai hasonló egymáshoz, e tilalmat kijátszák; a kivándorlottak helyét hozzájuk hasonló bevándorlók foglalják el, szükség esetén kész az egész «China town» azonossági esküt tenni.

Egy első rangú étterembe fűszer-üzleten át juthatni. Az előszobában itt is oltár van állítva a ház istenének. Faragványok, aranyozások és gyöngyházbetétek díszítik az első emeleten levő étkező helyiségek falait és asztalait. Az asztal fehér abroszán elhelyezett kis teás csészékhez nagy porcellán kanalak szolgálnak evőeszköz gyanánt. A tea főzéshez széles levelű zöld teát használnak, kellemes, de kissé szokatlan zamat és illattal. A teát nagyobb findzsákban szolgálják fel és onnan öntik át a kis előttük álló edénybe, ugyanazt a teát a készen álló meleg vízzel többször felöntik, 6—7-szeri felöntés után ízletesebb mint az első csésze. Az asztalon álló czukorkát, főtt narancsot és gíngert kis kétágú villával szúrják fel. A fizetést nem veheti át a fent szolgáló chinai, ha egy vendég elmegy, lekiáltja szócsövön a fűszerüzletbe, a távozó ott fizeti meg az elfogyasztottak értékét.

Templomaik emeleten vannak elhelyezve és keletre néznek. A templomokba vezető lépcsőház falain két oldalt papirosra fekete figurákkal vannak megörökítve templomi énekeik. A keletre néző erkélyen elhelyezett két kőből faragott kutya formájú figura a templom őreiként szerepel, az erkély egyik oldalfalán áll az ördögűző áldozati oltár. Magában a templomban van a főoltár Confucius isten képmásával, ettől jobbra egy harang és felette egy dob, ha valamelyik chinai hívő imádkozni akar, Confucius istenhez, e harang alatt egy e czélra szolgáló szagos fát gyújt meg és megüti a harangot; a folytonosan alvó isten erre felébred és meghallgatja az imát. Van a gazdaságnak, halálnak külön isteni képmása e templomban. Egy rostélylyal elzárt ajtó megett tartja titkos társulatuk a tanácskozásokat, ide tilos a bemenet.

Színházaikban jelenleg nem tartanak előadásokat. A színpad képe előadások alkalmával nem változik, a szereplők egyik ajtón bejönnek, a másikon kimennek, függöny nincs, egy darab néha hetekig tart. Miként minden házban, úgy itt is megvan a házi isten szentélye és pedig a színpad felett ég szüntelenül e célból egy mécs. A nézőtérén a parquette-üléseket a férfiak, az erkély-üléseket a nők foglalják el.

*

— július 22.

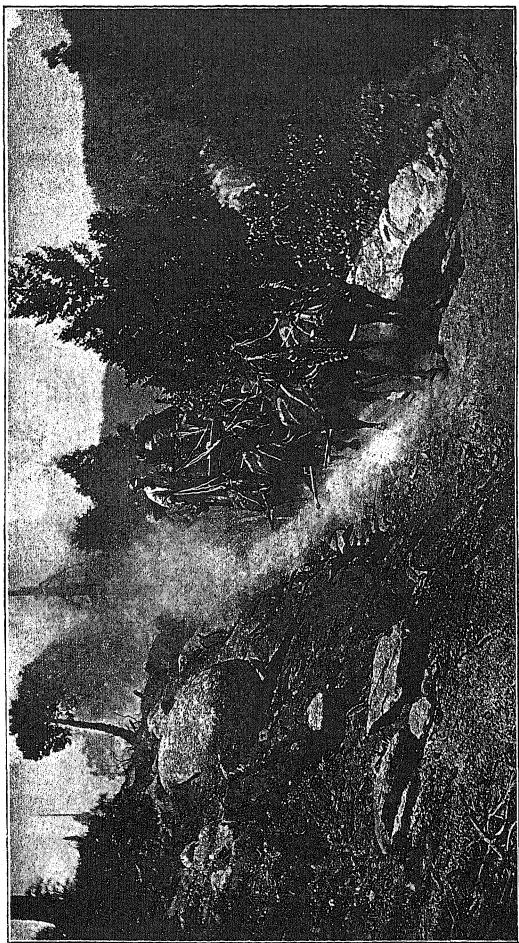
Az amerikai katonaságról is kellene valamit mondani, de az után, a mit ma az itteni tüzérségi kaszárnyában láttam, csak kuriózumképen hozom fel. Minden katona ágya felett elhelyezett katonai mundér mellett ott fityeg a civil ruha is, egy-egy ágy előtt 5—6 pár gigerli cipő. Legnagyobb gond az étkező- és konyha-helyiségekre van fordítva; napjában háromszor étkeznek, mind a három alkalommal egész table d' hôte lesz e parádé katonák elé feltálalva. Comotióként naponként két órai gyakorlatot végeznek. És hogy tökéletes legyen a kép, még hozzá teszem, hogy egy közkatonának havonként 18—20 dollárja van. Itt igazán csak a munkakerülők számára van a katonaság feltálalva. E kaszárnya kommandánsának ezredesi rangja van, de tekintettel arra, hogy a belháborút mint generális fejezte volt be, most is így lesz titulázva. A kaszárnya tisztasága azonban példaként állítható fel.

☆

KIRÁNDULÁS A JOSEMITE VÖLGYBE.

WAWONA, július 25.

Tegnap délután $1\frac{1}{2}$ órától este 11 óráig termékeny vetőföldek között vitt a Southern Pacific. Tizenegy órától este reggeli 5 óráig Berenda állomásnál álltunk. A Sleeping carban csak hárman voltunk K. Emil és K. Béla barátommal. Éjszaka két és három óra között kinéztem kocsink

UTAZÓ KOCSI A JOSEMITÉ VÖLGYBEN.

két végső ablakán, s mit láttam? az egész pálya sötét, kocsink a többiektől kiakasztva egyedül áll, egy konduktor sincs rajta, mindegyik végében egy-egy piros lámpás, nehogy más vonat belénk ütközzék, ilyet is csak Amerikában láthatni! Reggel öt órától hét óráig műveletlen homokos mezőket láttunk. Raymond állomásnál reggeliztünk, reggeli után elfoglaltuk helyeinket két amerikai útitárssal egy 12 személyre való magas kocsiban. A négy lovat ötször váltották fel, a hegynek fel és levivő serpentin út elég munkát adott az erős lovaknak.

Az út egyes helyeken nagy meredekék mellett visz el. Délig ritka erdőket láttunk, Avenuenél (Hotel) $\frac{1}{4}$ 1 órától $\frac{1}{2}$ óráig ebédelünk. Ettől kezdve hatalmas 1 méter $1\frac{1}{2}$ méteres átmérőjű fákból álló őserdőn át vitt útunk. A délután talált gőzfürészmalom hangja már messziről kiáltotta felénk: «Nem sokáig büszkélkedtek itt ti 200 láb magas fenyők, elpusztítalak benneteket miként elpusztítottam már méltó társaitokat Észak-Amerika nagy részében»; a vére fellázad az embernek, ha látja miként döntik le ezek a csakis nyereszkedni akarók a természet e díszzeit! Nincs itt semmi rendszer, a kivágott fát nem pótolják újjal, pénzt csinálnak abból, a mit a természet hosszú időn át művelt és ha majd telt zsebekkel végig néznek a kopár hegyeken, nem a megbánást fogják érezni, hanem sajnálkozni fognak a felett, hogy nincs többé mit pusztítani! A harasztnak több alkalommal fel kellett gyűladnia, mert a fák alja sok helyt meg van perzselve, sok fa pedig teljesen elégve. Nehány arany aknát is találtunk és egy 60 angol mértföldről vezetett aranymosó vízvezetékét (fa vályú). Ütközben néhány nyulacska hegyezte reánk fülét, nagy farkú szürke mókusok ficzánkoltak mindenütt, a mi szarkáinkhoz hasonló sötétkék és barnás tollazatú madarak ugráltak az ágakon, a fogoly fajhoz tartozó kis «Guail» is gyakran mutogatta három tollacsakáját fejbúbján, egy fekete és fehérén színezett császármadár formájú, csak hogy nagyobb madár (Roodrunner, út szaladó) futott el gyorsan a kocsizaj elől, fekete sasok keringtek a levegőben és mi mindezeket látva, a 85. (Fahrenheit) fok daczára elégedetten értük el esti állomásunkat a szép völgyben fekvő Wawonát, a mely pár év mulva bizonyára nevezetes üdülő helye lesz Californiának.

JOSEMITE VALLEY, július 26.

Tegnap utunkon találtunk több terhes kocsit, ma reggel 6 óratól déli 12 óráig a tegnapiánál lejtősebb úton már nem is volt szükség a kitérőkre, ezen a vidéken csak a Josemite Valleyt látogatók járnak, azokat pedig naponkint a délelőtt ide és délután visszafelé menő postakocsik viszik. Ma négy fogatot vettünk igénybe.

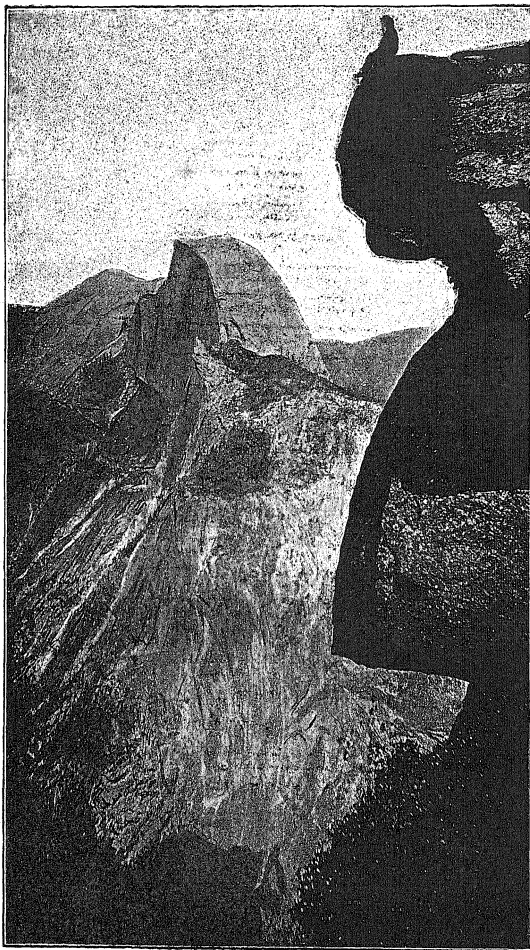
Az erősen lejtős és gyors fordulatokkal teli úton nagy ügyességgel hajtanak a kocsisok; hegyről lefelé a dörzsfék használata mellett gyakran úgy megeresztek a lovakat, hogy az ember azt hiszi, hogy azonnal lezuhan mindenestül a mélységbe, de csak is ilyen hajtás mellett lehet két nap alatt ide érni.

Egy itteni kocsis fizetése havonként 75 dollár.

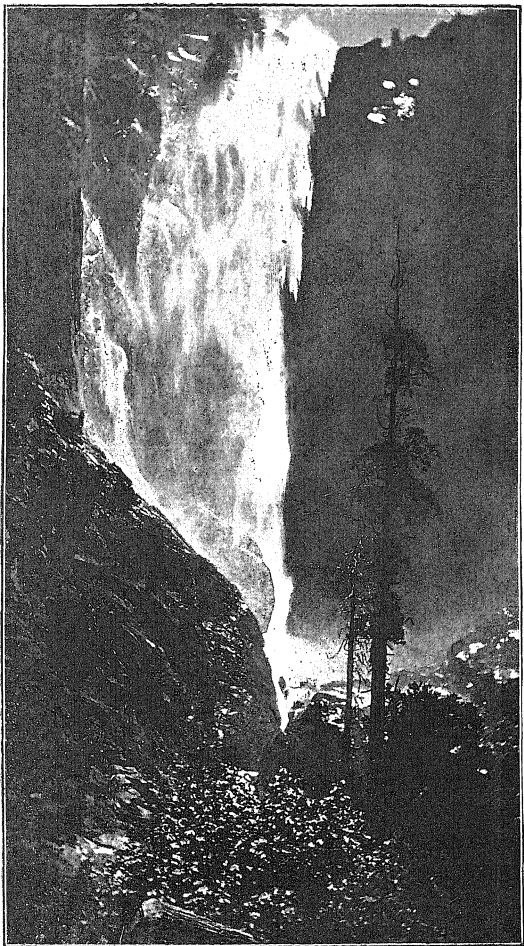
Az őserdőn átvívó út legszebb pontjához az «Inspirations Point»-hoz (5245 láb) tizenegy óra felé értünk, egy fordulat után, szabad pillantással végig tekinthetjük a mélyen fekvő zöld völgyet közepén patakka, a körülötte égnek meredő sziklákat; balkéz felől a merészen és méltóságteljesen kiálló szegletes fehér szikla óriást, az «El Capitan»-t (7012 láb magas), szemben a fél kupola formájú 8823 láb magas «Half Dome»-t és a jobbról álló hatalmas sziklafalat. Két kisebb és jobb kézről a 816 láb magasról eső Bridal-Veil-Fall vízesés még tökéletesítették az a nélkül is bámulatos látományt.

A Bridal-Veil-Fall teljesen függélyesen esik, körülbelül 10—15 méter szélesen, a víz fehér esőcseppek alakjában hullik alá, olyan alakokban mint egy aláhulló rakéta, a szél néha egész fátyol formát kölcsönöz a milli vízparáynak. Éppen alatta vitt el utunk, majd a zöldes színű kristály tiszta Merced folyó mellett.

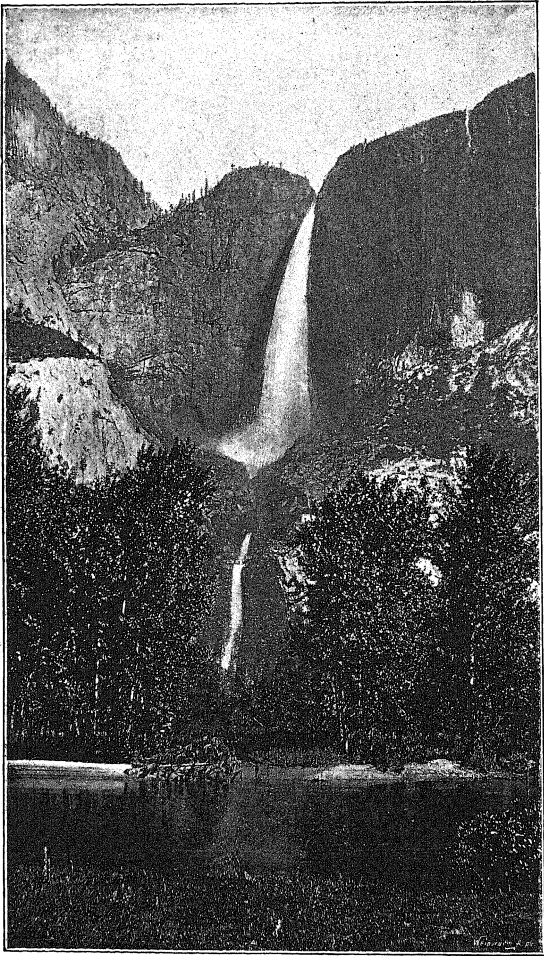
A völgykatlan hosszán át közelebről szemlélhettük az El Capitant, a még eddig nem látott három óriás sziklát, a három testvért (Three Brothers) és a 2548 láb magasból a völgy közepe táján aláhulló «Josemite Fallt.» E vízesés három részletben hull alá, a felső részén 1502 lábat esik függélyesen, a nagy mennyiségben aláhulló víz sűrű fehér vízpáraként mutatja itt be magát, a középső esés három kisebb részből áll, 558 láb magasságban, az alsó esés 487 láb magas és szintén függélyes mint a felső. A középső eséstől fogva már a víz tömören esik. Ez a világ

«HALF DOME» (A JOSEMITE VÖLGYBEN).

«BRIDAL-VEIL-FALL» (A JOSEMITE VÖLGYBEN).

YOSEMITE-FALL.

legmagasabb vízesése, most is elég ugyan a vize, de tavasszal e vízesés felső része 10 méter széles.

A «Josemite Valley» a Sierra Nevada hegység nyugati részének közepén álló hegyszakadékok képezte völgy, közepén smaragdzöld színű 15 méter széles Merced folyóval, a dús tenyészetű völgyet köröskörül az említettekén kívül meredek sziklák környezik, ezeken több helyt vannak vízesések.

Délután a Merced folyó mellett, a szikla oldalán levő úton a folyó két gyönyörű rapidja mellett elhaladva, egy hídhoz értünk, innen a 21—24 méter szélesen, függélyesen eső 336 láb magas Vernal-Fall látása fenségesen szép képet nyújtott, a reá sütő naptól olyan fénye volt e borzasztó víztömegnek mint egy fehérén izzó olvadt vas massának, majd a vízesés lábánál porként repülő víz szemekre hatalmas szivárványt festett a tüzes égi golyó. Másfél órai mászás után végre egy ponthoz értünk, a honnan a Vernal-Fall feletti 700 láb magas «Nevada-Fallt» is láthattuk. Ha a «Josemite Fall» a világ legmagasabb vízesése, úgy a nagy vízmennyiségét tekintve és tekintetbe véve a 700 láb magasságot, a Nevada-Fall a leghatalmasabb vízesések egyike. A Nevadáról lehulló vizet a «Vernal-Fall» veszi fel. Este nyolcz óra felé értünk szállodánkhoz, a vacsorához elköltött jó hegyi víz egészen felfrissített bennünket, holnap reggel ismét érdekes kirándulásunk leend.

A sok kiválóan szép látni való a mit e völgy magában rejt együtt, gyönyörű panorámát mutat, megtekintése nem vesz sok időt igénybe; a ki Amerika nyugati részén tartózkodik, vétket követ el, ha meg nem nézi a természetnek e csodás völgyét. Úgy érzi magát az ember e völgy alján, mintha itt volna a világ vége, mintha innen nem volna kifelé út, a vízesések moraja pedig valami túlvilágias hangulatot hoz létre.

*

— július 27.

Hat óraker reggel zörgettek ajtónkon, negyed óra mulva a breakfastnél ültünk, reggeli után kocsin a két angol mértföldnyire fekvő «Míror-Lake» (Tükör-tó)-hoz vittek bennünket a nap felkeltét a sziklák mögül szemlélni. Cicerone a Hotel fő stewardja volt, Magyarországból

«FALL-VERNAL» (A JOSEMITHE VÖLGYBEN).....

származott át ezelőtt 15 esztendővel. Egy fél kupola alakú szikla egyik bevágásánál bújt ki először a nap, a víz tükrén néztük a féldom megfordított alakját, a bevágás közt levő fenyőknek a vízen tótágast álló alakjai között kezdetben hosszú fénysávokat láttunk, majd egyszerre vakító fényben bukkant ki a nap.

A völgy nyugati részén álló három fa viskóban halászat- és vadászat-tal foglalkozó rézbőrűek lagnak. Egy ősz indiai mama üldögélt a földön, az egyik viskó előtt egykedvűen állt a rengetegek egykori ura, most már csak a megvetett faj egyik sarja, a másik viskóban a civilizáció hírnöke gyanánt egy varrógép kelepelt egyhangúan.

Az indiaiak iránt az Egyesült-Államok igen humanusan járnak el, évenként nagy összeg lesz közöttük kiosztva, iskolákat állítanak fel számukra, a vasúton ingyen szállítják őket, de evvel tartoznak is nekik, hiszen mindenükből kifosztották őket. Szánalom fogott el, látva a vadonnak egyszer harcias fiait így meghúnyáskodva.

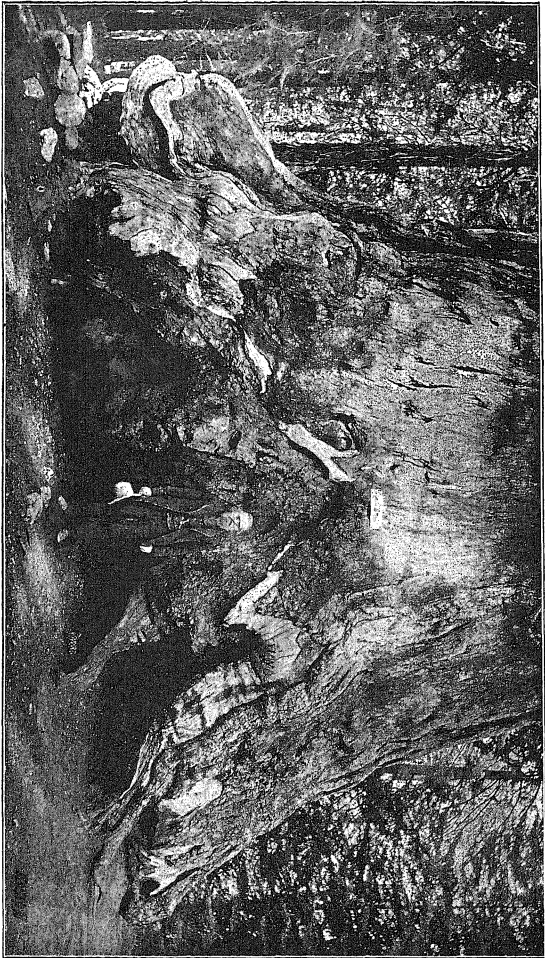
Ez idén kívülünk eddig még 9 magyar látogatója volt a völgynek: gr. Nádasdy J. leánya és fiával, Gotthard Ferencz és Pista, Harkányi Béla, Kunz és Mösmer, Kölber Jenő.

WAWONA, július 27.

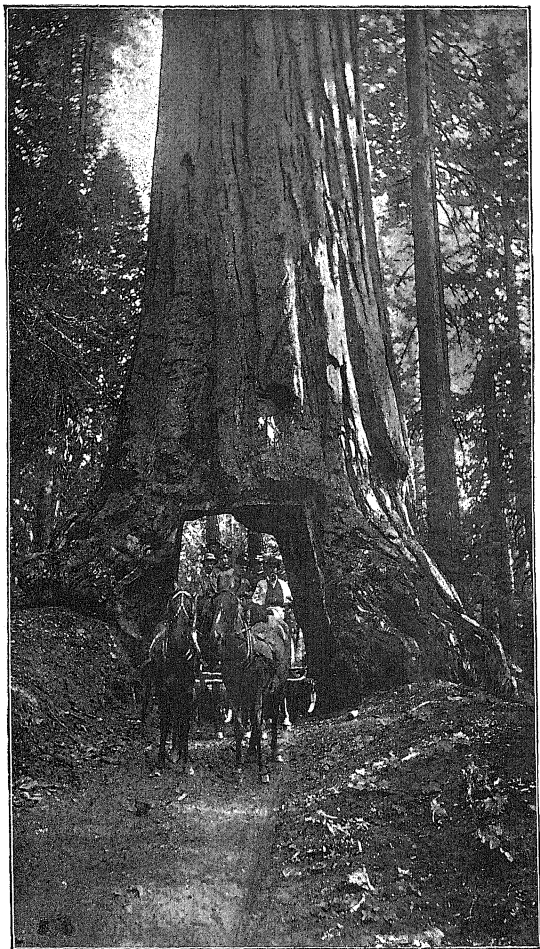
Délután két óra felé az «Inspirations-Point»-ról búcsút intettünk a szép völgynek. A már leírt utat tettük meg. Egy útunk közben talált frissen agyonütött csörgő kígyó volt az egész délután alatti ujdonság. Wawonában aludtunk.

BERENDA, július 28.

Wawonából reggel korán az óriás fák hazájához a «Mariposa Grove of Big Trees»-hez vitt kocsink, ez az erdőrész állami parknak van fenntartva. A szép nagy fenyőszálak között elszórva kettesével, hármásával állnak a kolosszális vastagságú ősfák, körülbelül ötszáz ilyen fa óriás van a Mariposában. A legtöbb fa törzsének alja kissé meg van égve, de az egy-két kihalt kivételével mind zöld. A törzshöz mérten aránytalanul álcsonyak e fák, a vastag derekak — mintha csak egyszerre megkötötték

«GRIZLY-GIANT» (A MARIPOSA SEQUOIA).

«FA ÓRIÁS» (A MARIPOSA VÖLGYBEN).

volna magukat magasabbra nem nőni — gyorsan végződnek. Leveleik olyanok mint a czedrus fenyőé, az ágak a törzs felénél magasabban kezdődnek, többnyire nem nagyon vastagok, kivéven a legóriásabb fát, a «Grizzly-Giant»-ot, ennek a főága 60 méternyire a földtől 2 méter átmérőjű, törzse 9·4 méter átmérőjű és 29 méter körületű. Egy 8 méter átmérőjű fa törzsén át vágott tunnelen a kocsik átjárnak. Tíz fa 75 méternél magasabb (a legmagasabb 82 méter), körülbelől 20-nak körfogata több 18 méternél, háromé 27 méter. Az ős fák hazájától váltott lovakon jöttünk Rajmond állomásig, onnan ide vasúton, az éjszakát miként ide jövet, a szabad pályán álló sleeping-carban fogjuk eltölteni és reggel San-Francisco felé folytatjuk útunkat.

SAN-FRANCISCOTÓL TACOMÁIG.

SAN-FRANCISCO, julius 29.

Nagyon sok tapsifülest láttunk Berendától kezdve a tarlókon.

«Alaskáról», a jéghegyek hazájáról, a realis Bädecker egészen lelkesülten ír, a szép leírás annyira hatott Kosztka barátomra és reám, hogy régi úti tervünket kibővítettük az Alaskáig és vissza, 14 napot igénybe vevő tengeri úttal. Déli 12 órakor megérkezve San-Franciscóba, meg is vettük a hajójegyet, Krisztinkovich hú maradt a régi tervhez.

*

— julius 29.

Este 1/28 órakor ismét úton vagyunk, a Southern-Pacific visz bennünket észak felé. Éjfél után valami rézbőrűek lakta vidéken mehettünk keresztül, a vad vihogás és kiabálás után ítélve: tehát mégis van hely, a hol e szegény őslakók békében maradtak!

július 30.

Szembe velünk patak folyik, ennek a medre mellett kanyarog vonatunk az erdős hegyekben, a tíz kocsi két lokomotívjával gyakran egész félkört ír le, a völgyeken át ki-ki bukkan a fehér tarú 14,440 láb magas Mont-Shasta, az olvadó hó vize a zöld bokrokon vízesésként hull alá. A szép kis völgyben néhány lakóházból álló Shasta-Springs fürdőhely mellett két oldalt magasan felszökő két kút vizét a hegyekben olvadó hóvíznek reservoirekbani felfogása által nyeri, de a szemlélőre olyan hatással van, mintha ezen a helyen ez is csak természetes ugró kút lehetne. Két alkalommal nagy emelkedése van a vasútnak: délelőtt hat angol mértföld alatt 650 láb és délután a Siskijou hegységnél 10 angol mértföld alatt 1240 láb. A völgyeken keresztül fenyőfákból épült, több emeletes, merész szerkezetű hidakon visz a pálya. Tegnap estétől fogva tizen-nyolczszor mentünk át a Sacramento folyón és ma reggel estig ugyanennyi alagútat hagytunk magunk megett. Délután 4 órától estig szántó-földek és szép gyümölcsös kerteket láttunk, este ismét hegyek közé kerültünk, a hűvös hegyi levegő meghozta a szép álmokat.

*

TACOMA, július 31.

A Villamette folyó melletti domb oldalán fekvő Portland városánál reggel 1/28-tól 9-ig kellett várunk az induló vonatra, felhasználtuk a másfél órát, gyalog és cabel caron sorra vettük a főbb utcákat. Egy fekete fehér agár mindenáron útitársul akart hozzánk szegődni, még a coupéba is követett volna, ha kellő gyöngédséggel nem figyelmeztetjük, hogy a nyakán függő bárcza után ítélve tudjuk, hogy nem volna jogos cselekvény őt velünk vinni, az induló vonat után megkísérelt még egy próba galoppot. De hiába, a környék süldő nyulainak rémületére ott maradt a barátságos agár! Portlandtól a «Northern-Pacifikon» útaztunk tovább, egy ideig a mi Dunánknál szélesebb Columbia folyam mellett, majd miután komppal áthúzták vonatunkat a túlsó partra, elhagytuk a Columbiát.

Washington állam fővárosa: Olympiából nem sokat láttunk, a meny-nyiben tunnelon passiroztuk.

Tacomába, a Pudget-Sound öböl melletti dombon terasseszerűleg hegyek által környékezett, nagyon szépen fekvő városba délután fél öt órakor értünk.

Az öböl melletti magaslaton álló Tacoma szálloda földszintes, tágas és hosszú altányáról az egyedül álló 14,444 lábra kimagasló Tacoma illetve Rainer hegycsúcsra nyíló szép kilátás megadta az első kellemes benyomást

«MOUNT RAINER» (TACOMA VÁROS MELLETT).

Tacomáról. Tacoma csak 6 lábnyira fekszik a tenger színe fölött, a hóval födött Rainer minden heglánczat nélkül egyedül nyúlva fel az égbe, teljes magasságát mutatja: szebb hegyet nem láttam még ennél!

Tacomának kőből jól épített és szép házaihoz kissé nem megfelelő a három újjnyi vastag keresztbe egymás mellé rakott deszka padlózat, de tekintve, hogy a fő közlekedést (miként minden amerikai városban) a villamos, cabel, gőzzel hajtott és lóvasútak közvetítik, itt megfelelő és az erdőségek közepette a legolcsóbb.

Este a szállodánk altányán öt tagból álló spanyol zenekar szép technikával és érzéssel előadott darabjait hallottuk. Különös összeállítása a hangszereknek: egy hegedű, egy gordonka, két gitár és a mi czimbal-munkhoz teljesen hasonló, csakhogy sokkal kisebb *hangszer* a «*salterio*», a melyből azonban nem verővel, hanem miként a cziteránál az újjak segítségével csalják ki a hangot, a spanyoloknál már régen dívik ez a hangszer, vajjon ez az eredeti — vagy a mi czimbal munk!?

*

Augusztus 1.

Ma reggel 4 órakor kellett volna elindulni hajónknak, de az még meg sem érkezett.

K. Béla barátunktól búcsút vettünk remélve a viszontlátást Chicagóban, ő hajóval a közeli Seattleba ment, onnan a Yellowstone-Parkba szándékozik utazni.

A magas Tacoma csak délfelé bontakozott ki a ködből, kezdetben csúcsát emelte ki a felhők közül, mintha ő volna az anyafelhő, majd mindig jobban kivált, kidomborodott és ég felé nyúló hatalmas testével festeni való képet nyújtott.

A Tacoma város melletti öböl sekély, vize piszkos, szürke színű, a beléje folyó folyócskák és csatornák miatt az átmenet a szürkés vízből a tulajdonképeni tenger öbölbe (Pudget-Sound), néha dagálynál, éles határvonal által van elkülönítve: «mintha a szép zöld színű tenger víz nem akarna egyesülni az iszappal.

Délután meglátogattuk a közeli Seattle városát, hátunk megett haván a magasban fehérlő Tacoma hegycsúcsot, balról egy sor havas hegységet. Két felől erdők borította dombok között vitt hajónk. Seattle az eddig látott városok között egyike a legszebb fekvésűeknek. A körülötte füstölő erdők mutatják, hogy helyöket rövid idők mulva épületek és szántóföldek fogják elfoglalni. Amerika északi részén az őserengetegek foglalják el csaknem az egész területet, fának alig van itt értéke, ezen a vidéken tényleg gazdaságilag előnyös az erdő irtás által szabaddá tenni a jó földeket, csakhogy mértéket kellene tartani.

Seattleből vasúton vissza felé jövet mindenütt találtunk égő fákat, este felé az egész láthatárt ködössé tette a párák által megkötött füst, különben San-Franciscóból jövet sok helyt láttuk ugyanezt: az erdőkben álló egy-két új faház, a körülötte füstölgő tuskók kezdete egy talán már 15—20 év mulva viruló városnak, egy amerikai város életében 20 év nagy idő!

*

Augusztus 3.

Délelőtt a 10 angol mértföldnyire fekvő «American-Lake» nevű tavon csolnakázva vártuk a köd eloszlását, hogy az innen szépen fekvő Rainer hegycsúcsát szemlélhessük. A köd nem szünvén meg, nem maradt más szórakozás hátra, mint a szép átlátszó vizű nagy tóban fürdőt venni. A körülbelöl 17—18° R. vízben olyan jól esett az úszás, hogy egészen megfeledkeztünk vonatunkról: el is harangozott az szépen előttünk, hiába integettünk neki és kiáltottunk stoppot. (Ezeknél a helyi vonatoknál igen kedélyesen folyik az utazás, ha a konduktor jó kedvében van, kivételesen gentlemannak is megállítja a vonatot, ladynek mindig, ma éppen rosszul lehetett hangolva.) A fürdőházhoz közel álló kis vendéglőben étkeztünk, időközben előállott a megrendelt kocsi. Nem tudtuk elképzelni, hogy az egyes üléses kis egyfogatúban miként férünk majd el hárman, az amerikai kocsis megadta szó nélkül a magyarázatot, ölnkbe ülve, megeresztette lovát. A Steilacoon nevű helységig tartó 3 angol mértföldnyi út, így ölnkben az amerikai bácsival rövid idő alatt tettük meg, a jól ügető ló gyorsan végére járt a 3 mértföldnek.

Steilacoonban a *villanyos* vasút megérkezéig egy ezelőtt 40 esztendővel kivándorolt porosz farmert interpelláltunk meg, elmesélte, hogy a még akkor indiánok lakta vidéken kivándorolt társaival milyen mozgalmas életet élt, hogy idővel miként szorították ki e vidékről az őslakókat a fehérek, hogy a későbbi keletű Takoma fejlődése miként akasztotta meg Steilacoon épülését.

Steilacoonban élt egy pár év előtt egy nagyon tanult indián ügyvéd, a fehérek irigykedtek reá és eltették láb alól.

A porosz farmer megmutatta negyven év óta kéznél levő golyós fegyverét is, a melylyel azonban nem tett sok kárt mindeddig élőben.

TACOMÁTÓL A MUIR-GLECSERIG.

(ALASKA).

Augusztus 5.

Augusztus 4-én éjjeli 12 órakor teljes holdfény mellett hagytuk el a hosszú várakozás miatt unalmassá vált Tacomát a City of Topeka nevű hajóval.

A Topeka terhet is visz és e miatt több helyen horgonyoz, de tekintve, hogy előbb indul mint a csak személyszállító Queen nevű hajó, hogy elég üres lévén egész kabint kaphatni, ezt választottuk.

Reggel $\frac{1}{2}$ 8 órától $\frac{1}{2}$ 12 óráig Townsend városánál horgonyoztunk, a hol a kikötőben álló két vitorlás és a vízben úszkáló sok apró halacs-kán kívül érdemesebb látni valót nem találtunk; délutáni 3 órától 7 óráig ismét kikötöttünk Victória városnál.

A Victória város előtti öbölben egy zátonyra jutott teherhajót láttunk, teljesen félre volt dőlve, hátsó részével egészen a vízben, egy kisebb hajó erőlködött körülötte és az erős szél által hajtott kis vitorlások telve kíváncsiakkal vették körül a még füstölgő kéményű steamert.

Ez újabb négy órai pihenők alatt három német ismerősünk és az egyik feleségének társaságában bejártuk egész Victóriát, British Columbia fővárosát, építkezési modorában hasonlít ez az amerikai városokhoz, de más tekintetben már látni lehet, hogy e város az angol fönnhatóság alatt áll: az egyes üzletek európaiasabb jellegűek, pl. nem árulnak a patikában revolvert, a mi egész Amerikában sehol sem történt velünk, itt kétszeresen is megesett: köszöntöttek bennünket ismeretlenek; a rövid szárú pipáját félfogra vevő yankee helyett szerény modorú európaiakkal találkoztunk mindenütt. A körülbelül 17,000 lakossal bíró város szépen fekszik, külvárosában minden ház mellett kerttel, egy részében háromezer chinai lakik. Este felé a mint a köd oszlani kezdett, megmutatták magukat Cascade hegység havas csúcsai is.

Augusztus 6.

Éjjeli 2 óra óta a Gulf of Georgia egy kis öblében állunk, szent vesz fel hajónk. Reggel a három angol mértföldnyire fekvő ötezer lakost számláló Nanaimó városába gyalogoltunk három vendégünkkel Pfeifer Ferencz (Prágából), res. dragonyos főhadnagy, Schiestl-Lajos az Aurora nevű hadihajó mérnöke (Polárból) és a derék hamburgi patikárossal Quiringgel.

Egy ott lakó úrtól tudjuk, hogy e városnak igen nagy jövedelme van a kőszénbányákból, a bányamunkások átlag naponként 3 dollárt keresnek, de ha jó helyre találnak 7 dollárt is.

Már San-Franciscoban, de Tacomában is láttam, hogy esténként 8—10 nő és férfi vegyest az utcák sarkán megáll, trombita, dob kísérete mellett énekel, utánna egyik közülök beszédet tart a hallgatósághoz. Itt a hirdetések hazájában nem is gondolhattam mást, mint hogy ez is egy neme a hirdetésnek, éppen azért nem tartottam érdemesnek mindeddig e tárgyról szólni, ma Nanaimóban ismét láttam egy ilyen processziót, kérdésemre egyik útítársunk megadta magyarázatát e különös társaságnak. Egy angol pap által (general Booth), katonásan szervezett jótékony *vallásos secta tagjai ezek*. A vallásos secta neve: «The Salvation Army» (üdvözítő hadsereg) el van terjedve Amerikában, Angliában, Németországban. Fő vallási elv: a mértékletesség. Fő személyiség meg az alapító: Booth, a ki a generális címet használja. Minden egyes helyiségben, külön kapitány alatt állnak az e valláshoz tartozók. A kapitányok alatt ismét más tiszti állások vannak szervezve. A köznépre nézve igen jótékony hatása van ezen egyesületnek. Mielőtt valaki belépne, elmondja bűneit és ígéretet tesz az előírt módon élni. Az utcákon tartani szokott beszédek tartalma a felszólítás az egyesületbeni lépésre, miután az illető szónok már elmondta, hogy miként tért ő meg előbbeni vétkes életéből és hogy most milyen nyugodtnak, megelégedettnak érzi magát.

Délután 3 órakor felszedtük a horgonyt.

A tengerpart és a mellette egymást követő szigetek közötti öbölön (körülbelül 11,000 sziget van Sittkáig) csendes vízen haladunk; a sziklás partok, zöld erdők folytonosan lekötik érdeklődésünket, sajnos, hogy a

beborult láthatár az ezen vidéken néha hetekig tartani szokott esőzést jósolja.

Este felé kisütött pár percze a nap, nyugatról a havas sziklák láncolata, keletről az öböl melletti hegyre eső hatalmas szivárvány a ma nap látott szép vidékekhez méltó látványként sorakozott. Tizenegy óraker este megállt hajónk a 30 tengeri mértföld hosszú és 1—2 mértföld széles «Discovery-Passage» közepén, azaz mozgó csavarkereke daczára sem haladt előre, ugyanis e tengerszoros közepén a csak 100—150 méter széles Seymour-Narrowsnál dagály vagy apály esetén oly sebességgel folyik a víz, hogy a szűk sziklás helyen a kormányzást lehetetlenné teszi, meg kell tehát várni, az ár megszűntét, csak akkor *passirozható* a keskeny út. $\frac{1}{4}$ 1 óráig vártuk a rohanó víz lecsendesülését, azután egyideig feszült figyelemmel osztogatta parancsait a Lootse!

*

Augusztus 7.

A tenger felületén úszó sűrű felhők, az egész nap hulló eső miatt, csak a közeli szigetek voltak ma láthatók, a távoli magas hegységek egészen kiestek látkörünkéből. Reggel kilencz óra után a szél által hajtott kis felső hullámkák alatt az Óceán nagy teknő alakú hullámai is megjelentek, szokatlan és kellemetlen emelkedését és esését okozva hajónknak, $\frac{1}{4}$ 12 óráig éreztük a nyílt Óceán mozgását. A partokhoz közel vigan úszkáló (kisebb faj) fókákat, a nyílt vízen a «Schweine-Fische»-ket, az ugrándozó kedélyes halacszkákat láttuk. Délután $\frac{1}{2}$ 6 órától 6 óráig még egyszer kellemetlenkedett az Óceán. Majd a vízések régiójába értünk. $\frac{1}{2}$ 8 óraker este hajónk előtt 100 méternyire keresztbe úszó czethalat vettem észre, egy ideig bugdácsolt még előttünk a hatalmas vízi emlős, majd lebukva elmaradt, pár száz méternyire megettünk mutatva csak meg újból felső uszonyát és farkát, szökőkútként három vízugarat lövelve fel a sós vízből. $\frac{1}{4}$ 11 óraker egy Victória felé tartó angol hajóval találkoztunk; a vízen visszatükröző lámpák fénye mellett, mint egy széles kivilágított terem úszott el mellettünk, három füttyével árulva csak el, hogy miként a mi alkotmányunk hajó.

Augusztus 8.

A British Columbia tartományt Alaskától elválasztó négy kis szigetecske még délelőtt elmaradt megettünk. Délután $\frac{1}{4}$ órakor már amerikai parton horgonyt (Alaskában) vetettünk. Alaska háromszor akkora mint Franciaország. 32.000 lakójának csak $\frac{1}{7}$ -ed része civilizált (17 angol mérföldre esik egy lakos). A nyugati oldalon egy sziget partján álló emeletes vámházból ladikon két hivatalnok hajónkhoz jött, megtekintendő a hajó szállítmányát, mindent rendbe találván, negyedóra mulva folytathattuk útunkat.

Száz és száz kis hosszúkás, ezüst színű halacska vetette ki magát a vízből, a levegőben ficzánkoló mozdulatot téve, azután nagy pacscsanással visszaestek, tekintve, hogy az előbbeni napokban csak elvétele produkálták magukat a virgoncz tengeri lazacok («Salmon»); úgy vélekedtem, hogy időváltozást éreznek és csakugyan kisütött a nap.

Két óra felé kis vitorlást láttunk. $\frac{1}{4}$ 5 órától $\frac{1}{4}$ 6 óráig a 800 lakossal bíró Metlakatla nevű indián falu mellett horgonyozván, ladikokon a partra szálltunk. Metlakatlát az amerikai Mr. Duncan alapította, a ki szintén itt lakik, az iskolát ő tartja fenn. Az öböl mellett álló conservgyárában az egész helység lakossága el van foglalva illő fizetés mellett a tengeri lazacoknak dobozokbani eltételével. Garmadában fekszik a frissen fogott lazac, egy hosszú asztal mellett álló indián munkások és munkásnők a halak fejét és farkát levágják, belsejét kitisztítják, ezután vágógéppel darabokra lesz vágva a hal, a harmadik stádium az elhelyezés a pléhdobozokba; a másik teremben pléhlapokból kivágják gépek segítségével a dobozokat, a hallal töltötteket páczolják és beczinkezik.

Iskolájuk több teremből áll, lehetőleg egyszerűen berendezve. A templom sokszögű (poligonal), alacsony padokkal, a bejárat felett egy képpel: Mária, ölében Jézussal, mellette szent József, előtte az ajándékot hozó három király, ezek megett három tevé és egy a falon átkandikáló társuk, e képtől jobbra egy másik Krisztus születését ábrázolja, mindkét képet indián festette. A második képen Mária, ölében a kis Jézus, József és a három pásztor határozottan indián típusok, a jászol mellett tehén, a pásztorok megett egy bárány és öt lovas látható, felülről egy üstökös világít

le a szent családra. A bejárattól jobb kézre egy kis orgona és balról egy katedra áll.

A keresztény vallás egyszerű, könnyen felfogható dogmái képezik a hitoktatás tanát.

A telep csak 6 év óta áll fenn, de szép és nemes intenciójú működése az itt lakó fehéreknek már is meghozta gyümölcsét a munkaerőben a mit a művelődő indiánok szolgáltatnak. Hogy mennyire el vannak foglalva, mutatja az, hogy egy házat sem találtunk nyitva, mert lakóik munkában voltak.

A mesés árak a mit tárgyaikért kértek, részint onnan származhatnak, mert az erre utazók által elkényeztetettek, de leginkább abban keresendő az ok, hogy a fehérek által nekik eladott tárgyak 4—5-szörös értékben jutván csak kezeikbe, nem bírnak fogalmával a pénz értékének. Azok, a kik a nevelés és munka adás által e félvadak kiképzésén fáradoznak, nem érdemelnek teljes elismerést addig, míg a kúfárok a zsaroló üzletemberek kezeit meg nem kötik e kis gyarmaton.

A kis helyiségnek Angliából ide származott orvosa állítja, hogy nagyon sok indián hal meg tüdőbajban, általában nem erős szervezetűek.

Vastag turfa réteg borítja a földet, mindenütt károg a fenyőkön ülő holló, a mely állat itt a szétszórt döglött halakon lakmározván, hasznos.

Este 7 órától 8 óráig a kizárólag halászattal foglalkozó 50—60 indián lakost számláló Ketchican falunál horgonyoztunk. Nagy kompszerű járművel jöttek hajónkhoz, átvenni a nekik szállított tárgyakat, visszafelé jövet 1500 hordó halat rak fel itt hajónk. A falu melletti szép havas hegycsúcsnak csak egy részét láthattuk, a többit eltakarták előlünk a felhők.

Az egyenes, két oldalt fenyvesek által szegélyezett öbölből magas hegyekkel félkörben övezett öbölbe jutottunk, e közben keleten egy nagy fehér felhőt a nap egyedül festett meg a szivárvány színeivel, majd megnyúlt a szivárvány, átölelve az alantabbi régőt is.

Este 10 órakor Loring falunál álltunk, tekintettel az itt szirtes öbölre csak három óra felé fogjuk útunkat folytathatni. Pár méternyire e helytől, a hol most horgonyozunk, a mi hajónkhoz hasonló nagyságú steamer, névleg: Anneon léket kapott és elmerült ezelőtt két esztendővel.

Augusztus 9.

Az időmérő mutatója kevésbé jól találja el az idő változást mint a halak: «ha a tengeri lazacz fel-fel ugrál a vízben, az jó időnek a jele, ha a (schweine Fisch) disznóhalat látni sokszor a víz felületén tova siklani, az esős időre mutat», a mai esős időt mutatták a vízen tovasikló disznóhalak és a jó idő elmaradta miatt csendesen maradtak a lazaczkok! A néha háromszáz kilót nyomó porpoise nevű hal három példányát láttuk ma a mint forgásszerű mozdulataikkal tova úsztak.

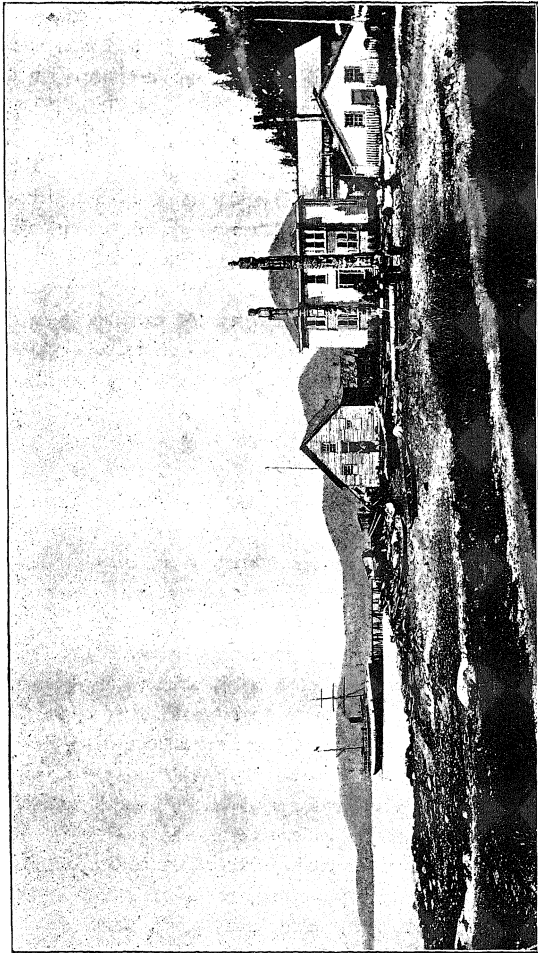
Fort-Wrangelnél fél háromtól, fél ötig volt kikötőben hajónk, a kétszázötven indián és néhány fehér által lakott falu az indiánok őstanyája.

Két nagy s öt kisebb gőzös állt a kikötőben. A hajóhídról lelépve egy fakanalakat és más apróbb tárgyakat áruló indián férfi fogadott, szebb tárgyait megvettük. Az öböl melletti egyetlen utcán álló két indián tárgyakat árusító üzletből is hoztunk magunkkal néhány haszontalanságot, a szebb tárgyakért oly képtelen árt kértek az elárúsítók, hogy lehetetlen volt velök vételt csinálnunk, pl. egy nyilért pár nyilvesszővel 25 dollárt, közönséges kis szobrokért 8—10 dollárt.

A lakóházakban már csaknem kizárólag modern bútordarabok állnak, egy azonban még teljesen indián stílusban van berendezve. Az ajtón belépve, első pillanatunk a szoba nyitott tűzhelyre esik, a tűzhely mellett öreg asszony ült, két kis kutya és egy macska rágódott valami maradékra, túl ezen egy a házi gazda által fából faragott körülbelül 5 méter magas Totem áll, a szoba falai mellett körül deszkapad húzódik, azon néhány szárított bőr hever. Az öreg szemüveges faragó művészt és feleségét, miután csak a saját nyelvüket beszélik, sehogy sem értettük meg, egy angolul beszélni tudó vörös bőrű, az itteni indiánok főnöke: «Chief kin» hozzánk szegődött és mindenről felvilágosított.

A Totem kézi rajtot jelent. A 6—12 méter magas Totem oszlopok emlékoszlopok, vagy halottnak vagy valakinek már életében felállítva, a mely utóbbi esetben a mi festett családfáinkhoz hasonló szerepök van.

Hogy teljesen megérthessük a Totemeken használni szokott symbolumok: a medve, farkas, sas, stb. jelentőségét, hallgassuk végig az indián főnök (Chief kin) előadását.

•TORT-WRANGEL• (ALASKA).

Szerinte Alaskának ezen a vidékén két indián törzs lakik, u. m. az Eagle (sas) család és a Bear (medve) család. A sas családnak három symboluma van a sas (eagle), béka (frog) és a három képű isten (elve), a medve család három jelképe a medve (bear), farkas (wolf) és a czethal (whale). Ha már most a sas családból állítanak fel valakinek a számára Totem oszlopot, úgy a sas, béka vagy a három képű istent faragják fel az oszlop tetejére, az oszlop alján a mint az a szebb Totemeknél lenni szokott, az illető családjának tagjai számára lesznek alakok kidolgozva. Az indián a szobájában álló Totemon alap gyanánt egy nyaknélküli nagyszemű holdvilág képű emberfőt faragott, az ezen félig guggoló alak egy halat tart ölében, e fölött egy másik áll kalappal fején, két kezében tartva valami meg nem ismerhető tárgyat. Az egész testszín piros, kék, fekete és barna színnel van befestve. Ez a Totem már alkotójának szabad fantáziája után készült, nem véve tekintetbe az egyes családhoz tartozó symbolumokat, de ha a halat czethalnak vesszük, úgy a medvetörzsből használhatja még valaki ezt az oszlopot.

E háztól néhány lépésnyire három Totem áll, kettőnek tetején madár ül, a harmadikon guggoló ember; a falu szélén négyet láttunk, a szemközti parton hármat és a főnök háza előtt hármat, az egyiknek alján ülő sas felett 4 alak van, a melyek közül az alsó az ördögöt ábrázolja, az e fölötti a három képű istent, majd ezen egy hosszú csőrű madárfej és legfelül egy kalapos alak. (A doktorok- és tanultaknak ilyen alakot faragnak.) E Totemek mind több száz évesek, a legtöbb egészen el vanmár korhadva.

A főnök lakása emeletes faház, a földszinten két és az emeleten három szobával; a földszinti egyik szobában állnak hatalmi jelvényei: a 600 éves faragott bot, kötény a közepére festett sassal, bőrköpeny és a magas tetejű színes kalap, közepén kígyóbőrből csavart ruganszerű díszítéssel, a melyből két kis fehér (valószínűleg menyét) bőr lóg le; a kalap első és hátsó oldalán egy-egy békafő van az első lábakkal együtt. A főnök a sas családból származik, felesége a medve családból.

Az apa nevét a leányok, az anya nevét a fiúk örökölik, példa reá, hogy a főnök meghalt két gyermekének Totemje két fekete és fehérre festett czethalat ábrázol, tehát a medve család vagyis anyjok családjának

egyik symbolumát. Életben levő 12 esztendőös leányuk négy más indián leánykával együtt a helybeli angol tanítónénál van nevelésben.

Az emelet szobáiban különböző fejlődészeket, kitömött hollókat, fából faragott sast, halfejeket stb. mutatott a Chief-kin, ezeket télen szokták táncmulatáságaikhoz használni. A «Salmon-dancehoz» (hal táncz) a tánczolók a halfejeket veszik fel, a Chief-kin mint fő tánczos, a sassal fején tánczol velük, vagy solot tánczol az egybegyűltek előtt, erre az alkalomra kalapot tesz fejére, a melynek közepéről sok kis fehér bőr lóg le. A zenét egy hosszú fasíp szolgáltatta, a fésűre tett papiros fújásából származott hanghoz hasonlót adva.

A közeli hegyekben élő sok fekete medve ellen időszakonként vadászatok tartanak, egy hónap alatt 30—40 vadász 40—50 medvét ejt el, a medvék a községet is meglátogatják, valószínűleg ezek ellen vannak betanítva, a nem nagy de a farkasokhoz hasonló kinézésű kutyák, minden ház előtt láthatni 5—6 ilyen kutyát, egyik sem ugat, az embert nem bántják, de összekarmolt arcaik után ítélve, gyakran lehetnek harczban egymással és a maczkókkal.

A legtöbb öreg asszonynak az alsó ajka és álla közötti testrésze ki van fúrva, e lukban kis ezüst, elefántcsont fa vagy csont oszlopocskát hord, a melyet nyelvével ügyesen kivesz, vagy újból betesz, a fiatalabb generációnál már nem láttam ezt. Csaknem minden nő karján láthatni egy-két karpereczet és újjain gyűrűt, a tehetősebbekén sokat.

Az öböl parton egymás mellett állnak az egy darab fából kivéssett elől és hátul magas és éles orrú canoek, oly szép formájúak e ladikok, mint egy verseny ladik. Az öböl parton van egy fűrészmalom.

Fél öt órakor elhagytuk Fort-Wrangelt. A Wrangel-Nerrowsoknál ugyancsak figyelni kellett a Lotzenek, hogy a jelzők által mutatott keskeny hajózható vonalról le ne térjen hajónk.

Nyolcz óra felé egy canoeben öt alakkal találkoztunk, egy hajónkon utazó indián hatalmas kiáltással üdvözölte azokban társait. Különös organumok van a rézbőrűeknek, mintha beszéd közben forró ételt tartanának szájukban, a mely miatt bizonyos fuldoklászerűen köpködő hangokat vegyítenek a különben orr és gége hanghoz.

Echce khaan annyit tesz nyelvükön, hogy szeretlek!

Augusztus 10.

Reggel 7 órától este 7 óráig Douglas szigetnél álltunk a Treadwell nevű aranybányánál. A világ legnagyobb quarc törő gépgyára ez, 240 vashenger zúzza itt apróra a quarcot. A törő gépházba a köveket vas kocsikban hozza egy kis gőzmozdony a bányából. A föld alatti bánya összeköttetésben áll egy 50 méter mély széles nyitott üreggel, a melyben két fúrógép van működésben a dinamit elhelyezése végett; köröskörül nagy kalapácsokkal zúzzák a munkások a quarcot, a kik bámulatos ügyesség és biztossággal mászkálnak a meredek és minden kapaszkodó nélküli szikla oldalakon. Az adott jelre mind eltűntek az oldalakra nyíló bánya folyosókba, a mellettünk álló munkás intésére mi is hátrább vonultunk Emil barátommal; a dinamit okozta dörrenés után sok apró kődarab repült fel a mélységből. Pár pillanat múlva már mind ott álltak helyökön a munkások, törve, zúzva a nemes érczet rejtő köveket.

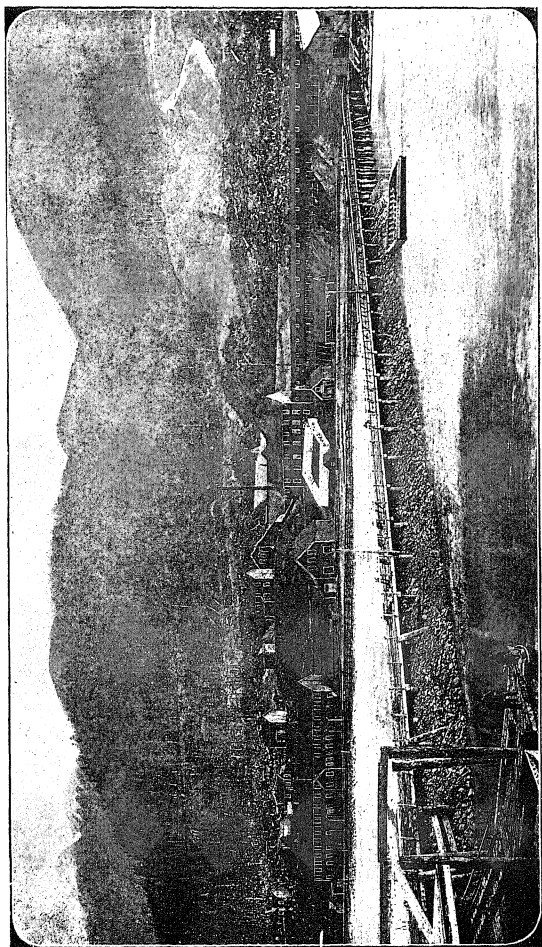
Nyáron át a hegyekről ömlő vizet használják fel a gépek hajtására.

A szabadban dolgozó munkások az eső ellen szeges gumi csizma, köpeny és kalappal voltak mind ellátva. Ezen a vidéken a folytonos esőzések miatt általános használatban van a gumi öltözet, még az indián halászok is gumi csizmában járnak.

Az öböl mentén kis fa viskókban lakó indiánoktól fa faragványokat és szalmából font tárgyakat lehet venni. Egy kis sátor fakéreg tetejével az ő indián lakóház képét mutatta.

Az öböl túlsó oldalán fekvő Juneau város lakosságának fele fehér, fele indián vagy félvér indián: ez a legnagyobb város Alaskában. Este 7 órakor itt kötöttünk ki (körülbelül 1400 lakossal). A híres Chilcot takarókat (darabja 60—100 dollár) itt kaphatni. Az itt lakó szőrmeárú kereskedők összeköttetésben vannak Európa, különösen Anglia legelső szőrme kereskedéseivel, a hova a legritkább bőroket szállítják, mint pl. mosuszpatkány, fehér róka, medve, hód, tengeri vidra stb. bőreit; két tengeri vidra bőrt mutattak, az egyik 300 dollár a másik 350 dollár (körülbelül 800 frt), egy ezüst rókabőrt 100 dollárért.

A kereskedők egy-kettő kivételével németek.

«FREADWELL» (АРАНЬБАНА АЛАСКАНЫ).

A lakosság nagy része a közeli arany bányákban dolgozik. A város két szélén indiánok laknak, már messziről érezni a subaszerű illattal vegyes halszagot.

A mai nap folyamán már láttunk három úszó jégdarabot. Este 11 órakor megtekintettünk egy táncmulatságot: a matrózok és munkások harmonium-, hegedű- és fuvolajáték mellett tánczoltatták a rézbőrű hölgyeket. Körtáncz és a négyes figurákból lopott yankee táncz felváltva járta, közbe alma- és narancscsal kínálták a tánczosnőket, a tánczosok méregdrága wiskey- és sörrel hűtötték magukat, a terem egyik sarkában a játszó asztal mellett ülő bankár fiókjába dobálták be néhányan, fáradsággal megszerzett dolláraikat. A játék nagyon divik Amerikában.

A Tacomától nálunk másfél nappal később induló gyorshajó Queen ma elkerült bennünket.

*

— augusztus 11.

Juneauból reggel 4 órakor indultunk el. Estig esett, az alacsonyan úszó felhők felett csak néhol kandikált ki egy-egy havas hegycsúcs. Néhány perpoise halat és 4 czethalat láttunk. Este 7 órakor a sok apró fenyőfás kis sziget közötti öblön át Sittkába értünk, a Queen már a kikötőben volt. A két hajó utazó közönsége a városka fő utcája melletti üzleteket, indián elárúsítókat és elárúsítónőket formális ostrom alá vette, a mesés nagy árak daczára csaknem mindenki tartott hazafelé jövet kezében valami ízléstelen tárgyat, mert olyan ízléstelenek ezek az indiánoktól vett tárgyak, hogy csak mert kihaló félben levő fajtól származnak, érdemlik meg a megőrzést.

Sitka város előtti keskeny öbölben kívülünk egy nagy gőzös, 6 kis vitórlás és egy tengeri hadihajó (3 kis ágyús) horgonyoz, e hadihajó ugyancsak kevés kárt tehetne valami becsületesen épített hajóban; érdekes manővrozást vitt véghez a napokban: nekiment véletlenül egy jéghegynek, egy sziklának és egy czethalat is majd feldöntött.

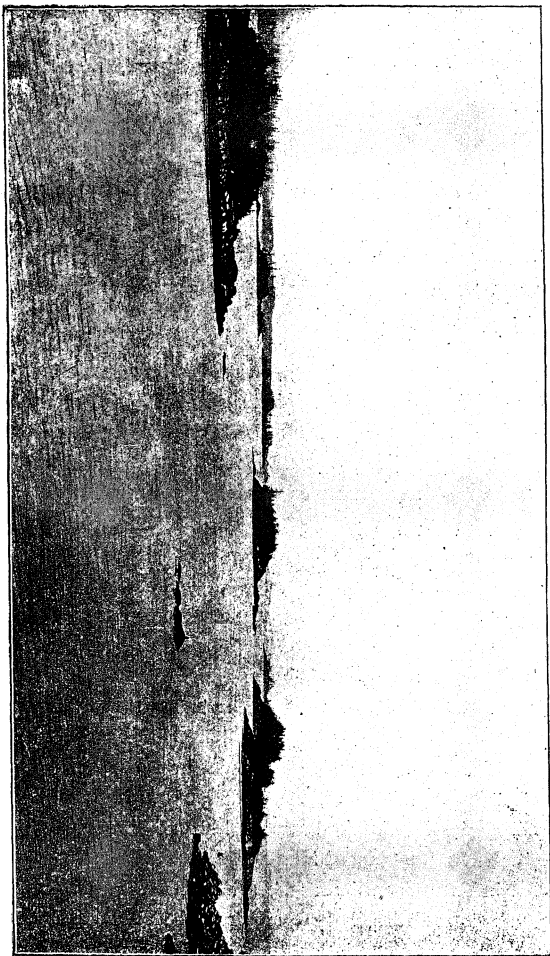
A Queenen tegnap 2 és 1/2 óráig tartó halászatot rendeztek; ezen idő alatt 30 horoggal körülbelül 2000 fontnyi halat fogtak pár órányira Sittkától: annyi itt a hal, hogy csak le kell értök nyúlni a vízbe.

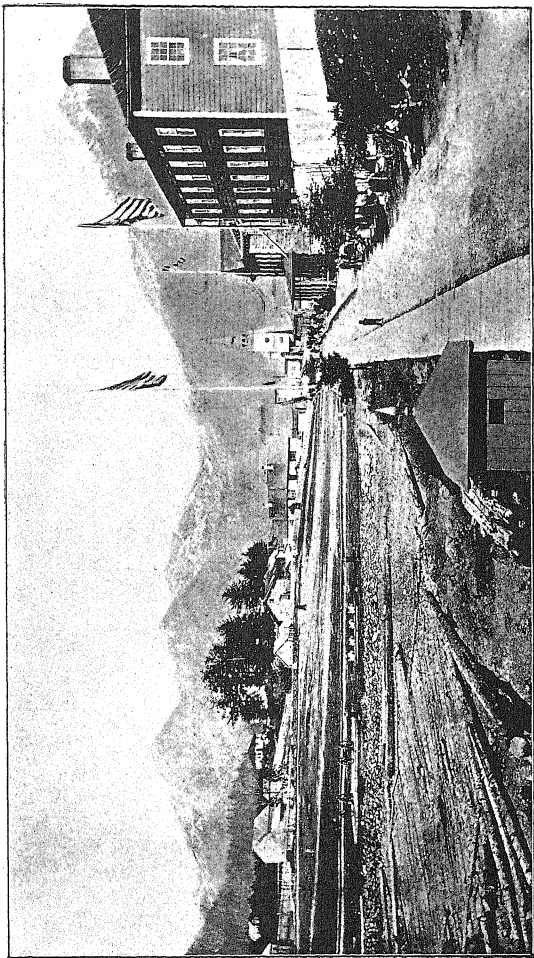
— augusztus 12.

Sitka, Alaska fővárosa, a gouverneur székhelye, körülbelül 1200 lakossal, közte 800-nál több indián, a fehérek között sok a német. Keleten szép hegyek környezik. Sitka az 57-ik szélességi fok alatt fekszik, a hőmérő ennek daczára télen sem esik 14° Reaumur alá, az átlagos hőmérséklet nyáron 10° R., télen 0° R. A sitkai muzeumban az Alaskában előállított tárgyaknak szép gyűjteménye van: 2 nagy totem, fegyverek, vadász- és halászkészletek, ruhaneműek, játékszerek stb., 2 főkabórral bevont keskeny hosszú csolnak a skiffek ősenek nevezhető el, cvvel a kis játzművekkel versenyezni lehetne.

E muzeum beosztásával és rendezésével megbízott amerikai úr érdekes dolgokat mesélt az indiánok őszokásairól, a többek között az orvosok működéséről. Az indián orvos falujában a leggazdagabb, ha egy beteget meglátogat, első sorban nem ütérezhez nyúl, hanem zsebét tapogatja meg vagy jobban mondva fordítja ki. Adj három takarót, mondja a betegnek, ha a három takarót megkapta, még hármat kér, a beteg, nem levén neki több takarója, feleségéhez útasítja az orvost; a második szám átvétele után még hármat kér, ekkor már a beteg apjától kapja a kért takarókat, ha az egész család takaróját magáévá tette, néhány elejtett vadbőrt követel. Kívánságának teljesítése után orvosi jelvényeivel ellátva, megnézi a beteget, ha súlyos betegnek találja, a kezében tartott madáralakú facsörgőt megrázza, evvel felébreszti a szellemet, a ki neki megsúgja, hogy ki rontotta meg a beteget, ezután kijelenti a megrontót, a ki meg lesz kötözve és úgy hagyva míg a beteg felépül, e közben etetik az áldozatot. Ha a beteg meghal, a megrontóját élve eltemetik vagy az orvos által hátra köttetvén kezei, lábai, apály esetén a sekély tengervizbe állítják, a dagály beálltával azután leszámol életével az ártatlan áldozat is. Ezelőtt 30 esztendővel Sitkában is dívott ez a szokás. Háromszáz mértföldre innen észak felé, a hol nincsenek tanítók, a nép még ma is annyira tudatlan, hogy e szokásnak hódol. Természetes, hogy az orvosok megrontónak azt jelölik ki, a ki előttük nem kedvelt, vagy azon volt beteg, a ki a kért három takarót nem szolgáltatatta ki három ízben, vagy adós maradt a bőrrökkel!

AZ OCZEÁN SITKA ELŐTT. (ALASKA.)

SITKA, (ALASKA) — INDIAN AVENUE

INDIÁN ORVOS ÉS ÁLDOZATA. (ALASKA.)

— augusztus 13.

Sitkából reggel 4. órakor indultunk el, 11 órától délutáni 4-ig már ismét állomást tartottunk Kilinsooban. A félig fehér, félig vörösbőrű lakossággal bíró Kilinsoo faluban egy részvénytársaság tulajdonát képező halzsir-készítő gyár áll, ez az egész vidéken kiállhatatlan illatot terjeszt el.

Ha még csak egy-két napot töltöttem volna hajón, bezárkoztam volna kabinomba, elbujván ez irtózatossággal, de kilencz napig hajózva elhagyott vidékeken át, sokkal inkább fel van sarkalva az ember kíváncsisága minden legkisebb dolog iránt, semhogy egy kis kellemetlenségen túl ne tenné magát, hogy lásson!

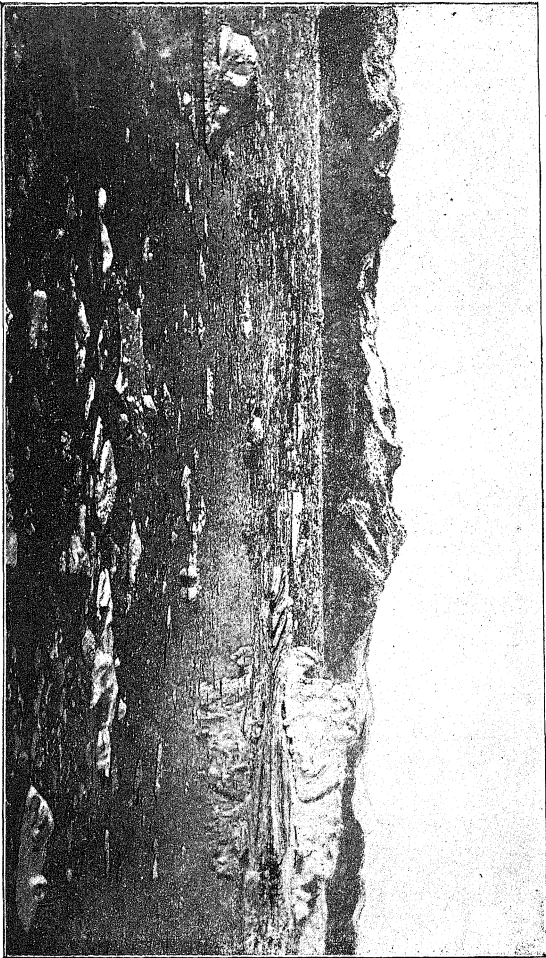
A halzsir előállítására nem igényel valami rendkívüli gépeket, a fő dolog a hal, már pedig az van itt bőven. A 6000 láb hosszú és 60 láb mély hálóval sokszor egy vetésre 600 tonna halat fognak (6000 méter-mázsa) és pedig kizárólag heringet. A halfogás és a halzsir-gyár működése évenként négy hónapig tart, ezalatt 25,000 gallon halzsirt készítenek.

Az indián lakások itt is olyan piszkosak, mint a milyen piszkosak az eddig látottak voltak.

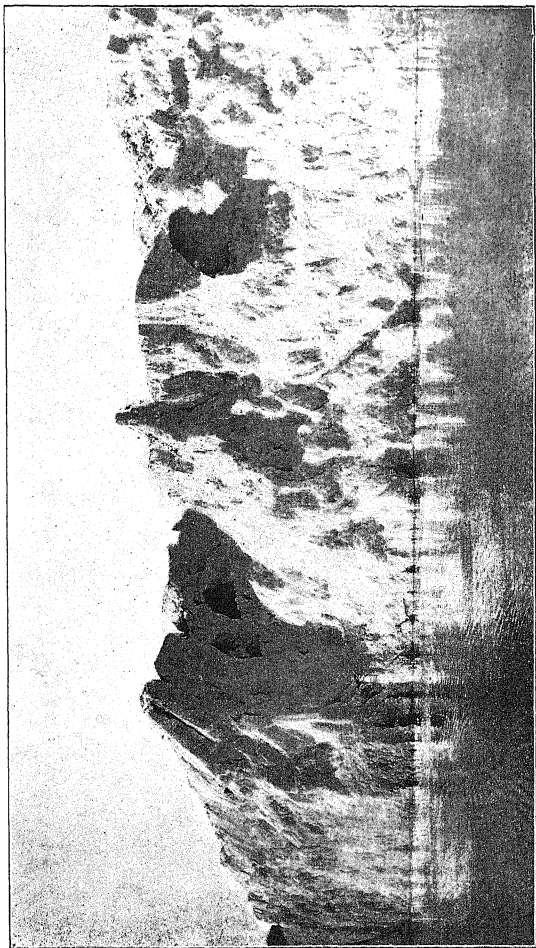
Az Egyesült Államok által 800 dollárral fizetett tanító szép kis iskolában fáradozik az indián csemeték kiképzésén.

A falu megtekintése után visszatértünk hajónkra horgászni, minden egy-két perc meghozta a maga 5—10 kilós halibut vagy flunder halát, a három működésben levő horog csakhamar egész garmada halat hozott terítékre.

Négy órakor délután folytattuk útunkat, az úszó jégdarabok jelölte láthatár után következtetve, nem messzire lehettünk már a jéghegytől. Este horgonyt vetettünk, a tengerbe dobott vasmacska estében zöld tűzben égő oszlopként hatolt be a tengerbe, a víz felületén ficzánkólo lazaczok millió kis világító állatocskával jöve érintkezésbe, ezüst halakká váltak . . . így fosforeskál a tenger közel a jéghegyek birodalmához!! Hosszú ideig elnéztük a feneketlen mélységnek e bájos éjjeli panorámáját, de a levegőnek szokatlan hűvössége miatt végre is be kelle vonulnunk kabinjainkba.

NEHÁNY TENGENI MÉRTFOLDEDEL A NUIR-GLECSER ELŐTT. (ALASKA.)

RÉSZLET A MUIR-GLECSERBŐL.

— augusztus 14.

Öt órakor reggel felhúzta hajónk horgonyát; miután nagyon ködös volt, csak lassan haladhattunk; a hét óra felé feltámadó éjszakai szél eloszlatta rövid időre a sűrű ködöt, úgy, hogy félórai gyors menés után már sok uszó jégdarabot láthattunk. A fehér és kék jégdarabok a napnak még alatt járó sugaraitól megvilágítva, leirhatatlan kellemes érzetet keltettek fel bennem. Az újból növekvő köd egy időre megfosztott e látománnytól, ezen idő alatt azon gondolkodtam, mivel hasonlíthatnám össze ezeket az úszó fehér és kék jégdarabokat. Hogyan is festhetném le e darabok színét? Az egyik fehér mint a hó, a másik mint a zaphir fénylő, az ég kék színéhez hasonló, majd a leglágyabb fehérbe átvadó.

Tíz órakor sikerült a nap hatalmának a ködöt teljesen eloszlatni, mire gépünk egész erejével elkezdett dolgozni és bennünket csakhamar e jégdarabok igazi hazájába vitt.

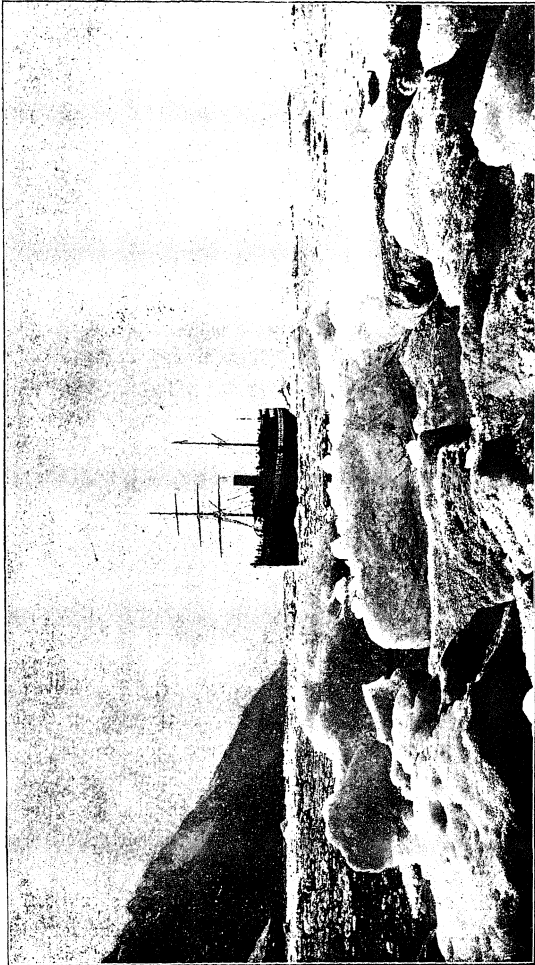
Egyszerre felmerült előttünk egy magas hegyek között fekvő, a háttérben messze elterülő fehér völgy, majd felhangzott a parancs: «vasmacskát le!» és mi egy a vízből az ég felé tornyosuló 60—90 méter magas és egy tengeri mértföld széles jégfal előtt állunk. Bámulattal szemléljük e fal jobb oldalának mély azurját, a mely a közép felé a legszebb égszínkébe hajlik át és azután a többi rész fehérjébe olvad.

Egyszerre csak látjuk, hogy a függélyesen álló fal egy helyt megreped, a repedést egy az egész magasságon át ható szakadás váltja fel, egy jég óriás levál lassan, mindinkább meghajlik és azután bezuhan a tengerbe mennydörgéshez hasonló hang által kísérve; magasan felszökik a habzó víz, a melyben a megszabadult tömeg még egy fordulatot téve eltűnik.

A hullámok körül megtörnek a fekvő jegen — csakhamar ezután csend honol újból. Az óriás tova úszik társai között és csak egy a környezett fehérjétől erősen elütő kék helye a falnak emlékeztet az épen lejátszódott nagyszerű természeti tüneményre!

Egyedül áll a világon a természet e csodája, semmivel sem hasonlítható ez össze, csak más jéghegyekkel más jégregiókban.

A 30—40 angol mtf. széles fő glecserkatlan kilencz glecser áram egyesüléséből származik, 17 kisebb glecser van összeköttetésben a fő

A MŰR GLECSERNÉL. (ALASKA)

glecserrel, a mely a tengerbeni szakadás előtt két tengeri mértföld széles. Augusztusban naponkint körülbelül 200,000 négyszög láb jég szakad az öbölbe.

Ámbár e glecser aránylag gyorsan hatol előre, mégis a méretekből az tűnt ki, hogy nyáron átal több jeget veszít, mint a mennyit télen nyer, és hogy első része évről-évre hátrább szorul.

A parton egy kis házikó áll, John Muir tanár 1879-ben innen tanulmányozta a glecsert.

A hajó kikötése után ladikon a partra vittek bennünket. A parttól egyideig a sziklatörmelékekre helyezett deszkákon. majd a táblákkal jelzett irányban másztunk: csak midőn szeges botjainkkal a törmelékek közét megpiszkáltuk, láttuk, hogy már jéghegyen vagyunk, különben egészen elütő volt e hely az előttünk fehérlő jégmezőtől.

Minden pillanatban felhangzott a mennydörgéshez hasonló alázuhanó jég okozta dörgés.

Egy 50—60 méter mély rianása a jégmezőnek két részre osztotta a társaságot, a több méter széles kék falak képezte szakadék oldalain, szemben egymással sorakoztunk a két jégparton, — valami kellemes vágy által vezérelve, jól esik a csúszós jég tetején állva letekinteni a feneketlen mélységbe.

A két részre oszlott társaság minden újabb látványosságnál ismét újabb csoportokra vált, mi Kosztká és Schistlrel messze elbarangoltunk csúszva és mászva a fehér dombok és völgyeken. Egy helyt az olvadó jégviz, több méter széles és mély kék vizű tavat képezett, másutt egy rianásban aláhulló vízesést fedeztünk fel, egészen addig hatoltunk előre, a hol az egymást keresztező szakadások miatt már lehetetlen volt a tovább jutás. Hajónk háromszoros kürtölése a hegyek által viszhangozva végét szakította szép sétánknak. Fél öt órakor délután búcsút intettünk a bájos Muir jéghegynek.

Épen ebédeltünk, midőn hajónk egyszerre csendesíteni kezdte menetét, majd erős lökést éreztünk, ezt a hajó két falával érintkező jégdarabok okozta surolás követte: mindnyájan felszaladtunk a fedélzetre, az úszó jégdarabok elállták volt utunkat, ezen tört magának útát hajónk. Mind e

látványossághoz még 5 czethal is hozzájárult, bukdácsolva sokáig látó-körünkben és öt szökőkútként küldve fel öt vizugarat, más és más helyéről a mély vizű nagy öbölnek.

*

— augusztus 15.

Éjjeli két órától reggel öt óráig Juneaunál, este 7 órától 9-ig Fort Wrangelnél töltöttük az időt. Útközben láttunk három szép jéghegyet útunk irányától balra: a Le Conte, Patterson és Baird glecsereket és három vizethányó czet-et.

*

— augusztus 16–20.

Ismét sok szép időt fecsértünk el az álldogálással: 1. Jes Baynél 6 órától reggel fél 2 óráig délután, itt a kis hegyi patak torkolatánál az öbölben felállított háló-labyrinth úgy telve volt hallal, hogy merni lehetett volna azokat; 2. Kethican-nál, a hol este 6 órakor négyen csolnakkal elhagyva hajónkat, a piszkos indián lakta faluban megtekintettük a hal-conserv-gyárat, majd elhelyezkedvén újból ladikunkban, a part mentén eveztünk tova, így evezve, két halászó indiánt fedeztünk fel a falu mellett folyó patak partján, csolnakunk orrát a pataknek fordítva, azon felfelé igyekeztünk.

1.

A két indián a parton állva, hosszú rúddal kezében szúrta a halakat, csaknem minden lökésük talált. Mi is megkíséreltük Emillel az indiánoktól elkért szerszámmal a halszúrást, de a csúszó

1.

INDIÁN HALSZURÓK.

köves parton állva, nem tudtuk elég erővel intézni szúrásainkat a folyásnak százával szemben úszó lazacok csapattja közé, ez okból csak hármat sikerült elejtenünk, ezeket is csaknem három hideg fürdő árán.

A nálunk néhol dívó halszűrő szigonytól egészen elütő szerkezetű az indiánok e halászó szerszáma.

Három méter hosszú bot (1.) végén többszörösen csavart zsinegen (2.) egy (3.) u alakú, egyik végén hegyes, vaskampó csüng, szurás előtt a vaskampó tompa felével a rudra csavart zsineg alá lesz dugva, úgy, hogy a hegyes végével, miként egy villa előre áll. Ha a kampó talált, a zsineg alá dugott vége vissza kiugrik, a megszárt hal a befelé forduló kampón csüngve, egy rántással a partra kerül.

17-én Metlacatla és Georges Arm-nál, 18-án Bella-Bellánál, 19-én Port Townsendnél volt állomásunk. Tacomába 20-án reggel érkeztünk vissza. 17-én a szélesebb öblökben 19 czethalat olvastam meg.

Ha átgondolom e partok közötti 15 napig tartó hajózást, úgy önkénytelenül így sóhajtok fel: miért is kellett ennek végének szakadni!?

A kiindulási ponttól kezdve, miként egy hatásos operában a melodia, úgy növekedett fokról-fokra a természet szépsége.

A kezdetben távol eső, laposan elterülő partokat zöld dombok követték, a zöld dombok hegyekké növekedtek, a hegyek mind beljebb, mind összébb húzódtak a tenger felé, míg nem fák övezte csúcsaik találkoztak annak tükörében. A fákon éneklő madár, a levegőben repülő holló, a vízben fel-fel ugráló lazac, a sós vizet fellövelő cset, mind-mind elértek egy szivárvány félkörében — még a fehér taru havasok sem kandikáltak ki mind annak ívéből. Végül az úszó jegek környezte Muir jéghegy ködfátyola megfosztott mindezek látásától, hogy feltárja előttünk a legszebbet, a tündérvilágot! Óh igen, a Muir jéghegy tündérek lakta várkastély, az úszó fehér és halaványkék jégdarabokat a tündérek dobálják be pajzán jókedvükben a tengerbe. Miért kellett ennek végének szakadni!? Miért nem vándorolhatok tovább e tündérlakta vidéken!?

TACOMÁTÓL A NEMZETI PARK-IG.

Augusztus 20-án d. u. 4 órától augusztus 22-én reggeli 9 óráig a Northern Pacific-on utaztunk Tacomától Cinnabarig.

Az indiánoklakta komlóültetvényes Puyallup helységet elhagyva, sok alaguton át és merész fordulatokkal a Green patak medrét követtük, majd a 2 angol mértöldes Stampede alaguton a Cascade hegység taraját pasziztunk. A 40—50 angol mértöld hosszú és 3—15 angol mértöld széles Pend d'Oreille tó után a «Flathead indiánok» rezervációjain vitt utunk, itt alkalmunk volt a tollal diszitett indiánokat és azoknak sátrait látni. A barátságos sík tájat sziklás vidék követte, a Rocky hegység két 1070 méter hosszú alagútja után (Mullan's Pass és Bozeman) a Yellowstone folyón át augusztus 22-én, reggeli 4 órakor Livingstonban tartottunk állomást. Livingstonból Cinnabarig érdekes sziklaszorosok között vitt vonatunk. Cinnabarból Mammoth Hot Springs-ig nagy hatlovas omnibuszon szállítottak bennünket barátságosan, kopár síkság és hegyeken keresztül.

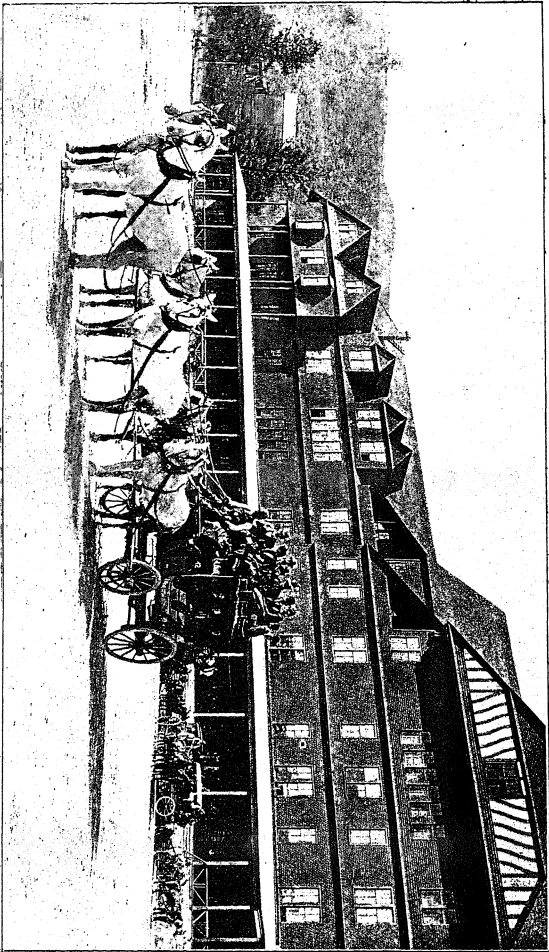
YELLOWSTONE PARK.

A tenger szine felett 7—8000 láb magasságban fekvő Yellowstone-park 9500 □kilómeter területet foglal el, nagy havasok környezik és mély völgyek vágják át.

Husz évvel ezelőtt még ösmeretlen volt e vidék. Azonban már régóta keringtek róla a tündérmesék. A legelső hihetetlen dolgokat egy, az indiánok fogságából kikerült amerikai híresztelte, tíz évvel később két oda tévelygett aranykereső igazolta a már rég hallottakat.

A kormány figyelme felköltetvén, egy expedíciót küldött ki Hayden tanár vezetése mellett. A kiküldöttek a tündérmeséket nem hagyták ugyan egészen helyben, de annyira csodálatos és egyedülállónak írták le a területet, hogy a szövetséges államok kormánya indítatva érezte magát 1872-ik

MAMMOTH HOT SPRINGS SZALLODA. (YELLOWSTONE PARK.)

évi márczius hó elsején a határozatot hozni (Hayden felszólítására), hogy a Yellowstone források területe «nyilvános park vagyis üdülő helynek lesz fentartva a nép javára és multságára és a szövetséges kormány oltalma alá helyeztetik. A parknak egész területén nem szabad senkinek sem építeni, senkinek egy vadat elejteni. Az Amerikában mindenütt található camperek azonban itt is felüthetik sátraikat.

E terület még a közel multban színhelye volt a vulkánikus működéseknek, a melynek nyomai a krater- és terasse-képződmények, meleg források, geyserek, obsidián-sziklák, megkövesült fák stb. A Yellowstone geyserei a legnagyobbak a világon. A meleg források, geyserek száma körülbelül 5—6000-re tehető. Nagy része a parknak fenyőkkel van benöve. Olyan geyszer, a mely 50—200 láb magasságra löveli fel gőzölgő vizsugarát, körülbelül 50 van. A geyserek közül sokan rendszeresek működésükben, mások ismét rendetlenek.

A park nevezetesebb pontjain szállodák állanak, ilyenek: 1. a Mammoth Hot Springs, 2. Fountain geyszer, 3. a Norris, 4. a Yellowstone lake és 5. a Grand Canyon szállodák.

1. MAMMOTH HOT SPRINGS.

— aug. 22.

A Mammoth Hot Springs szállodából kilépve, először az attól pár száz méternyire álló 2 kialudt geyszer alkotása ötlük szemünkbe, u. m. a «Liberty Cap» és a «Gianth's thumb», az előbbeni egy méhka-szerű formájú, 52 láb magas, alól 20 láb átmérőjű mészoszlop. Túl ezeken a «Mammoth Hot» forrásokképezte terrasseokat látjuk. A 40—50 láb magas terrasseok egyes csoportjai szerint különféle elnevezést nyertek, így: Minerva, Jupiter, Narrov, Gauge terrasseok.

Mintha e célra külön nagyra növesztett kagylók héjából mestersegesen építették volna e lépcsőzetes terrasseokat, úgy néznek ki ezen egymásmegett 10—12-eemeletes réteget képező, felül lapos, különböző magasságú mészképződmények.

A kagylók színezése pompás! A rozsdavörös Jupiter-terrasse kivételével, a világos szín uralkodó: fehér, rózsaszín, kék, zöld, sárga, barna és ezeknek

a világos árnyalatát látjuk tulnyomóan. Azt képzeli az ember, ha e világos, fénylő mészképződményeket nézi, hogy egy rögtön megfagyott vizeses elött áll!

A terrasse-csoportok felső részén kék színű meleg források, tavak vannak, (25°—60° Reaumur); e kék színű tavak bizonyos légyságot nyerne a hófehér medenczéjüktől.

Egy egészen új keletkezési forrás lefolyásánál, a sekély víz alatt, fehér alapon, sárga, kék, rózsaszín, olivzöld sávlyokat különböztettünk meg: ecsettel sem lehetett volna e vonalokat tisztábban egymás mellé huzni.

A meleg források a terrasse-képződményeken kívül különböző formájú dombokat is alkotnak. E dombok teteje apró, kis lukacsákkal, egy-két hüvelyre ugró geyserekkel és hosszabb repedésekkel van tele, mindezek gőzölögnek, a forró víz sustorekolásához, bugyborékolásához hasonló hangot adva. A források közötti út mindenütt erdőkön át visz. A párolgó föld alól mindenütt felhangzó forrás, bugyogás azt a gondolatot kelti fel az emberben, hogy itt még minden keletkezében van, pedig éppen ellenkezőleg áll a dolog: a hajdan erős működésben levő vulkánikus akcióknak most játszódik itt le utolsó felvonása.

Ezután az ördög konyhájánál tettünk látogatást: a Devils Kitchen (ördög konyhája) nevű földhasadéknak felül keskeny szájából kikandikáló létrán, annak alól tágas barlangjába ereszkedtünk le. Az ötven láb mély barlang olyan meleg, mintha már tényleg a pokolhoz volna közel.

*

Augusztus 23.

A Mammoth Hot Springstől augusztus 23-án, reggeli 8 órakor indultunk el, nagy négylovas kocsikon a Yellowstone-park belsejébe. Kezdetben sivar, kihalt vidéken át vitt utunk. A pár év előtti erdőégés nagy pusztitást vitt végbe itt e fenyvesekben. A kiszáradt és leégett fatörzsek borította területen mindenféle alaku mészcsoportok váltak ki. A nagy kocsiba fogott négy ló lassan koczogott tovább az emelkedő uton. Körülbelül egy órai kocsizás után az eddig unalmas vidéket elhagyva, magas, sziklákalkotta két fal közé kerültünk. A sziklák színezése itt sokhelyt sárga, innen kapta a sziklaszoros az aranykapu nevet (Golden gate).

A sziklaszoros egyik oldalára épített merész szerkezetű, hosszú fahidon át, a balra alattunk folyó patakocska útját követve, nagy fensikra bukkanunk. A fensikon egyszerre megváltozott az eddigi kép: a sivár, meszes talajt, a kopasz sziklákat zöld mező váltotta fel; a megszenesedett, elszáradt fák helyét élő fák foglalták el és magas hegyek övezték körül a láthatárt. (A legmagasabb hegy a 11.125 láb magas Electric Peak.) Egy csapat kőszáli kecske futott el előlünk a zöld fűben, a fákon mindenféle madarak mutatkoznak, hátukon csikos, fürge kis mókusok (chip-muck) keresztették minduntalan utunkat, a nagy Elk szarvasok nyomai látszóttak mindenütt.

A Golden gate-t két angol mértfölddel elhagyva, balról obsidián-sziklákat, jobbról egy tavat láttunk (Beaver lake) hód tanyával. Déli állomásunkat a sátrakból álló Norris Hotelnél tartottuk, tizennyolcz angol mértföldnyire a Mammoth Hot Springstől.

2. A NORRIS GEYSER KATLAN.

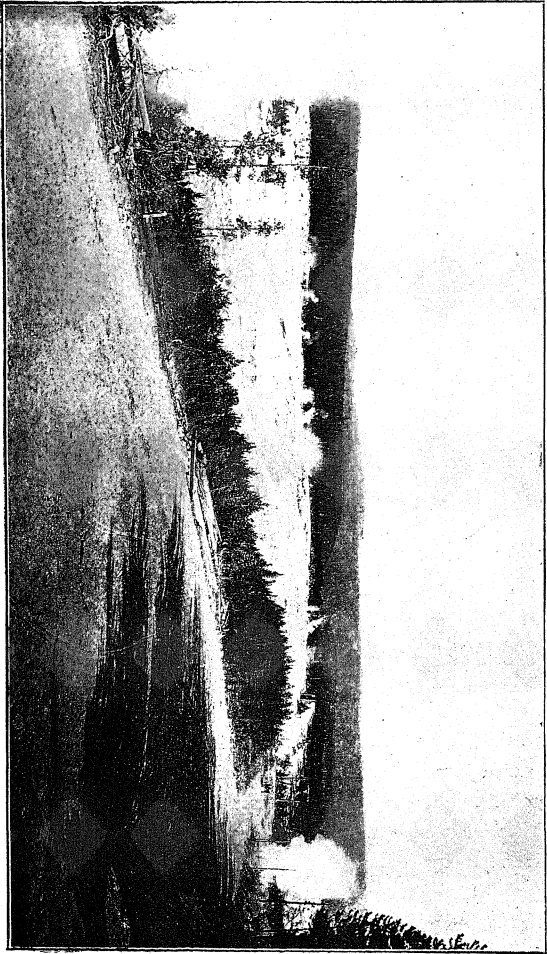
A Norris geyszer katlan 7530 lábbal a tenger színe felett, a legmagasabb pontját képezi a Yellowstone parknak. (1200 lábbal magasabban fekszik, mint a Mammoth Hot Springs.)

Mig a Mammoth Hot Springs ásványtartalmu lerakodványai nagyobb-részt mésztartalmuak, addig a Norris katlan meleg forrásai kovanyt raknak le.

A Norris katlan egy nagy kiterjedésű fehér mező, száz és száz meleg forrás és sok kis geyszerrel. Minduntalan fel-felugrik más és más helyen egy kis forró szökőkút; ha köztük járkalunk a lágy, fehér talajon, úgy érezzük, hogy a sok liliputi geyszer egyszerre csak közös erővel valami szokatlan erupcióban végleg megfeszítve erejét, megszűnik pulsirozni és kinövi magát nagy geyszerré, hogy azután kialudva, csak házát hagyja meg emlékül a jövőnek.

A Norris katlanban találtunk már nagy geysereket is.

Mielőtt ezeket elősorolnám, néhány sort kell előrebocsájtanom

NORRIS GEYSER KATLAN. (YELLOWSTONE PARK.)

A GEYSEREK TERMÉSZETÉRŐL.

A geyserek fővonásaiban mind hasonlítanak egymáshoz, így pl. mindeniknek gőzöl krátere, a kitörést mindeniknél hasonló tünetek előzik meg stb. A forma azonban, a melyben az egyes geyserek fellépnek, igen különböző, így:

1. Némelyek szájuk körül (a honnan a víz felszökik) házat építenek maguknak.

2. Mások a földbe nagy lyukat ásnak.

E lyukak éppen miként az előbb említettek házai, különböző formájúak.

3. A geyserek harmadik fajánál a tölcséralaku üreg mindig telve van forró kék vízzel, ezek a legszebbek (tógeyserek).

4. Az iszapgeyserek.

A NORRIS KATLAN NAGY GEYSEREI.

A Monarch, Black Growler, a mely ferde szájából folytonosan párolog, a kovács fújtatóhoz hasonló hangot adva, a fekete kráterü Mud geysers, a melynek működése pontosan minden 12 perczben követi egymást, a «Minuteman», a mely minden perczben ugrik stb.

A Norris Hoteltől a Gibbon völgyön át, a hol sok vadludat láttunk, a Gibbon hegyszoros sziklái közé kerültünk: 3 morgia 10—15 lépésre sütkérezett tőlünk a sziklákon, a kocsizörej éppen nem zavarta őket nyugalomukban. A Gibbon-vizesést elhagyva, érdektelen, egyhangu vidéken folytattuk utunkat a Fountain Geysers Hotelig. E szálloda volt a második és harmadik napi éjjeli szállásunk.

3) AZ ALSÓ GEYSER KATLAN.

A Fountain Geysers Hotel az alsó geysers katlanánál van.

Az alsó geysers katlan 3—4 angol mértföldnyi területet foglal el, ezen a téren körülbelül 700 meleg forrás és 20 geysers van.

A szállodától néhány száz méternyire esik a «Fountain geyszer», a mely ámbár csak 40—50 láb magasságra ugrik, de oly nagy mennyiségű vizet lövel fel, annyi mindenféle irányban, hogy a legszebb geyszerek közé számítható. Krátere mindig telve van vízzel; az átlátszó, forró, kék viz három helyt szünet nélkül bugyog, kitörés előtt mindinkább erősbül, a bugyogás, majd felemelkedik három vizsúgár a magasba, együtt alkotva a több láb szélességben ugró kutat. A Fountain geyszer kitörése 15—20 perczig tart.

A Fountain geyszer mellett álló Clepsidra geyszer 50 láb magasságra szökik.

Közel fekszik ezekhez a «Mammoth Paint Pot» (óriási festék köcsög). Ennek 40—60 láb átmérőjű krátere oltott mészhez hasonló, csakhogy annál sűrűbb anyaggal van tele; a sűrű, forró, fehér anyag 100 és 100 helyt puffog, czipónagyságu buborékokat alkotva — néhol 2—3 láb magasságra pattanak fel a buborékok. A főkráter körül kisebbek vannak 3—4 láb magas, poczokturásszerű felépitménynyel. Az ezekben levő sárgás, rózsaszín, olvadt, sűrű anyag szakadatlanul olyan mozgást végez, mintha lélegzenék.

AZ ALSÓ GEYSER KATLAN MACZKÓI.

A szállodában megmaradó ételhulladékokat minden délután kiteszik az attól pár száz lépésre eső erdő előtti síkra.

Az alsó geyszer katlan inyencz medvéi úgy ösmerik már a terített asztal helyét, hogy estefelé minden felszólítás nélkül is megjelennek ott. Még naplemenet előtt lesbe ültünk tizen körülbelül 200 lépésre az említett helytől. Rövid idő multával jelentkezett már két fekete medve az erdő ellenkező oldalán, de néhány fészkelődő tagja társaságunknak visszariasztotta őket.

A nyughatatlankodók közül egy portlandi kalapos, felesége és leánya váltak ki, intéseink után a derék házaspár elvált tőlünk és összebujt egy cserjésben. Naplemenet után újból előkerült a két medve, az egyik helyet foglalt az asztalnál, a másik hátulról valami neszt kapva, czam-

MAMMOTH PAINT POT (GEYSER).

mogva egyenesen nekünk tartott. A derék kalapos pár, midőn már csak negyven lépésre volt tőlünk a medve, ki nem állta tovább a dolgot és futásnak eredt, természetesen a maczkó is kerekelt oldott ellenkező irányban. Másodizben megfedtük őket; a bátor kalapos familia ezuttal a hátvéd szerepét vette át. Félórai várakozás után egymás után öt maczkó helyezkedett el a thable d' hote-nál. Rövid idő multával nagy zaj hangzott fel a szálloda irányából, a többi utasok is jöttek medvét nézni, de már ekkor ez sem zavarta az ingyencz társaságot, ott maradtak minden zaj daczára csemcsegeve és ropogatva a jó falatokat.

4. A KÖZÉPSŐ GEYSER KATLAN.

Augusztus 24.

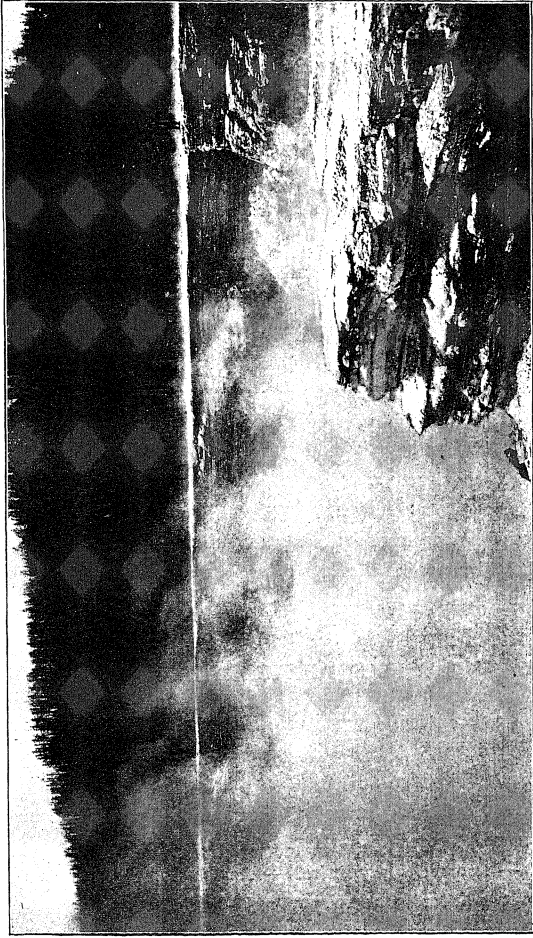
24-én reggel a Firehole folyó mentén 3 angol mértfdnyi kocsizás után a «Midway geyser» katlannál állomást tartottunk. A folyón áttett, gerendával ellátott két fatörzsön egyensulyozva magunkat átjutottunk a tulsó partra. Kétszáz lépésre a parttól van a parknak legnagyobb geysere, az «Excelsior». Az eddig szép zöld fenyvesnek itt egyszerre vége szakad, az Excelsior nagy körben leforrázott mindent, úgy, hogy a 330 láb hosszú 220 láb széles szabálytalan formájú kraterere egészen kopasz területen áll. A felszálló sűrű fehér gőz miatt nagyon nehéz valamit látnunk kráteréből, csak ha kedvező szelet kapunk, sikerül egy pillanatra betekintést nyernünk az Excelsiornak 15—20 láb mélységben forrásban levő mozgó vitzükreig.

A krater függélyes falai összevissza vannak repedve és alámosva. Két széles és mély kanálishon és több kis folyókán ömlik le szüntelenül az Excelsior meleg vize a Firehole folyóba.

Már az első 1871-iki expeditio felfedezte az Excelsiort,* de annak természetét csak 1880-ban tanulmányozhatták.

Norris ezredes a parknak 1880-ban superintendense egy napon óriási gőz felhőt vett észre a felső és alsó geyser katlan között, majd szünni nem akaró messziről jövő mennydörgést hallott (6 angol mértfdnyiről),

* Lindau P. után.

EXCELSIOR GEYSER KRÁTERE.

rögtön lóra ült és a gőz irányában lovagolt, mire a helyszínére ért. már megszűnt a geyszer működni, de a kép, ami elébe tárult még mindig igen érdekes volt; nagy felhő borította az egész területet, a Firehole folyó kikelt volt medréből meleg nagy tóvá alakulva át.

Tehát 10 esztendeig, de valószínűleg hosszabb időn át nyugodott a geyszer! Ettől az időtől kezdve naponként voltak iszonyu kitörései. Kezdetben minden 24 és fél órában követték egymást a kitörések, majd naponkint kétszer. Ezen időben még nagyon kevesen látogatták a Yellowstone parkot.

1881. után pihent az Excelsior, majd újból működött, néha napjában kétszer, de e közben hónapokig volt csendes. Norris az Excelsior felszökő víztömegét 60—70 láb átmérőjűnek mondja, egy német amerikai szerint 25 láb az átmérője.

Kitörés alatt földrengés van, a víz nagy kődarabokat dob fel több láb magasra. Az Excelsior kitörésének nincs mása a földön, ebben mindenki, aki látta, megegyezően nyilatkozik!

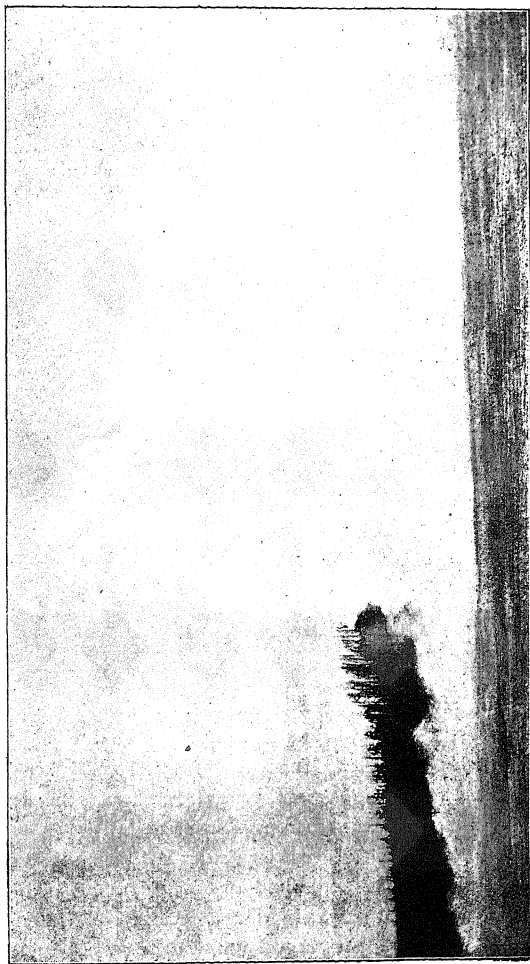
Az Excelsior mellett van a száz láb átmérőjű «Turquoise Springs» (türkisz tó) gyönyörű kék vizével.

Nyugatra esik az Excelsiortól a 350 láb hosszú és 250 láb széles Prismatic Lake, amelynek különféle színben játszó vizétől a felszálló párák is hasonló szép vízfényt nyernek.

5. A FELSŐ GEYSER KATLAN.

A felső geyszer katlan 4 angol mértföld területet foglal el, 40 geyszer és 400 meleg forrással. A legszebb geyszer a Firehole folyó két partján sorakoznak.

Az itt levő szállodában mindjárt megérkezésünkkor tudunkra adták, hogy a pár száz lépésre eső «Old Faithful» 15 percz mulva megkezdí működését — siettünk a helyszínére. — Az Old Faithful dombon fekvő kraterere ekkor már erősen párologott, majd fel-fellökött néhány dézsára való vizet, [egyszerre csak egy 2—3 láb átmérőjű vizoszlop emelkedett fel 250 láb magasra, ilyen magasságot csak 30—40 másodpercig ért el

EXCELSIOR GEYSER. (YELLOWSTONE PARK.)

a víz, azután mind alacsonyabbá vált, mignem 4 percz multával véget ért a természetes szökőkutnak e játéka.

Az Old Faithful pontosan minden 65 perczben jó actióba, 4 percznyi időtartamra. Délután 4 óráig éppen ötször láttam működésben, el is neveztük őt: a «becsületes Faithfulnak». Sok geyszer működésben van bizonyos rendszeresség, de kevés olyan szótartó, mint a Faithful.

A méhkas alakú «Beahive» minden 10—30 órában működik 170—200 láb magasságra szökve fel, a kitörés tartama 8 percz.

Közel áll ehhez e «Giantess», amely minden 14 napban egyszer gyakorolja mesterségét, 150 láb magasságra, 12 órán át.

A szivacs alakú «sponge», azután a minden 24 órában 8 percznyi időtartalommal 60 lábra szökő «Lion» a bizonytalan időközben 80 láb magasra ugró «Lioness».

A «Grand», ennek bizonytalan időközökbeni kitörései igen szép 30 percz tartammal, 200 láb magasra.

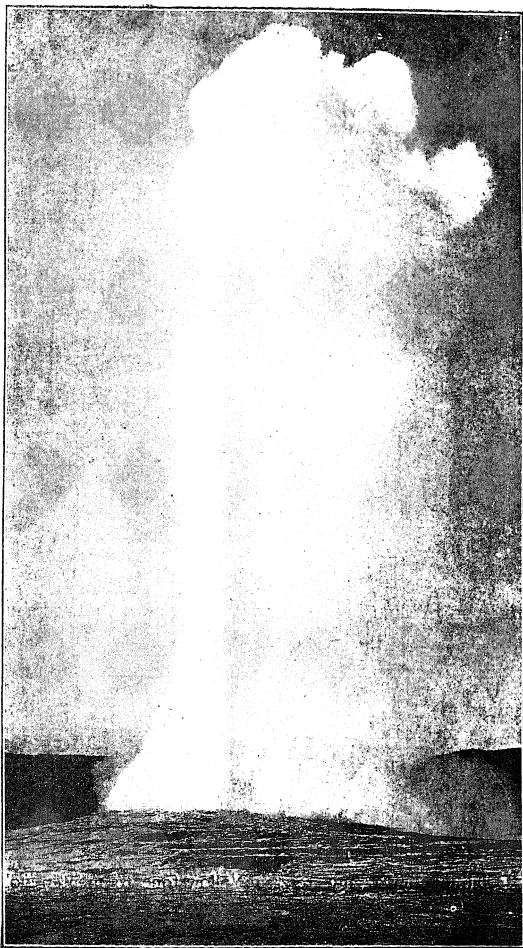
Közel ehhez a minden öt perczben játszó «Minute Man». A «River-side» geyszer közvetlen a Firehole folyó partján végzi minden 8 órában munkáját 15 perczen át 100 láb magasra küldve fel vizét. A magának egész várat építő Castle (40 láb magas fallal) minden 24—30 órában 150 láb magas vizugarat lök fel 25 percznyi időtartammal.

A felső geyszer katlan legszebb geysere a «Grand», ennek forró víz-sugara 250 láb magasságot és ez minden 6-ik napon, egy és fél órai időtartammal.

A Grand mellett a két kráterrel bíró «Grotto» minden 4 órában fél óráig küldözgeti két irányba meleg tartalmát stb.

Az Old Faithful-t, Grottót, Liont, Riverside-t láttam külön-külön működésben, ez mint természeti tünemény megérdemelte nagyon a megtekintést, szép látománynak azonban nem mondhatom.

Ha egy időben mindig több geyszer volna működésben, eltakarná a sok vizoszlop a körül elterülő kopasz meszes talajt, így a háttér a sivár környék megrontja a hatást, zavarólag hat az ember szépérzékére: a becsületes «Old Faithful» sokkal nagyobb hatást idézne elő egy szép zöld park közepén, mint itt egyedül állva a kopasz földön.

OLD FAITHFUL GEYSER.

(YELLOWSTONE PARK.)

Délután az Old Faithful-lal egyidőben a Castle-t és Minutemant látam actióban, ez már kissé felvillanyozott. «Ha csak egy irányból vagyunk fenyegetve, készen álhatunk a támadás elé, a minden oldalról várható vész hat csak reánk zavarólag», ilyesvalamit vár az ember a geyserektől. Az a tudat, hogy a föld alattam forrásban van, csak akkor lesz igazán illusztrálva, ha körül vagyok véve működő geyserekkel!

Éjjeli szállásra visszatérünk a Fountain szállodába. Amint besötétedett, elsétáltam a Fountain geysér és társai birodalmába, holdvilág fénye mellett sokkal élvezetesebb és szebbnek találtam a körülöttem csobogó párolgó természet alkotta üstökét és ugró kutakat, az esti hangulat mellett van valami kísérteties a dologban: a nagy csend, a holdvilág fénye olyan szükséges valami a geyserek méltatásához, mint a fehér lepedő a kísértéshez.

A YELLOWSTONE TÓ ÉS KÖRNYÉKE.

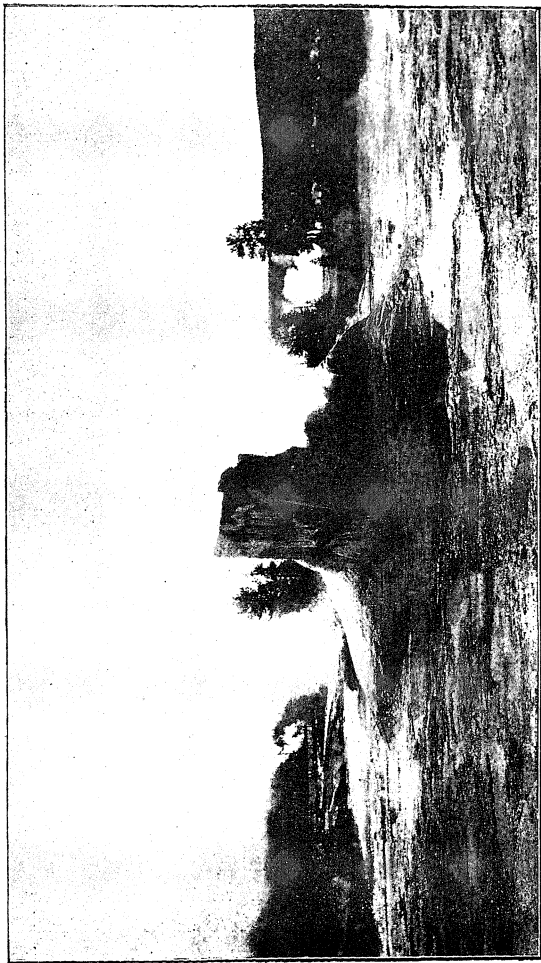
Augusztus 25.

Aug. 25-én reggeli 8 órától délutáni 1 óráig az előbbeni napon megtett utat követve, a «Kepler Cascadákon», majd szép szálas erdőségen át a Yellowstone tóig hatoltunk előre. A tenger színe felett 7000 láb magasságban fekvő Yellowstone tó egyike a legnagyobb tavaknak a világon ilyen magasságban. 140 angol mfd területet foglal el magas hegyek által körbezve. Déli pihenőt a tó melletti sátorban tartottunk.

A tó környékén körülbelül kétszáz meleg forrás van és néhány iszap geysér, legérdekesebb a tó partja mellé álló megfordított kosár formájú meleg forrás, amelybe a tóban megfogott lazacot azonnal le lehetett forráznunk.

Kétszáz lépésre a Yellowstone tótól egy csoport «Paint Pot» áll, az azokban lélegző, buborékokat képező puffogó, sűrű, forró anyagnak szép rózsaszín és sárga színe van.

Délutáni utunk nagy részt a Yellowstone tó mentén volt. Az egész napon át mindenütt láttunk szarvas-nyomokat, majd tőlünk harmincz-negyven lépés távolságban legelésző három szarvas-gidát, sok vadludat, vadkacsát; vadászszenvedélyünk mindezeknek láttára annyira fel lett csigázva, hogy végül egy fekete tuskót medvének néztünk.

CASTLE GEYSER (YELLOWSTONE PARK.)

Augusztus 26.

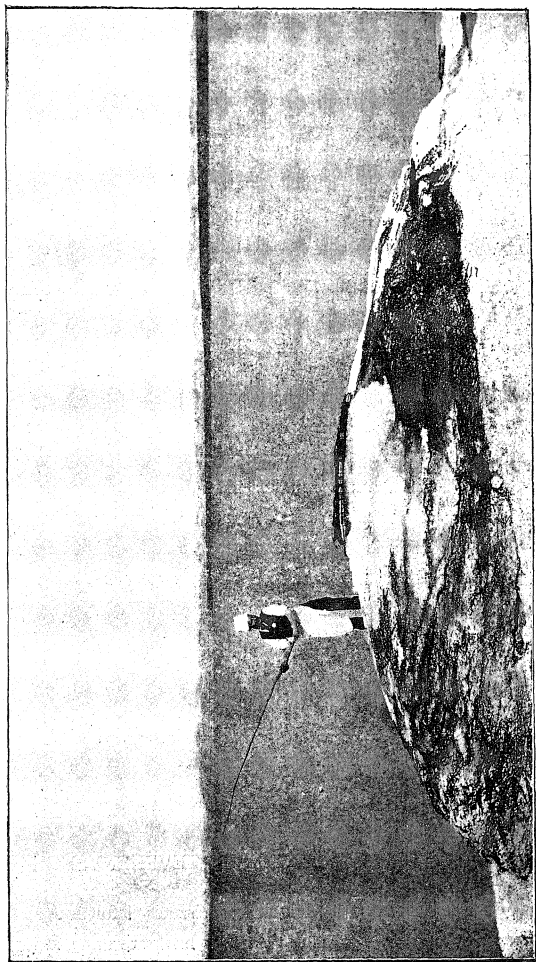
Aug. 26-án a Yellowstone tó, majd a Yellowstone folyó mentén kocsiztunk tova. A tiszta átlátszó vízi folyóban sok lazacz uszkált, hét angol mértfdnyire a Yellowstone Lake szállodától állomást tartottunk a Yellowstone park egyik legérdekesebb iszap geyszerénél: a «Mud Caldronnál», ennek harmincz láb széles és 18 láb mély barlangja ólomszinű iszappal van tele, amely folytonos hullámozásban van, belülről tompa dörgésszerű hang kíséri az erősebb lökéseket, kár, hogy kitörését nem láthattuk.

A kopasz sulphur hegység után ismét erdő borította sziklákon át kísértük a Yellowstone folyót. A «Grand Canyon» szállodához közel, egy hirtelen fordulónál egyszerre két kiválóan szép kép merült fel előttünk: elől a világos színezésű Grand Canyon, hátunk megett a Yellowstone, folyó felső vizesése (140 láb magas).

A YELLOWSTONE NAGY VÍZESÉSE ÉS CANYONJA.

(Canyon alatt Amerikában két meredek sziklafalat értenek, az azok között magának utat törő vízzel egyetemben.)

Ha nem is a legnagyobb, de minden esetre a legszebb természeti csodája a parknak a nagy Canyon. A nagy Canyon az alsó nagy víz-eséstől lefelé 24 angol mtfdnyire húzódik le, az azt alkotó, két világos színezésű meredek szikla fal 1400—1500 láb magasságba emelkedik fel. A felső öt mérföldön, ahol a legmélyebb és legszorosabb a Canyon, elképzelhetlenül szép a szikláknak élénk színezése, az uralkodó világos sárga szín mellett fehér, rózsaszínű és barna árnyalatokat látunk. Mélyen lent folyik a Yellowstone, hasonlóan egy világos zöld pántlikához. Legfőül fák koronázzák a sziklákat. A sziklák a legfantasztikusabb formákat öltik fel, egész várromokat, tornyokat vélünk a mélység felett kiugró sziklatöredékek csoportjaiban észrevenni. A «Lookout Pointról» a távolban, 300 lábról aláhulló vizesést és egy részét a világos szikláknak látjuk, a vizesés lábánál két oldalt a parton két kis geyszer erőlködik, oly szép mindez, hogy egészen megfeledkezve a mélységről, amely alattunk tátong,

YELLOWSTONE TÓ, PARTJÁN EGY MELEG FORRÁSSAL.

oda állunk a kiugró töredékekre és csodálkozunk a természetalkotta szép panorámában.

A nagy vízesés felső részénél alkalmazott hídról a vízesésben lehet gyönyörködnünk, a fehér habbal szegélyezett smaragdzöld víztömeg 350 láb magasról dörögve zuhan le a mélységbe, estében az itt-ott kiálló szirteken millio parányra oszlik, a millio parány egy szüntelenül mozgó fehér fátyol képét ölti fel, amelyen át a lent gyöngygyé vált smaragd folyó csillogóan áttetszik, két oldalt a sziklákon a parányokból újra alakult folyócskák kís mellék vízeséseket alkotnak.

A CANYON MACZKÓI.

Este holdvilágnál kísétáltunk Emil barátommal a szálloda megé medvét lesni, néhány fa képezte árnyékban meghúztuk magunkat, a maczkók még nem voltak jelen, 10 percnyi várakozás után a szemközti dombon egy nagy fekete medvét láttunk lassan közeledni, majd társa is követte, egyenesen a kirakott ételeknek tartottak (körülbelül 40 lépésre tőlünk), rövid idő elteltével még két fekete és egy nagy barna medve állt be a lakmározók közé. Holdvilág mellett csendben öt maczkót a szabadban így szemlélni, nem az utolsó élvezetek közé tartozik: sok vadász megírgyelheti tőlünk ezt az estét.

*

Augusztus 27.

Aug. 27-én reggel mégegyszer megcsodáltuk a Canyon, majd kocsijainkra ültünk. Déli állomásunk a Norris Hotelnél volt, este felé visszaérkeztünk a Mammoth Hot Springs szállodába.

SZAPPAN MINT IZGATÓ SZER A GEYSER TEVÉKENYSÉGÉRE. *

Némely geyserek, amelyek a dögök természetes lefolyása mellett csak órák vagy napok multával jönnek actióba, ha kráterökbe szappant dobunk, rövid idő mulva már megkezdik működésüket.

* Lindau P. Eine Reise durch die Vereinigten Staaten című munkája után.

A szappan rendkívüli hatását a geyserekre véletlenül fedezték fel. A felső geyszer katlanál ugyanis egy chinai mosó a beszappanozott ruhákat egy addig teljesen tétlenségben levő forró geyszer katlanban leöblítvén, ez minden előzetes jel nélkül 40 láb magas vízsugarat küldött fel, leforrázva a mosó chinait és levegőbe röpítve a ruhadarabokat (e geysert el is nevezték Chinamannak).

Az első tudományos magyarázatát e tüneménynek dr. Raymond adta 1888. októberben nyilvánosan Buffalóban. Ez időtől kezdve mindenki, aki a Yellowstone parkot meglátogatta, nagy mennyiségű szappannal látta el magát. A geyserek eruptiója a folytonos izgatás által gyengült, félni lehetett, hogy az teljesen megszűnik, ez okból a kormány a legszigorúbb rendeleteket hozta a szappanozást illetőleg. Csak a tudomány szempontjából tettek egy kivételt: *Arnold Hague*, aki már évek óta végzett a parkban geológiai kutatásokat, megbízott kipuhatolni a szappan és más alkális anyagok hatásának okát a geyserekre. Az említett geológus megfigyelései és próbái után tudjuk, hogy az egyes geyserek kitörései kanálisaik különbözése szerint más és másképp reagálnak a szappanra.

A mesterséges előidézése a kitörésnek legjobban sikerült a «Monarch» geysernél a Norris katlan, a «Fountain» geysernél az alsó és a «Beehive» geysernél a felső geyszer katlanban. Két feltétel kívántatik a mesterséges eruptio létrehozásához: 1. a kitörési kanálisnak szűknek kell lenni és az azt betöltő viznek kis felülettel kell birnia.

2. a viznek a forrásponthoz közel kell állnia.

Hague szerint a szappan zsíros réteget alkot a víz felületén, amely alatt a víz hamar elnyeri a forrpontot, miután ezen réteg meggátolja az elpárolgást. Professzor Scheibler (chemikus) bővebb magyarázatot ad ugyan ezen értelemben: «A víz 190° Celsiusnál van forrásban. De ha az ember a forró víz felületét olajos vagy zsíros anyaggal vonja be, akkor a forrást egyidőre elnyomhatja. Ettől kezdve minden meleg lekötvé marad a vízben, amely azután, többé vagy kevésbé felmelegíthető: 103—104—110 fok Celsiusig, anélkül, hogy gőz képződne. Egy bizonyos határnál rögtön, explosiószerű gőzképződés áll be, amely után a víz hőmérséke ismét a forrpontra száll le.»

A YELLOWSTONE PARKTÓL CHICAGÓIG.

ST.-PAOL MINNEAPOLIS.

— augusztus 28.

A Yellowstone-Parktól délután 1 óra 30 perczkor kocsiztunk el, a nagy hat lovas kocsí amelylyel ezelőtt egy héttel ide jöttünk volt Cinnabarból, ma ugyanoda vissza vitt. Livingstonetól St. Paolig Northern-Pacifikkal fogunk utazni. Ezelőtt két nappal este 9 órakor ugyanezen a pályán megállította öt bandita a Chicagó felé menő vonatot és kirabolta az egész közönséget; az eset lefolyása a következő volt: 9 óra felé este amint a Livingstonet követő egyik állomást elhagyta volt a vonat, két bekormozott képű férfi ugrott fel a mozdonyra, rovolvert szegzett a gépész és fűtőre és kényszerítette azokat egy lámpával jelzett helyeni megállására, itt három társukkal szövetkezve, magok előtt a gépész és fűtővel, felkutatták a postakocsit, de miután a zárakkal nem tudtak boldogulni, jobbnak vélték az utazó közönségnél szerencsét próbálni, és a yankeek minden ellentállás nélkül feltárták előttük erszényeiket! Ez képezte ma a beszélgetés tárgyát, a hölgyek izgatottabb arczán látni lehetett, hogy esetleges új támadástól tartanak, de még sem szólhatok róluk így általánosságban, mert egy angol lady, aki már 18 hónapja barangolja egyedül a világot, épen nem fogta fel tragicusan az esetet, erszényébe csak néhány dollárt téve, nyugodtan várta a történézőket. Ámbár nem volt valószínű az eset ismétlődése, mégis hogy szükség esetén magyaros ellentállást fejthessünk ki az amerikai Rózsa Sándor bandával szemben, elővettük utitáskáinkból Emil barátommal revolvereinket. Elmúlt a 9 óra minden baj nélkül, 10 órakor már az igazak álmát aludta, a hat napi kocsizástól kifáradt közönség! Az elmúlt esetről a lapok mit sem hoztak.

*

— augusztus 30.

Tegnap estétől kezdve fokozatosan cultiváltabb vidékeket találtunk. Ugyanez időtől fogva nem kapunk sem az állomásoknál, sem az étkező

kocsikban szeszese italokat, olyan vidéken utazunk, a hol a szeszese italok kimérése meg van tiltva, a saját használatára tarthat valaki bort, pálinkát, de kimérnie nem szabad. A vonaton ugy játszák ki az utazók e tilalmat, hogy előre beszerzik a szükségletet, így azután a saját készletüket isszák. Ezen a vidéken csak patikában mérík a bort, ide egy igazi bácskai csak betegnek jöhet!

Délután 1 óra 30 perczkor megszakítottuk St. Paolban utunkat. A Mississippi partján álló két tesvévárost. St. Paol és Minneapolis megtekintésére 7 órát szenteltünk, több időt érdemelt volna a két szép és élénk kereskedésű város! St-Paol fekvését a 13 emeletes Pioneer Press Office-ról, Minneapolisét az egy millió dollárért épült North Western Guarantee Loan nevű épület tetejéről néztük meg, ugyanezen épület 12-ik emeletén levő étteremben kitünően ebédeltünk.

A Mississippi mindkét partján fekvő Minneapolis a legnagyobb liszt-piacza a világnak.

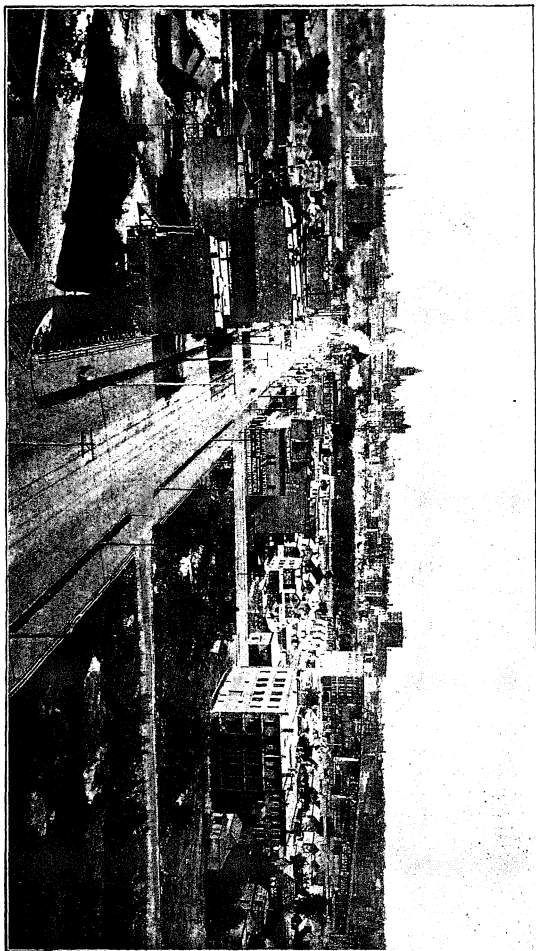
A Mississippi folyamnak 15 méter magas St. Antony esését felhasználják a malmok hajtására; 50—100,000 lóerőt képvisel a St. Antony esés.

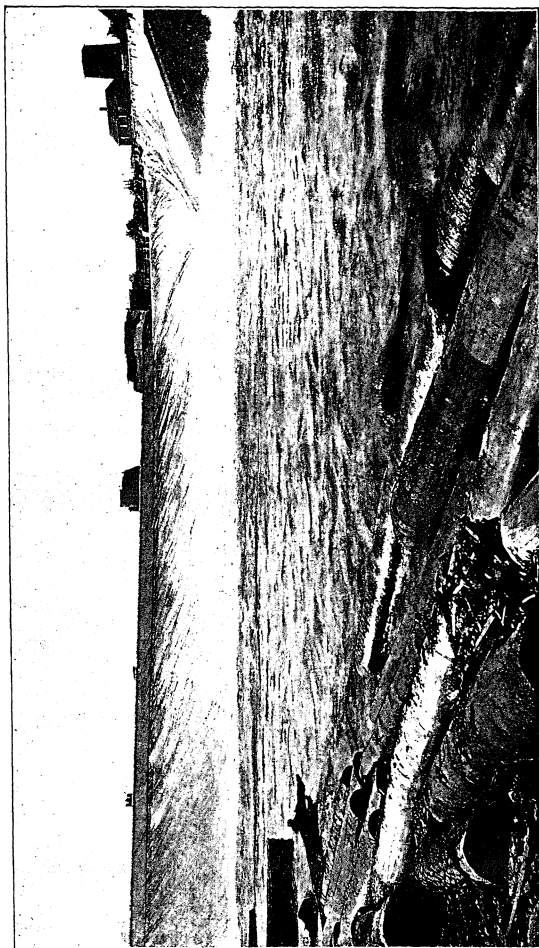
A malmok naponként 45,000 hordó lisztet képesek feldolgozni, a fűrészmalomok évenként 120—140.000,000 méter fát vágnak fel. A fatörzsek az egyes fűrészmalomok tulajdonosainak pecsétjeivel ellátva usznak le a Mississippin, a malmok előtt arra hivatott kormányosok által lesznek hosszú rudak által az illető malomhoz terelve: egy pillanat alatt végig van fűrészelve a legnagyobb törzs. Aránytalanul kevés munkás dolgozik a nagy malomban, gép végez ott mindent, az veszi fel a törzseket a vízből, az teszi a fűrész alá stb., csak a gépek vezetését intézik emberek.

St. Paolból esti 8 órakor indultunk el.

ST-PAOL

ST. ANTONY ESÉS (MISSISSIPPI FOLYAM).

CHICAGO.

Augusztus 31-én reggeli 9 órakor értünk Chicagoba. A tiz emelet magas Auditorium szálloda 82 méteres tornyáról akartam Chicagó felől az első általános képet nyérni: ha a város különböző pontján 10 ilyen torony állna, akkor talán részletenkint láthatná az ember, így a füstbe burkolt óriási kiterjedésű városnak csak a Michigan tó melletti belvárosból kapunk valamit tekintetünk elé. A négy-öt emeletes lapos tetejű házak közül mindenütt kimagaslanak az egész háztömböket elfoglaló 10—20 emeletes gigasok, maga az Auditorium egyike a legszebb példányoknak, 1887-től 1889-ig épült, 3 millió és ötszázezer dollárért, a szállodán kívül 4000 személynek helyt adó színházzal, nagy concertteremmel, számtalan üzlettel stb.

E házóriások mind egészen üzleti stílusban vannak építve, legszebb közöttük a szabadkőművesek palotája a 21 emeletes Masonic temple, belülről teljesen fehér márvány oldalfalai és vertvas korlátai palotaszzerűvé teszik, alsó 18 emeletén hivatalok vannak, felső három emeletét a szabadkőművesek birják, teteje observatoriumnak van berendezve. A nagy füst miatt innen sem látni sokat a városból.

A szabadkőművesek által kiadott: «Masonic Temple» című kézikönyv a következő hihetetlennek látszó dolgokat írja e házóriásról:

1. A «Masonic Temple» a legmagasabb üzleti épület a világon: 302 láb földszintjétől a tetőig. Értéke négy és egy fél millió dollár.
2. Megépítéséhez 4700 tonna aczél és 16,000 tonna tűzhatlan anyag lett felhasználva.
3. Tizennégy személy és két teherszállító elevatora naponként száz-ezer embert képes felszállítani.
4. Az elevatoroknál alkalmazásban levő drótkötelek összesen 16 angol-mérföldnyi hosszúságot képviselnek.
5. Az elevatorok gyorsasága 750 láb percenkint, vagyis 9 angol mérföld óránként. Minden egyes elevator két percenkint emelkedik.

«MASONIC TEMPLE» (CHICAGO).

6. Az elevatorok által egy évben megtett útméretek összege egyenlő 123,136 angol mtfddel, vagyis a földnek ötszörös területével.

7. E házban alkalmazásban levő szivattyú-gépek képesek volnának egy 60,000 lakost számláló varost ellátni vízzel.

8. A vízmennyiség, a mely ezen szivattyúk által mindennap felszivatik, egy 240 láb hosszú, 100 láb széles és 50 láb mély tó medrét volna képes minden nap vízzel megtölteni.

9. A villanyos vezetékek 53 angol mtfld és 12 tonna súlyt képviselnek. A villamosság előállításához szükséges műszerek körülbelül 50 tonnát nyomnak.

10. Minden helyiség hideg, meleg vízzel és más szükségesekkel el van látva stb.

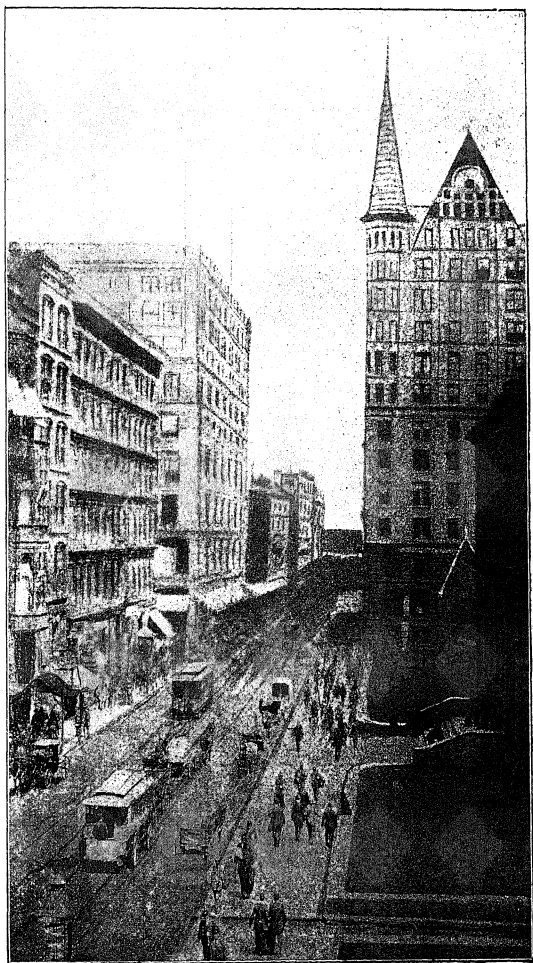
Érdekes a 4—5 emeletes házakat elfoglaló bazárok, lehet ezekben mindent kapni: díszműárút, könyvet, íróeszközöket, fegyvert, porcellánt, üveget, gyermekjátékokat, szőnyeget stb., mind külön osztályban; az elárúsítók csinos amerikai medik! Női, férfi és gyermekszabó műhelyt is rejtenek magokban ezek az elárúsító házak.

Mindent nagyban úznek Chicagóban, az amerikai fodrász-termek fényesek és tágasak szoktak lenni, de a chicagói Palmer House borbély-terme 42 fodrászával, felülmúlja valamennyit, késő éjjel is ki lesz benne szolgálva az ember. Ugyanevvel az üzlettel összefügg a szálloda pincze-helyiségébeni török és kádfürdő, ez is éjjel nappal nyitva áll.

A nagy sürgés-forgás az utczákon mutatja e nagy város forgalmát: az egymást körösztoző cabel-karok, villanyos-, ló-vasutak és más kocsik között alig juthatni az utcák egyik oldaláról a másikra.

A jártabb utak, nem lehetvén őket eléggé söpörni, piszkosak, a külváros szennyes, eltekintve azon avenuektól, a hol a vagyonosabb osztály villaszerű épületei állnak.

Elképzelhető, hogy egy olyan városnak, a melynek még ezelőtt 60 évvel 3 családból álló lakossága ma már a másfél millióhoz áll közel, nagy az életereje, nagy a forgalma! Érdekes statisztikai adatot olvastam egy német könyvben:

«ADAMS STREET» (CHICAGO).

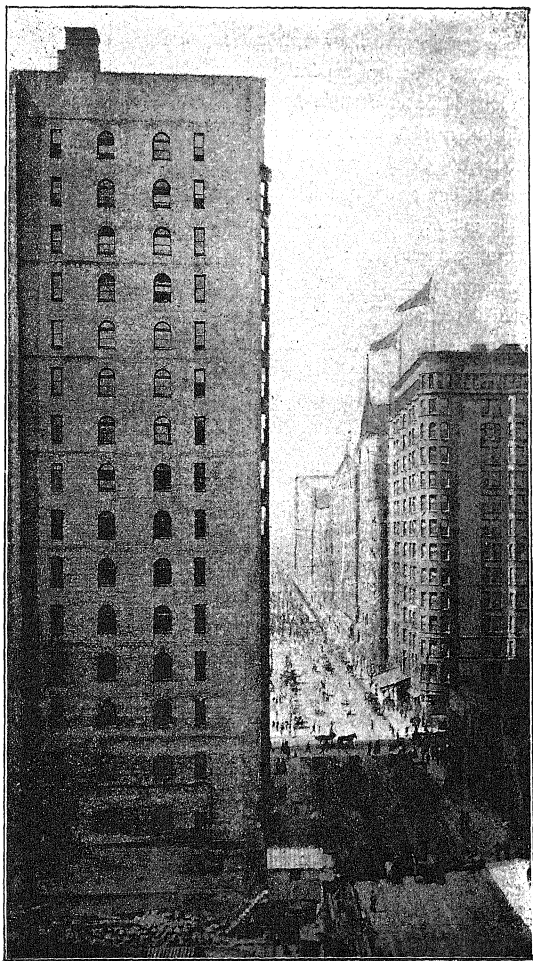
1835-ben	1000 lakosa volt Chicagónak.			
1840-ben	4470	«	«	«
1845-ben	12,080	«	«	«
1850-ben	20,360	«	«	«
1855-ben	83,509	«	«	«
1860-ban	150,000	«	«	«
1870-ben	298,977	«	«	«
1875-ben	410,000	«	«	«
1880-ban	503,304	«	«	«
1890-ben	1.200,000	«	«	«

és ma közel áll a másfél millióhoz. 1891-ben 11,805 ház volt épülőfélben, eltekintve a kiállítási épületektől! Ilyen gyors fejlődése csak ilyen kedvezően fekvő városnak lehet. Az Egyesült Államok szívében, a Michigan tó mellett, a melynek a többi tavak és csatornák útján összeköttetése van az Atlanti Oceánnal. Hajóközlekedése a teherszállítást illetőleg, csaknem összehasonlítható New-Yorkéval, a vasúti közlekedésnek pedig éppen a központja.

Lakosságának háromnegyed része idegen, köztük 400,000 német. Az előkelőbb éttermek pinczérei csaknem kivétel nélkül németek. A vegyes közönség daczára kevés városban szemlélhettem annyira az amerikai különlegességeket, szokásokat, mint éppen itt, talán éppen, mert sok az idegen ajkú, töreksenek a yankeek a domináló szerepet mutatni.

Az eredeti amerikai kedélyesség mellett kissé vad szokások is vannak itt divatban, a melyek nem szolgálnak előnyükre, pl.: a kiállítási területen végig kikiabálják az egyetemi hallgatók teli torokból a base ballnál használni szokott harci: ha-ha-jukat, színházakban, lóversenyen vad rikkantások és szájukba tett ujjak segélyével eszközölt füttyögések által fejezik ki tetszésüket stb.

A zsebtolvajok- és banditáknak kevés alkalmasabb tartózkodási helye van Chicagónál, 5 dollárnál nagyobb pénzt nem tanácsos váltani (kivéven az elsőrangú helyiségeket), mert csak egy dollárból adnak vissza, példaként felhozom a velem történt esetet: ezelőtt pár nappal meglátogattuk volt Emil barátommal az itteni egyik lóverseny-pályát, ötdolláros papírpénzt

«DEARBORN STREET» (CHICAGO).

adtam a pénztárosnak, hogy kettőnk számára két egydolláros beléptijegyet adjon, a pénztáros a pénzt gyorsan eldugta táskájába és csak egy jegyet adott; hiába erősítettük, hogy öt dolláros volt, hiába hívtuk oda a rendőrt (a kinek különben itt semmi tekintélye sincs, épen mint Párisban), azt állította, hogy csak egy dollárt kapott, nem lévén más elégtételünk, elkereszteltük egy sereg tanu jelenlétében brigantinak; a pénztáros, a ki bizonyosan már ide át defraudált, ezt igen természetesnek találván, nem is szabadkozott a titulus ellen.

Ha már a versenypályán vagyunk, nézzünk ott kissé körül. Az egy angol mtföld területű futó-pálya agyagos homok, a futamok félóránként követik egymást, közben saját kedvtelésükre nyargalásznak az istálló-fiúk pokrócczal letakart lovakon, — a bookmekerek lármáznak, az épen nem uri közönség fogad és ha a nyerő számát szorongatja markában, üdv-rivalgás és füttyögéssel ad kifejezés örömének. Az első futam volt a legelfelejtethetlenebb: csöngetnek a nyergeléshez, rövid idő múlva kürt szólítja porondra a lovasokat, előáll öt ló 15—18 éves piszkos jockeyekkel a nyeregben, felpúpozott háttal, araszos kengyelszíjjakkal, a ló füleihez közel fogva a szárait. Az első rossz start után 4 ló körül viszi lovasát, kendők segítségével végre sikerül őket megállítani. A második startnál az elébb állva maradt lóra már csak négyszeres pénzt kínálnak a bookmakerek, holott még az elébb 70-szeresen állt, — be is jött elsőnek az elébb még teljesen elhanyagolt ló — mindez eléggé mutatja a lóversenynek itteni legkezedetlegesebb voltát. És ilyen versenyek a város körül levő több pályán csaknem naponként tartatnak, de valamennyi pálya között ez az első, itt tartják tavasszal a derbyt. A trabversenyek érdekesek, ezeken az előkelőség is jelen szokott lenni.

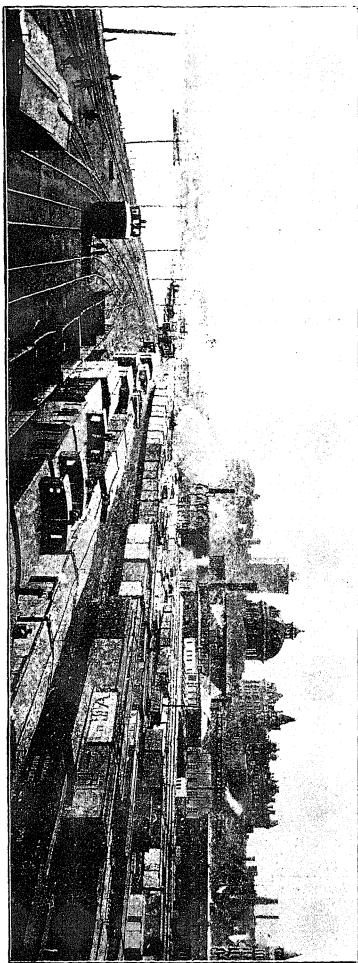
Chicagonak igen jó orfeumai vannak, 32 színházát is bátran azok közé lehetne sorolni, miután csaknem minden darabban produkálják magukat akrobaták vagy clownok, maguk a színdarabok — értem az eredeti termékeket — kritikán aluliak. Az Auditorium a legnagyobb színház, hat hónap óta adják benne az Amerika című darabot, 700 személy és 7 ló szerepel benne; az első felvonásban mind a 7 ló megjelenik egyszerre a színpadon, hátukon pánczéba öltözött lovagokkal, nem is lépés-, hanem

rövid vágóban. Az első felvonás közben egy új szerkezetű zongorán játszott néhány concert darabot egy csinos lady, a második felvonás közben 7 acrobata, a harmadik felvonás közben meg két clown mulattatta a közönséget, ez azután teljesen lelkesedésbe hozta a publicumot, tapsoltak, tomboltak, füttyögtek. A Schiller színház jóval kisebb, nagyon izléses berendezéssel, a színpad melletti két oldalcsarnokban 4—4 páholy van, azonkívül a földszint és 2 egymásfölötti erkélyből áll a nézőtér; felvonás közben mindenütt forognak a villanyos szélhajtó kerekek. Ebben a színházban is már 4 hónapja játszik ugyanazt a darabot. F. hó 8-án este a bal csarnok három páholyát hat indián (a kiállításból) és 7 canadai foglalta el, a canadaiak kivarrt bőr-ruhában, az indiánok félig felöltözve, gyöngy és tollakkal díszítve nézték végig az előadást: valószínűleg kevesen látogatják őket a kiállításban, impressáriójuk így próbál nekik reclamat csinálni.

A hirdetések mindenféle nemét láthatni Chicago utcáin: középkori francia, spanyol ruhába öltözött alakok árulnak lapokat, vagy hirdetnek valamit, egy üzlet nagy ablakaiban a világ minden oldaláról összekeresett hosszuhaju nők hirdetik a hajnövesztőt; a «The Admiral» cigaretta készítője egy valóságos propellert szállítat körül két ló által hurczolt kocsin, a propelleren admiralisnak öltözött törpe ül, a hajó oldalán nagy betűkkel «The Admiral Cigaretta» felirat olvasható. Az eladó telkek, házak e felirással szoktak jelezve lenni «For sale» (eladó), ez egészen természetes, de az már csak nem mindennapi dolog, hogy a State-streeten, Chicago egyik főutcáján kikötnek egy lovat és nyakára akasztanak egy nagy táblát e felirással «For sale» (eladó) stb.

Egy délutánt a szebb klubok megtekintésére szenteltünk. A nyolcemeletes «Athleta club» páratlan a maga nemében: pinczehelyiségében nagy török fürdő, tekepálya és czéllövöldével, földszinten tágas előcsarnokkal, első emeletén á-la-carte étkezőterem és játszóteremmel (17 billiárd), a második emeleten fürdők és öltözőkkel, a harmadikon az író- és társalgóterem, a negyediken a nagy tornaterem mindenféle elképzelhető szerrel, a tornahelyiség az ötödik emelet tetejéig nyúlik fel, az ötödik emeleten csak egy erkély van a futási gyakorlatokra szánva, azonkívül box- és

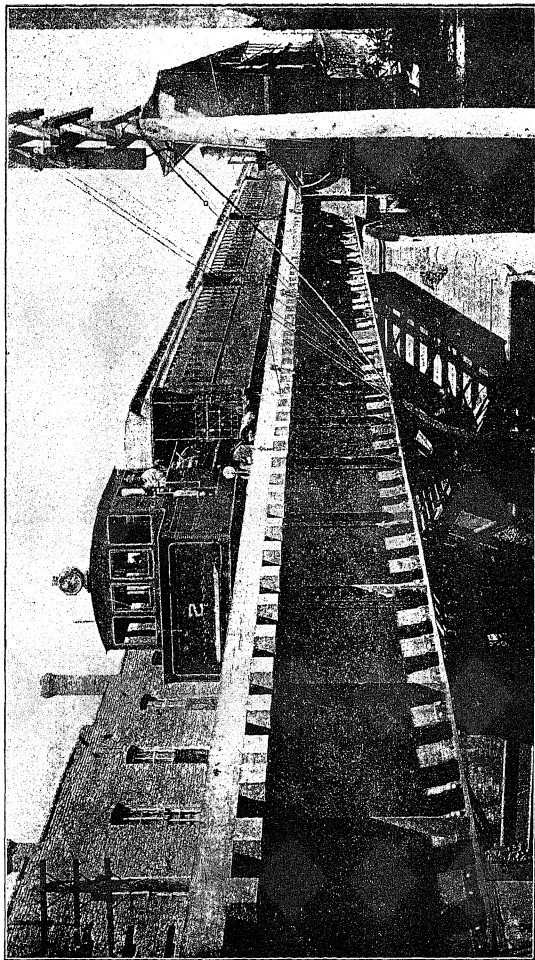
MICHIGAN TÓ PARTJÁN, CHICAGO NYUGATI OLDALÁN.

vivó-szoba, a hatodik és hetedik emeleten a klubtagok és azok barátainak számára berendezett szobák vannak, a nyolczadik emeleten levő három nagy terem a labda- és tennis-játékoknál lesz használva. Beiratási díj az «Athleta club»-ba 150 dollár, évi tagdíj 50 dollár.

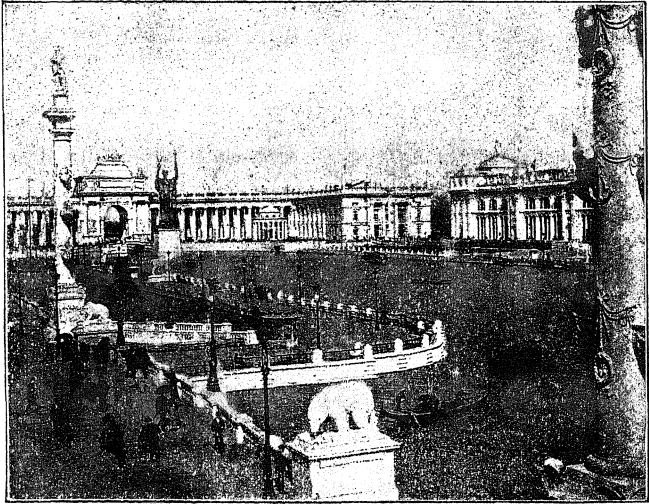
Az «Union league» Chicago előkelőségének klubja, 1200 taggal. Érdekes, hogy ebben a nagy klubban tavaly csak 6 dollár és 40 cent volt bevétel a kártyapénzből. Beiratási díj 300 dollár, évi díj 80 dollár. A fényesen berendezett «Standard club»-nak csak szemita tagjai vannak, 410-en fizetik itt az évenkénti 100 dollár tagdíjat, beiratási díj 500 dollár. A németek társas köre is igen szép 40 dollár tagdíjjal és 50 dollár beiratási díjjal.

Augusztus 31-én hajóval, szeptember elsején elevated vasuton, másodikán helyi gyorsvonattal, harmadikán villamos vasúttal látogattam meg a kiállítást. Mindenfelől megközelíthetővé van téve

ELEVATED VASUT. (CHICAGO.)

a 700 acres területet elfoglaló «The World's Columbian Exposition». Az egész kiállítási terület főfrontja a Michigan tóra néz, a «Manufactures and liberal arts» (iparcsarnok) és az «Agriculture» (gazdasági épület) közötti nagy vízmedencének kisebb csatornákon át összeköttetése van a kiállítási épületek közötti mesterséges tavak és a Michigan tóval.

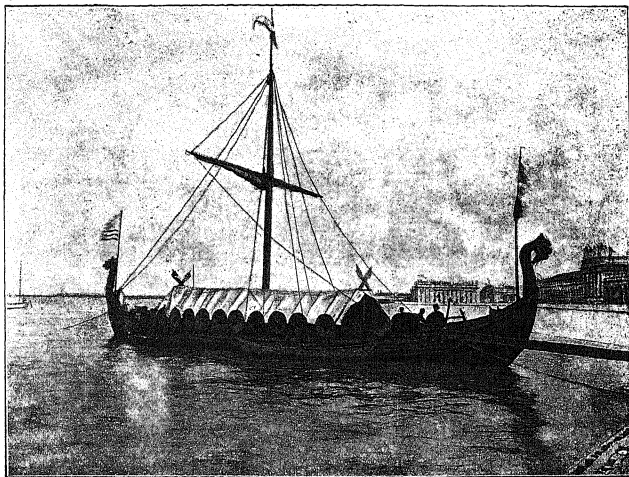
MESTERSÉGES TÓ

A CHICAGOI KIÁLLÍTÁSNAK A MICHIGAN TÓ FELŐLI BEJÁRATÁNÁL.

Kis gőzhajók, villam segítségével hajtott ladikok és gondolák teszik élénkké mindenütt a vizeket. Esténként a tó partján alkalmazott villamos lámpák fénye, a reflektorok által mindenféle színben megvilágított szökő kutak játéka mellett tündéres képet nyer az egész.

A kiállítási terület központját a nagy közös kiállítási épületek képezik, ugymint az iparcsarnok, a gazdasági épület, a gépek, bánya, villamosság, közlekedési eszközöknek külön-külön csarnokai, az adminisztráció épület stb.

A kiállítási terület északi részén, az egyik frontjával a Nord-Pond tóra néző képzőművészeti csarnok körül az Egyesült Államoknak külön területek szerinti kiállítása van, ettől délkelet felé az idegen államok külön kiállítási épületei állnak, még jobban délkeletre a Michigan tavon az «Illinois» hadi hajónak egy tökéletes utánzata és a normannoknak Amerikában járt

«VIKING».

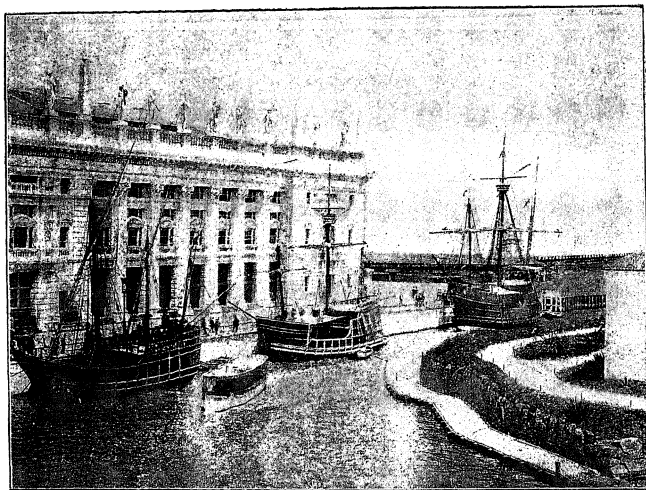
(CHICAGÓI KIÁLLÍTÁS.)

ős hajója után készült „Viking“-hajó. A nagyobb közös kiállítási épületek közül a kiállítási területnek egészen déli részén állnak a borneműek kiállítása, az erdészeti csarnok, a tenyészállatok kiállítása és az anthropologiai épület. Egy kis mesterséges tavon, közel ehhez, horgonyoz a Columbus hajóinak mintájára készült három hajó.

Az egész nagy területen körül elevated vasút jár kigyóvonalban.

Kényelem tekintetében semmi kívánni valót sem hagy hátra a kiállítás, mindenütt ingyen padok, székek és öltözők állnak a közönség ren-

delkezésére, az egyes államok külön kiállítási épületei pedig csaknem kivétel nélkül mind mint egy-egy klubház vagy szálloda vannak berendezve: társalgó-, olvasótermekkel, a nők számára különszobáival, 2—3 zongorával. Éttermet, kávéházat minden lépten nyomon találunk, meleg időben különösen látogatottak a különféle szódával kevert kitünő édes italokat (íce crem

A HÁROM «COLUMBUS»-HAJÓ.

(CHICAGÓI KIÁLLÍTÁS.)

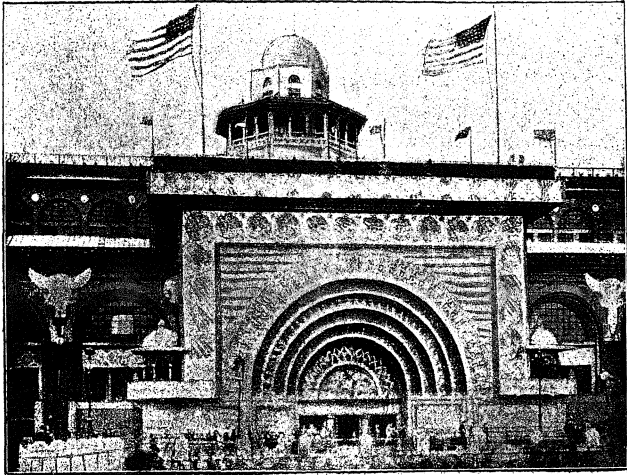
szódákat) és ice cremeket 5—10 centért kiszolgáló helyiségek, ezenkívül nagy pléhedények állnak mindenütt telve jó jeges ingyen vízzel.

A szellőztetés minden helyiségben kitünő.

A közlekedési eszközök is a lehető legolcsóbbak: az Illinois central vasut és hajó 10 centért, az elevated és villamos vasut öt centért viszi ki vagy be a közönséget.

A belső berendezés talán nem eléggé rendszeres, de nagyon érdekes, mindenütt találunk valami kiváló szépet, értékeset vagy érdekeset. A «Manu-

factures and liberal arts» (iparcsarnok) legvonzóbb pompáját a newyorki ékszerész: Tifany gyémántjai képezik, szép itt a németek és japánok porcellánkiállítása, a zongorakiállítás, különösen az M. Steiner czég zongoragyűjteménye. A perzsa kiállítás szőnyegei között van néhány mesterdarab, azonban az érték kért árak túlzottak, pl. egy három méter hosszú

KÖZLEKEDÉSI ESZKÖZÖK CSARNOKA.

(CHICAGÓI KIÁLLITÁS.)

és két méter széles szőnyeg ára 15000 dollár (körülbelül 40000 forint), egy másik jóval kisebb 3500 dollár, egy harmadik 4000 dollár stb., épen ilyen képtelen árakat kér P. M. Grünwald szentpétervári sok éremmel kitüntetett szőrmeárús szörméiért; pl. van egy fekete rókabőre 2500 dollárért eladó: ezek valószínűleg avval a szándékkal jöttek át az Óceánon, hogy csakis valamelyik vasuti királylyal állnak alkuba!

A Transport-stationban (közlekedési eszközök kiállítási épülete) az óriási vasúti mozdonyok és Pullmann szalon- és étkező-kocsijai válnak

ki, de a vasútnak kezdettől fogva, fokozatos fejlődésének kimutatása rajzokkal, eredeti képek és utázmányok által, a legérdekesebb része ezen épületnek.

A gépek csarnokában a villamos gépek uralkodnak.

Érdekesek a «Pump-statio»-k, hogy az épületek és parkhelyiségek kellő vízzel el legyenek látva, két vízmű van felállítva, az egyik 24000, a másik 40000 gallon vizet képes szolgáltatni naponként (1 gallon 4·5 literrel). A hulladékok az egész kiállítás területéről fel lesznek fogva, szivattyúk segítségével és légnyomás által földalatti csöveken át 4 nagy medenczébe vezetve, a hol azután chemiai processzus által megsemmisíttetnek. A «Horticulture»-ban (kertészeti csarnok) a gyümölcskiállítás köti le legjobban a látogatók figyelmét.

A «Forrestry» (erdészeti kiállítás csarnoka) természetes fatörzsekből van építve, a törzsek más és más amerikai vidékekről vannak összehordva, ebben a kiállításban látjuk Amerikának kiválóan szép fa-anyagát, a halvány sárga színtől a vörösig menő természetes színű fákat. De nemcsak a fa-anyag jó itt, a famunka is kiváló, e téren messze túlszárnyaltak bennünket az amerikaiak!

A «Gallery of fine Arts» képzőművészcsarnokban Ausztriának kicsi, de szép kiállítása van, a francziák és oroszok osztályában a legtöbb hatásos kép áll, valamint az amerikai osztályban az Európából vásárolt képek között.

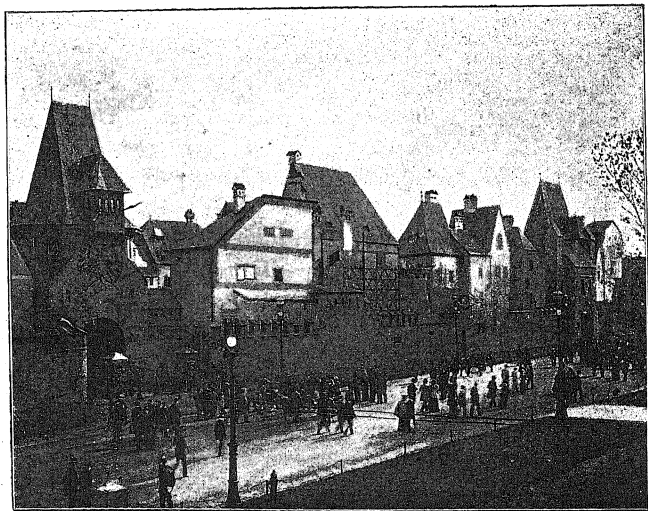
Rendkívül kedves a «Childerns building» (babák kiállítása); belépven az egyemeletes házba, egy tornacsarnokot látunk magunk előtt, ott birkoznak, huzakodnak a kis amerikaiak, ha a köröskörűli ablakoknál álló csoporton áthatolunk, egy tágas szobát találunk a falak körül álló és a tetőről lefüggő bölcsőkkel, azokban sárga selyemszalaggal díszített fehérbe öltözött kis babákat, a szoba közepe a járó babák számára kerítéssel van körülveve, más teremben 2—3 évesek majd ismét egyben nagyobbak játszanak felügyelőnőkkel.

Az állatkiállítás nagy, különösen erős lovak és hízó állatok vannak kiállítva. Lódíjazáskor menetet rendezett a bizottság: elől néhány kiállítási katona lépdelt, nem tudva ütenyt tartani, követte ezeket a katona-banda, majd ponyfogatok és végül ingujjas piszkos lovasok által vezetett

vagy általuk lovagolt lovak jöttek. Ez bizony nem valami szép menet volt, de eléggé különös és főleg amerikaias!

A nagy kiállítási terület nyugati részéből kinyúló utca: a «Midway Plaisance» érdekes látni valóival főképp mulató helyét képezi a kiállításnak. Egy épületben 40 különböző nemzetiségű nőt látunk saját nemzeti öltönyében, legszebbnek találtam az angol nőt, azután a tirolit, siriait és az Egyesült Államok ladyjét. Más helyt üvegszemü buvár ereszkedik le vízzel telt nagy hordójába. Hagenbeck arenájában egy állatszeldítő egyszerre 5 oroszlán, 2 tigris, 2 párducz, 2 fekete, egy jegesmedve és több doggal, mutatja be magát; a hamburgi származásu Eduard Darling (felesége magyar származásu) öt oroszlánával hihetetlen mutatványokat végez, 3-at befog közülök kocsiba, maga feláll a kocsin és úgy hajtja őket körül, a másik két oroszlán utána szalad mint két kutya; sem Renznél, sem más czirkuszban, nem láttam még csak megközelíthetően vakmerő produkciókat sem mint e czirkuszban. A legérdekesebb része a Midway Plaisancenak a különböző népfajok városképlete, színháza; ilyen: 1. Cairo utcája: a sok üzlet, a magas fehér torony, az utcán mozgó tarka nép, a szamarakon, tevéken futkározók sajátságos képet nyujtanak a szemlélőnek. 2. Az indus kigyóvarázsló. 3. Az arab hypodrom; ezeknek, valamint 4. a brazilaiak zenéjében találtam valami melodiát, különben csaknem mindenünnen fülsértő sipoló és doboló hangot hallunk. 5. Beduin tanya. 6. Török színház. 7. Konstantinápoly utcája. 8. A chinai színházban igen jó chinai társulat játszik. 9. Java village bambusz-házaival. 10. Német falu a »Deutsche mittelalterliche Wasserburggal«, a XV. századbeli várat representáló épület termeiben régi fegyver-, öltözet-, és nyereggyűjtemények állnak. 11. Egy nagy kerti helyiségben 2 német katonazenekar játszik. 12. Legkedvesebb hely valamennyi között az «Alt Wien», esténként zsufolásig megtelik a középkori épületek között álló tere, a Zierer vezetése alatt álló (rezervistákból szervezett) zenekar szünni nem akaró tapsokat kap a vegyes közönségtől. 13. A Midway Plaisance közepén forog a «Ferris Wheel», ez az óriási kerék az a Columbus-kiállításban az, a mi volt az Eiffeltorony a párizsiban. Két 264 láb átmérőjű bicyclikerékhez hasonló kerék között 36 koci függ, a melyek mindenike

nagyobb egy vasuti kocsinál. Az egésznek sulya 4300 tonna, ebből 2600 tonna van mozgásban. Az egész aczéلبól épült. Két 137 láb magas aczél toronya a támaszték. Ha minden kocsija telve van, 1260 embert visz a magasba. A «Ferris Wheel» az eddig készített legnagyobb aczél tengelyen forog, ennek átmérőjü 33 ujjnyi, hossza 45 láb, 56 tonna sulya és 35000

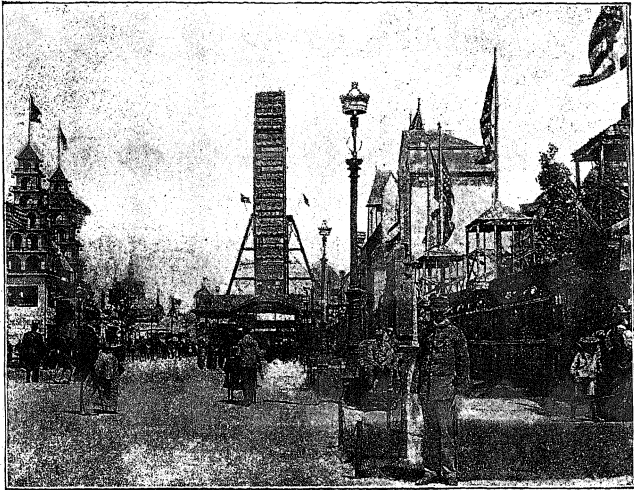
«ALT WIEN».

(CHICAGOÍ KIÁLLITÁS.)

dollár értékü. A keréken égő 3000 villamlámpa mozgás közben úgy néz ki, mind egy óriási tüzkerék.

Érdekes látnivalója Chicagónak a 450 acres területet elfoglaló «Union Stockyards.» Évenként körülbelöl 3—4 millió birka, 100.000 ló, 3 millió szarvasmarha, 8—9 millió disznó kerül a Stockyards aklaiba: $\frac{2}{3}$ — $\frac{3}{4}$ része e jószágnak (természetesen lovak kivételével) a yardokban lesz megölve, elcsomagolva és elszállítva. A kiviteli házak 25000 munkást foglalkoztatnak.

A f. hó 14-iki délutánt az athleta-versenyek megtekintésére fordítottuk, a mennyire nagy itt az érdeklődés futh ball-játék iránt, oly gyéren látogatják az athleta-versenyeket, a nagy nézőtér tribunjai csak egy tized résznyire teltek meg, pedig a szép eredményü versenyek megérdemelték volna a látogatást. Különösen érdekesek voltak a futó gát- és ugróver-

CHINAI PAGODA. FERRIS WHEEL. OLD VIENNA ÉS A DAHOMEIEK FALUJA.

(CHICAGÓI KIÁLLÍTÁS.)

senyek. Az athleták mind térdigérő nadrág és ingben, mezítelen lábszárak és karokkal jelennek meg a küzdőtéren. Könnyű sarkatlan cipőik talpán szegek vannak, az agyagos hengerezett talajon könnyebb kapaszkodniok ezekkel a szaladásnál. Sok mindent láttam Chicagóban, azért még mindig maradt volna elég nézni való, de elérkezett az idő az elútasra, mert már nem újdonságokat kerestem itt, nem tapasztalataimat igyekeztem gyarapítani, hanem azokat a helyeket kerestem fel rendesen, a melyeket a legmulatságosabbnak találtam.

Szeptember 15-én délután 3 órakor távoztunk el a Grand-Trunk vasúttal, a 16 napi ittartózkodásunk alatt kedvessé vált kedélyes Chicagóból. Három telt vonat indul el, pár percznyi időközben, egymásután New-York felé.

NIAGARA.

NIAGARA, szept. 16.

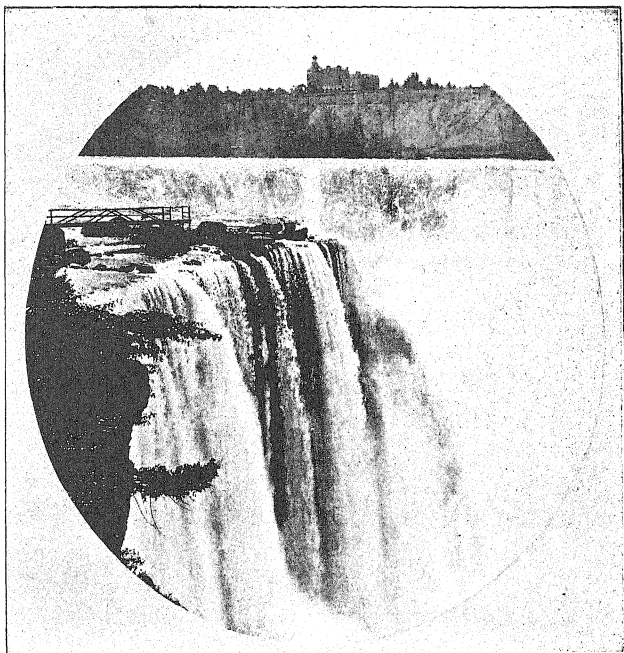
Délelőtt 11 órakor értünk ide, az eső miatt csak délután két óra után kezdhettük meg vándorlásunkat, mielőtt a látottakat elmondanám előrebocsájtok egy kis földrajzi adatot a Niagaráról. A Niagara folyó lefolyása a négy nagy nyugati tónak (Erié, Huron, Michigan és Superior) 36 angol mértföld hosszán 100 métert esik, 24 angol mértföldnyire az Erié tóbóli eredetétől vannak vízesései. Az első két mértföldön sebes a folyása, majd a mint Grand Island által két ágra lesz osztva, meglassúl, a szigeten alúl két és fél angol mértföld széles, körülbelül 15 mértföldnyire eredetétől ismét megszűkül a folyó, az ár mindsebesebbé válik, mignem az esést eléri, közvetlenül az esés előtt Goat szigete által ismét két ágra oszlik a folyómeder, jobbra attól a 322 méter széles és 50 méter magas amerikai esés van, balra a hajlatában 915 széles és 48 méter magas canadai vagy Horseshoe (patkóalakú) esés. 425.000 négyszögméter víz esik le perczenkint a két vízesésen, a melyből körülbelül $\frac{9}{10}$ -ed rész jut canadai esésre.

Az esések alatt 300—380 méterre összeszorúl a folyó, két mértfölddel tovább már csak 240 méter a szélessége, a forgónál az óriási víztömeg 76 méterre szorúl össze, csak Lewistonnál lesz a meder szélesebb és a víz folyása csendesebb.

A Niagara folyó melletti városnak (Niagara-Falls) 6000 lakosa van, évenkint körülbelül 400.000 ember látogatja meg a Niagarát.

Az amerikai vízesést a prospekt pointról, a patkóalakú vízesést Goat szigetről (az amerikai partról) és a canadai partról láttuk felülről, majd

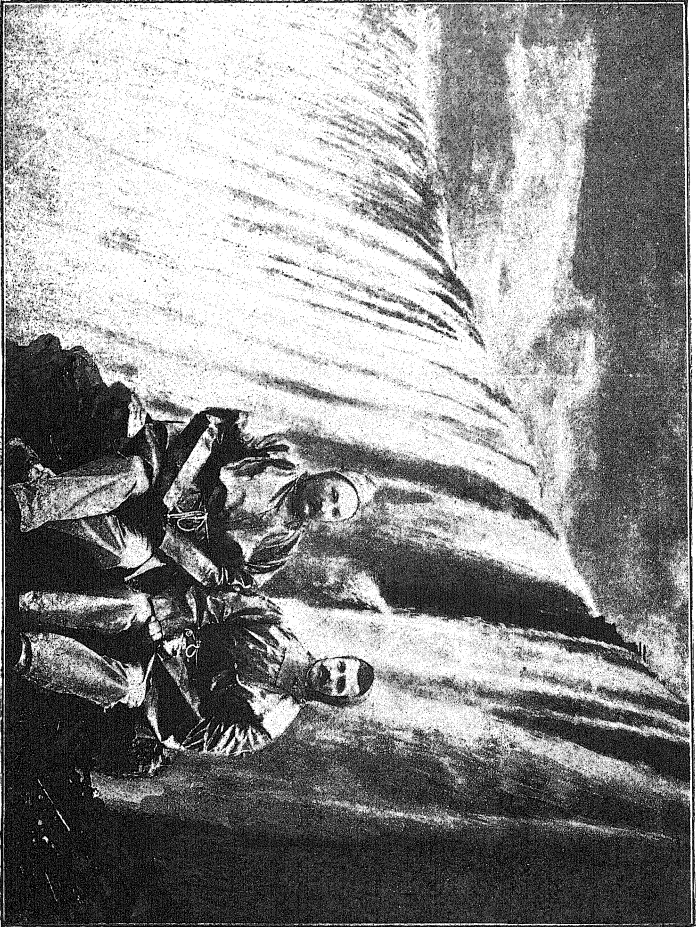
a kis «Maid of the Mist» hajóval a patkóalakú vízesésnek csaknem a lábáig hajóztunk, az erősen hullámzó vízárban ugyancsak táncolt a kis hajócska; miután a balpart erősebb vízárjával nem akarja felvenni a küz-

AZ AMERIKAI VIZESÉS HÁTTÉRBE A CANADAI VIZESÉS.

(NIAGARA.)

delmet, az ellenkező oldalon hatol fel, visszafelé leviteti magát az ár által mindaddig, a míg a csendesebb mederben meg nem fordúlhat. Ezután vízhatlan ruhákba öltözködve, leereszkedtünk az elevátoron a canadai vízesés lábához, majd egy mesterségesen készített alagúton át egy altányra

DR. KOSZTKA ESTER. DR. VOJNICH OSZKAR.

KÉSZEN A HIDEG ZUHANYRA.

jutottunk, pár arasznyira előttünk zuhant le a víz, az erős légnyomástól alig tudtunk lélekzetet venni, a vízesésokozta döngő hangtól pedig nem értettük egymás szavát. Így jól megnézve minden oldalról a két vízesést úgy találtam, hogy az amerikai mindjárt kezdetben megtörve a sziklákon, szilajnak néz ki, míg a canadai méltóságtelesebb, ennek víztömege zöld színét megtartva hajlik át az utolsó sziklán és simán zöldfalként éri el az első akadályt, itt azután miként amaz, millió vízcsepre oszlik. 1829-ben lebecsájtottak a canadai vízesésen egy elmerülésre szánt hadihajót, a nélkül, hogy sziklát ért volna, érkezett az lent meg; ez mutatja a víztömeg vastagságát. A felső-canadai rapidákat a Goat szigetről és az egymás között hidakkal összekötött három testvérszigetről láttuk; az itt óránként 30 angol mértföldnyi sebességgel folyó víz mintha orkán korbácsolta volna fel, habhegyek alakjában közeledik eséséhez.

A Whirlpool rapidáknál a 90 méter széles mederbe szorult víztömeg közepén 6—7 méterrel magasabb mint szélein. Blondin és azóta többen feszítették ki e helyen kötelüket és azon átsétáltak, rosszabban jártak néhányan azok közül, a kik hordóban kísérelték meg az átjutást a Whirlpool rapidákon. A Whirlpool rapidákon alul a folyam derékszög alatt jobbra fordul, a víznek balparttói visszaütődésétől itt erős forgók (Whirlpool) képződnek.

A Niagarán három híd vezet át, úgy mint a Whirlpool rapidák fölött két vasúti és a vízesések alatt egy kocsi- és gyalogközlekedésre szolgáló, mind a három láthatólag merész szerkezetű, de azért erős és miként az amerikai vashidak legtöbbje, mesteralkotás.

*

— szept. 17.

A csinos nyaralók és szállodákból álló Niagara városának utczáin sorjával vannak a bazárok, a sétáló közönség itt csaknem folytonos ostromnak van kitéve; a tegnapi esős időben csak a bazártulajdonosok álltak ki üzleteik elé, ezeknek csalogatásaira nem igen hallgattam, ma a szép napos időben előbújtak a csinos elárusító leánykák is, a mint észrevettük megjegyzéseinket, hogy nem vagyunk angolok, csaknem mindenütt előállott közülük egy és ilyen szavakat intézett hozzánk: Ich kann

deutsz szprechen, was willst du? hast du schon Bilder vom Niägärä Fälls? stb. Ezelőtt két hónappal nem tudtam volna ilyen kedvesen rossz német csacsogásra más feleletet adni, mint mindeniktől venni valamit, ma már olcsóbban is meg tudtam menekedni, a szerint

A NIAGARA FORGÓI.

a mint inkább szép volt a kis miss, vagy rosszabb beszédje által kedvesebb, angolul e válaszok egyikét kapta: you are nice lady! vagy you speak gut german! Az amerikai vízesés felszálló vízcseppein ma egy a vízesés lábáig terjedő szivárvány volt látható, a sárga-vörös vonal mély sávolyként

hatolt be a fehéres izzó vízpárákba, megfestve egy darabon a barna sziklákat is hasonló színnel.

Négy óraker délután vasuton az Erié tó mellett (a Niagara e tóból veszi eredetét) fekvő Buffalo városába tettünk kirándulást, az asphalttal burkolt széles utcákkal biró kőből épült város csak az utcákat keresztül-kasul járó vasúti vonalai miatt emlékeztet az amerikai városokra, különben belvárosa egészen hasonló egy modern európai városhoz.

HARMINCZHÁROM ÓRÁIG AZ ONTARIO TAVON ÉS ST. LAWRENCE FOLYÓN.

MONTREAL.

Szeptb. 18-án reggeli 10 órától 10 óra 28 perczig mentünk vasúton a Niagara folyó jobb partja mentén Newiston állomásig, innen délután 1 óra 43 perczig hajóval az Ontario tavon Torontóig. Torontótól másnap esti 8 óráig a Columbian nevű hajóval Montrealig. Az Ontario tó beillik kis tengernek, olyan szép hullámozása van, hogy igen gyakran kellemetlen reminiscenciákat hoz az óceáni útasok emlékébe is, ez alkalommal csak egy kis tapasztalatlan medivel ösmertette meg a hajó himbálás okozta kellemetlen érzeteket. A zöld vizü Ontario tavoni hajózás eléggé érdekes, de a tulajdonképeni érdekfeszítő út Toronto és Montreal között Kingstonnál a St. Lawrence folyónak az Ontario tóbóli eredeténél veszi kezdetét. Kingstonnál reggeli 5 óraker kötött ki hajónk, az utasok legnagyobb része itt szállt fel a hajóra. Kingstont elhagyva a St. Lawrence folyónak egy 40 angol mtfd. hosszú és 4—7 angol mtfd. széles kiszélesbesedésén át az 1700 sziget között vitt hajónk — e szigetek nagy része lakva van, — a nagyobbakon nyári üdülőhelyek, fürdők vagy szállodák

állnak, a kisebb szigetek nagy részét gazdag amerikaiak villái díszítik; rendkívüli érdekes és szép az út e szigetek között.

Long Sault szigete és a canadai partok között másfél méter magasan hullámzó rapidákon hajóztunk át — majd később 20 angol mértföldnyi területen át több rapida maradt megettünk. A Montrealtól körülbelül egy órányira fekvő Lachine rapidákat az idő előrehaladottsága miatt nem merete venni kapitányunk, az egész utazó közönség nagy bosszankodására egy a víz folyásával szemben járó hajók számára épült csatornán kerültre ki e veszélyes helyet. Nem maradt más hátra, mint a csatorna zsilip-rendszerét és az azon át épített forgatható hidak szerkezetét figyelemmel kísérni: bámulatos ügyes e hidak szerkezete, az előttünk tengelye körül teljesen megfordult hid 600—700 lépésnyire maradván megettünk, már az oda érkező vonatot készen fogadta. Csak néhány ember igazgatja a teljesen vasból álló nagy alkotmányt. Montrealba 19-én esti 8 órakor értünk, éjjeli egy óráig járkoltunk belvárosában. A pár száz éves, de mindig épülő európai város képével bíró Montreal lakossága félig francia. Montreal és Buffalo szerintem tisztaságánál, szép épületei és tágas utcáinál fogva a legrendesebb amerikai városok közül való: különben a városok már az angol főnhatóság alatti Canadába tartoznak.

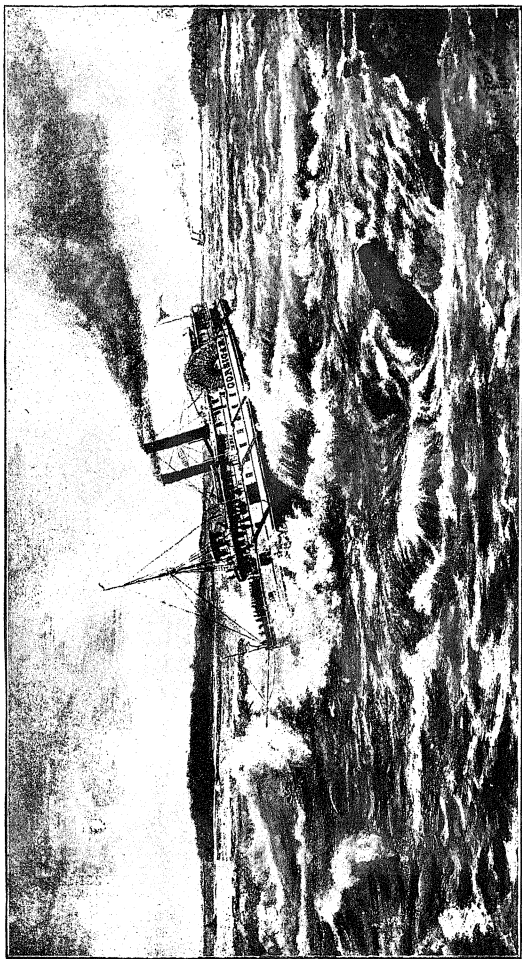

LACHINE RAPIDÁK. SARATOGA.

A HUDSON FOLYÓN.

Szept. 19.

A Lachine rapidákat, még ha egy-két napig itt is vesztegelünk, meg kell néznünk, mondtuk Emil barátommal tegnap este — és úgy is lőn. Reggel 8 órától 8 óra 20 perczig vasúton a Lachine rapidák feletti hajóállomáshoz mentünk, onnan indúlt csakhamar a vízárral csaknem naponta küzdő Filgate nevű kis hajó. A canadai Pacific 13 kőoszlopon

LACHINE RAPIDÁK.
(ST. LAWRENCE FOLYÓ.)

nyugvó szép hidját elhagyva, már látható volt a távoli fehér fodros hullámtóktól a vizár helye.

A legfőbb pillanat ott kezdődik, midőn a csak néhány méter szélességű hajózható helyhez érünk és a két oldalt a víz színe alatt néhány araszra levő lapos sziklákat látjuk; egy pillanatnyi rossz kormányzás elég, hogy darabokra zúzódjék a hajó! Most már értem, hogy kapitányunk tegnap este félhomályban nem akart e helyen áthatolni — csakis teljes világosság mellett veheti ki a kormányos az utat, ugyanis a vizár a sziklákon áthatolva a viznek e helyen domború alakot kölcsönöz úgy annyira, hogy a hajózható hely úgy néz ki, mint két vízdomb közötti völgy. A Lachine után nagy tó alakja van a St. Lawrence folyónak, itt is csak jelzett helyeken járható. A 24 oszlopos hosszú Victoria Tubular hídát elhagyva ismét visszatértünk Montrealba.

Dél előtt 10 órától délután 3 óra 45 perczig tartott a Grand Trunk vasúttóli útunk Saratogáig. — Ez az amerikaiaknak leglátogatottabb fürdő helye; idején alkalmával 20—25 ezer vendége van, mi kissé későn érkeztünk ide, a nagy szállodák közül többen már be vannak zárva, a szép villákat nemkülönbben üreseknek találtuk.

NEW-YORK, szept. 21.

Emil barátomtól ma reggel Saratogában búcsút vettem, ő Gerster doctorral egy-két hétig az Adironda hegységekben fog vadászni. Én Albanyig vasúton jöttem, onnan a Hudson folyón a legnagyobb kényelemmel berendezett nagy háromkéményes Albany hajóval New-Yorkig, ezt az utat a rajnai úthoz hasonlítják. A váltakozó vidékek közötti hajókázás különösen New-York előtt válik érdekessé, itt a folyó balpartján a fák között kikandikáló villák regényessé teszik e tájat, a folyam két partján öt-tíz percenkint egymást követő vonatok a szembe jövő szép nagy hajók, yachtok mind emelik érdekességét ezen Amerikáiban «Rajnai útnak», de azért a szép zöld vizű Szt.-Lawrence folyóni hajózás messze felülmulat érdekességben a Hudsoni utat, 8 tized része úti társaimnak nő volt.

NEW-YORK. WASHINGTON. PHILADELPHIA.

NEW-YORK, szept. 23.

Nappal egyik kezembem a Baedekernek New-Yorkról szóló leírásával, a másikkban mappával járom sorra az első ittlétemkor nem látott helyeket, este az orfeumokat, színházakat látogatom, egy két-nap mulva ugy leszek N.-Yrokkal is, mint ahogy Chicagóval voltam, kénytelen leszek elutazni, mert miként ott, otthon érezve magamat, csak azokat a helyeket keresem majd fel, ahol jobban szórakozom. A Park Row a nagyobb lapok palotáival mint a 9 emeletes Tribune Building, a 10 emeletes New-York Times Office a 94 méter magas 12 emeletes Pulitzer Building a World Officeval egészen kikerülte volt juliusbani ittlétemben figyelmemet. A Tiffany cég milliőkat érő ékszerüzlete is megérdemelte a megtekintést.

Az orfeumok igen jók, színház és orfeum között itt sincs határozott válaszfal.

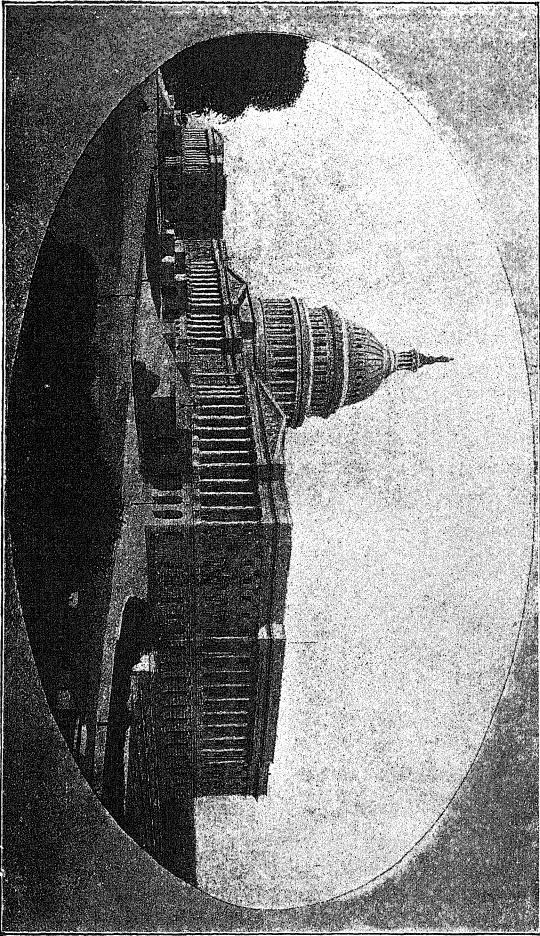
A főbb éttermek pinczérei mindenhol németek: mi minden ki nem kerülte 2 hónap előtt figyelmemet.

Egy este felkerestem az athleta clubot, olyan élet van ott, mint nálunk egy kaszinóban.

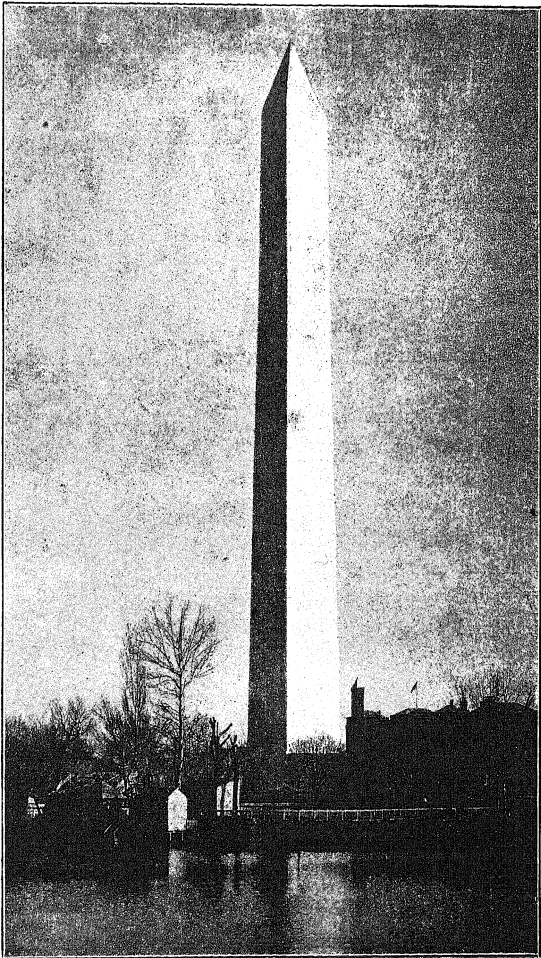
WASHINGTON, szept. 24.

Reggel 8 óra 36 perctől délután 3 óráig jöttem Philadelphián át a Pennsylvania vasuton, ezelőtt 2 hónap és 19 nappal ugyan e vonalon (Philadelphiáig) kezdtük meg Kosztká Emil és Krisztinkovics Béla barátimmal Amerikáiban barangolásunkat.

Washingtonban estig mindent megnézni és azután visszatérni Philadelphiába, ez volt utitervem, de kifeleltem a számadásból, hogy ma vásárnap van, amely napon Amerikában mindent elzárnak. Micsoda képtelen okoskodás utján is jöhettek arra a gondolatra az amerikaiak, hogy vásárnap a közönségtől minden szórakozást megvonjanak?! ha a barokat

CAPITOLIUM (WASHINGTON).

A WASHINGTON OBELISK. (WASHINGTON.)

(borkimérők) becsukják e napon ez hagyján, evvel kevesebb alkalmat adnak különösen a szegényebb osztálynak a dőzsölésre, ámbár a nagy szabadsággal, amit az amerikai polgárok minden tekintetben élveznek, nem fér össze még az ilyenmő gyámkodás sem; de mi értelme van annak, hogy éppen olyan helyekhez teszik a közönségnek vasárnapon lehetetlenné a hozzájutást, ahol mindenki csak tanulhat, csak szívét-lelkét képezheti: értem a muzeumokat, képtárakat és más nyilvános helyeket!? Még a közlekedés is szünetel ilyenkor, a mennyiben kevés vonat indul, vasárnapra külön menetrendet kell kéznél tartani!

Washington széles aszfaltírozott utairól nyilvános tereire, palotáira, szobraira nyílik mindenütt kilátás; ha a new-yorki szép épületeket ide állítanók, talán a legszebb városok egyike volna a világon, így 2—3 emeletes lapos tetejű házai épen nem képeznek méltó keretet mindazokhoz. A 16 millió dollárért épült dombon álló Capitol a legimpozansabb épület mindazok között, amelyeket eddig láttam, fő épületén 87 méter magas kupolával, ennek tetején egy 6 méter magas szabadságszoborral, két oldal-épülete és a nyugati oldalon 269 méter hosszan elnyúló altánya fehér márvány. Milyen ellentét e szép külsőhöz a belbeosztás, sötét folyosók, kis termek!

Délnyugatra a Capitoltól áll a most épülő Kongress könyvtár arany kupolája (6 millió dollár építési költségek).

A 9 tornyos Smithsonian Institutionnak kiváló a madárgyűjteménye.

Az Egyesült Államok közös kincstára az United States Treasury: száz és száz millió dollár ezüst valuta fekszik itt. Sok más szép és nagy épület diszíti még Washington-t.

A város nyugati részén áll zöld pázsiton egyedül a 159 méter magas Washington obeliszk. Épen miként egy egyedül álló hegy, pl. a Mount Rainer Tacoma mellett sokkal hatásosabb mint egy heglánczból kimagasló csúcs, úgy ennek is magassága kétszeresnek tűnik fel viszonylag a körülötte elterülő síkhoz: mintha az eget szurná hegyes kupolájával. Elevatoron 8 perczig utaztam fel kupjáig, köröskörül lépcső vezet azok számára, akik vállalkoznak 25 perczig mászni. A falakon belül az egyes államoktól emléktáblák állnak. Az obeliszket 1848-ban kezdték építeni,

1855-ben megszakították a munkát, 1877-ben újra hozzáfogtak, 1884-ben 1.300,000 dollár költséggel befejezték; az ulmi «Münsterturm» (161 méter) után a legmagasabb középülete a világnak. A falak alul 45 méter vastagok, a csúcsnál 0·45 m.

*

— szept. 23.

Délután 5 óra 15 perctől, 3 óra 47 perczig utaztam Philadelphiáig, itt az első, amit láttam, szemben az állomással: a City hall, 1874-ben kezdték építeni és még nem kész, tornya 155 méter magasra van tervezve, építési költségek 20 millió dollár. Ettől nem messzire van a Wanamackert Store, a philadelphiai «Bon Marché» 4500 elárusítónő és munkásnővel. A legnagyobb városi parkja a világnak a philadelphiai «Fairmont Park», ebből nem sokat láthattam a hirtelen támadó zápor miatt. Philadelphíanak valamennyi nagy város között a legtöbb kis háza van és ezek csaknem mind hasonlók egymáshoz, vörös kőből fehér márvány ablak párkánnyal, ajtó-küszöbvel és lapos tetővel. Este visszatértem New-Yorkba.

KILENCZ NAPIG AZ «ELBÉN».

— szept. 30.

MIDŐN ma reggel 9 órakor a kis vontató gőzös kimozdította volt az Elbét kikötőjéből és az 3 fűtvel jelt adott az indulásra, olyan érzés szállott meg, mintha hosszú időre távoznám el hazulról. De hiszen szebb az élet otthon, kedvesebbek nekem ott az emberek, a szokások, mi hát az a mi a vizontlátás utáni vágynál is erősebb és nehezzé teszi a megválást Amerikától . . . a természeti szépségek, amiket itt láttam; a «bájos Josemity Valley, az egyedül álló hóval fedett Mount Rainer, a szigetek, erdők, hegyek, jéghegyek közötti ut Alaskában, a tündérek lakta Muir glecser, a Yellowstone park szines canionjával, a Niagarának canadai és amerikai vízesei, a zöld vízű St. Lawrence folyó 1700 szigetjével, stb., ezek azok, amelyek szívembe fészkeltek magukat, amelyeknek szépsége annyi örömet tudott nyújtani, hogy most nehezzé teszik a válást Amerikától.

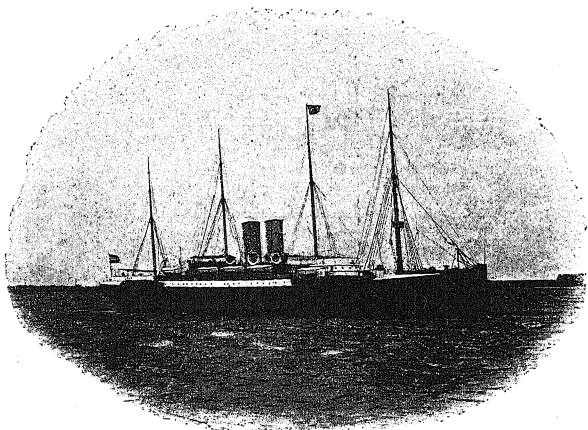
*

— okt. 2.

Tegnapelőtt este 6 órától 24 órán át éjszakeről, oldalvást jövő öt méteres hullámokkal kedveskedett az óceán, a hajó olyan ringásokat vitt végbe, mintha fedélzetét kivánná a habokkal érintkezésbe hozni, csaknem az egész utazó közönség betegen fűküdt kabinjában, hallgatva a kellemetlen disharmóniát, amit a künn aláhulló tárgyak, csörömpölő üvegek, poharak, a nyikorgó hajó, a fűtölő szél okoztak; utazó ládám le s fel

csuszkált kabinomban úgy, hogy le kellett szögeztetnem . . . és a tengerész milderre csak az mondja, hogy azt óceán goromba! . . . az óceánon még az ilyen mozgás is csak viharoscska és nem vihar.

Kis, de válogatott társaságunk van: 13 nő és 16 férfi, a nők csaknem kivétel nélkül csinosak, egy angol miss (Honoluluból) épen gyönyörű, mamája pedig energia tekintetében tútesz a férfiakon: ott van minden

«ELBE».

étkezésnél, jó étvágygal és humorral . . . de: «Nem messze esik az alma fájától» . . . tegnap este mamájával együtt a szép kis lady is ott volt az ebédnél. Ma reggel a stewardesse támogatása mellett egyenként megjelentek a hölgyek, szegénykéik milyen haloványok, lehangoltak voltak, mintha egy nagy betegségen estek volna át, a férfiak közül is többen csak most bujtak elő oduikból, de már ezeket kinevettük; én eltekintve az étvágytalanság és egy kis szédelgéstől, seefest maradtam. Ma sem vagyunk nyugton, változatosság kedvéért déli oldalról emelik hajónkat a 3 méteres hullámok. Este jobbról, balról, majd minden oldalról elkezdett villámlani, a megeredő esőt azonban nem kísérte nagyobb szél, sőt ez a két nap óta híreskedő hullámok oldalát kissé meglapította.

— okt. 3.

A newfoundlandi homok-zátonyok mellett járunk, a halászok ködös hazájában. Délután $1/2$ 4 óraker csakugyan leereszkedett a köd, hajónk az előirt szabályokhoz híven lassítani kezdte menetét, rövid időközökben jelt adva átható hangú «ködkürtjével», csakhamar választ kaptunk jobbról, majd balról egy-egy halászbárkától, pár száz méternyire voltak csak tőlünk, lebocsátott ladikjaikkal halásztak.

$3/4$ 5 óraker megszűnt a köd. Este 6 órától 11-ig újból szólott a rettenetes kürt, éjjeli $1/2$ 1 óraker harmadízben fogott hozzá, de ez már nem zavarta álmat. Ezen az úton azt hiszem mindent meg fogunk próbálni, különben ha ilyen nagy tengeri útat tesz az ember őszszel, el lehet készülvé a ködkürt zenéjére, a háborgó tengerre s más ilyen apróságokra. Eleintén a hajó nagyobb ringásai alkalmával nem voltam egészen mentes egy kis meghatottságtól, ma, ha az eféle ingás miatt felébredek álomból, huszáros imádságokat küldök a fűjó szelekhez!

Okt. 7. és 8-án nyugodt vizünk van, asztaltársaságunk csak e két nap óta teljes számú. Okt. 9-én reggeli 9 óraker Southamptonban partra szálltam, onnan vasúttal jöttem Londonig.

KIINDULVA HAMBURGBÓL AMERIKÁN ÁT ÉS VISSZA SOUTHAMPTONIG TETT ÚT ÉS IDŐMÉRETEK.

I. Tengeren: 9473 teng. mértfd. vagyis: 17572·360 kméter (1 tengeri mtfd. 1·855 km). Ebből az Atlanti tengeren Hamburgtól New-Yorkig 3558 tg. mtfd., New-Yorktól Southamptonig 3075 tg. mtfd., a Csendes tengeren (Alaska) 2840 tg. mtfd.

II. Szárazföldön: 9381 angol mrtfd. vagyis: 15094·029 kmeter (1 ang. mtfd. 1·609 km.) beleszámítva az Ontario tavon, St. Lawrence és Hudson folyóni hajózást. Tehát összesen tengeren és szárazon: 32666·389 kmt. Ezen idő alatt (3 hónap és 17 nap) 31 nap és 23 órát voltam behajózva tengeren, 23 nap és 1 órát voltam szárazföldön úton, beleszámítva az Ontario tavon, St. Lawrence és Hudson folyóni hajózást.

LONDON.

Ha az amerikai városok után Londonban, a Regent Streeten teszünk egy délutáni sétát, olyanforma különbséget találunk, mintha egy a választások alatt kevert közönséggel telt piszkos teremből átmegyünk a beeresztett padlóju tiszta banquette-terem uszályos és frakkos közönsége közé. Londonnak asphalt és fával burkolt széles utczáit nem disztelenitik társas kocsik, kivételével a 2 vagy 4 lovas nagy de szép omnibuszoknak; a practicus angol azoknak a számára, akik az olcsóbb közlekedési eszközöket szokták használni, az aláaknázott London alagútjaiban járó vasutakat és villanyos vasutakat bocsájtotta rendelkezésére.

Az utczákon az asphalt és faburkolat következtében, a nagy közlekedés daczára kevés a zaj.

Délután 3 órától kezdve mindinkább élénkülnek az utcák, a magánfogatok egész sorát látni ilyenkor a Hyde-parkban, mások a főbb utczákon járnak, vagy azoknak üzletei előtt ácsorognak várva a vásárlásokat végző szép urnót.

Ha egy-két órai séta alatt figyelemmel szemléljük az üzletek kirakatait, úgy azt fogjuk tapasztalni, hogy a legszebb munka mellett a mieinkhez mérten kicsinyek az árak; de nem is fél az angol a versenytől, szabad ide mindent behozni kivételével a szeszes italok és dohánynak. Valósággal önmegtartóztatásra van szükségünk, hogy fülös bevásárlásokat ne tegyünk. Ha még egyszer áthajózom a canalist, a nagy úti bőrendtől kezdve mindent Londonban szerzek be.

A férfiak délutáni sétájokon csaknem kivétel nélkül sötét kabát és cilinderral jelennek meg. Olyan képe van itt ez időben a fő utaknak, mint egy sétahangverseny-teremnek, csak a zene hiányzik hozzá, de még a zenét is elképzelheti magának az ember, ha az aranyhaju, szelíd finom angol nők ruháját hallja maga mellett elszuhgni.

Az ebédnél (este 6 órától) a hölgyek toilette, a férfiak frakkban jelennek meg.

Miután a színházakban éjfél felé végződnek az előadások, ez időben a hazatérő közönség újból megélelénkíti az utczákat, természetesen ez a közönség már nem hasonló a nappalihoz: az aranyhajú ladyk ilyenkor már nem érintik a járdát tovább lábacskáikkal csak amig kocsijaikba be és onnan kilépnek.

Az épületek a fő városrészekben csaknem kivétel nélkül háromemeletesek, ez az útnak bizonyos egyöntetűséget kölcsönöz. A nagy nyilvános épületek elszórtan fekszenek egymástól, épen azért nagyobb összehatást nem idéznek elő.

Étterem aránylag kevés van, — ennek okát csakhamar megleljük, ha azokat a csendes városnegyedeket felkeressük, ahol a 2—3 szobás, vagy nagyobb lakásokat kiadó Boardings Housok (teljes ellátással), és az «appartementok» vannak, — a ki hosszabb ideig tartózkodik Londonban, itt vesz magának lakást. — Az éjjel-nappal zárt ajtaju «Boardings Housok» és «appartementek» egy sor magánházként tűnnek fel előttünk.

Egy-két napi Londonbani tartózkodás alatt már látjuk a nagy külömböséget, ami az itteni életmód és a többi nagy városok életmódja között van, és pedig körülbelül ezt, vagy ehhez hasonló nyilatkozatot téve, fogunk kifejezést adni észleleteinknek: «*Az erkölcsös London ideálja a nagy városnak, egy családos ember számára!*»

A vallásosság és a családi beosztása az *életmódnak*, szülői az itteni jó erkölcsöknek.

Vasárnaponként, az előre jelzett predikációkon, a legszebb aranyhajú ladyk ott térdepelnek a templomoknak vánkossal ellátott imázmolyain, — nem a találkozási vágy hozza őket itt össze, hanem a hit, a vallás! nem jártatják szemeiket a padsorokon, mikor a lelkipásztor szent beszédet tart, hanem annak kenetteljes szavait lesik! ha szent ének hangzik fel a chorus részéről, vele énekelnek a hívőnek átérzett, szeliden lágy, megható hangjával.

Az amerikai ladyk kedves természetessége nem egyszer ragadott el, az angol nők előkelő finom modora, vallásossága, erkölcsössége, garçon

izlésemre talán kevesebb hatást gyakorolt, de annál inkább érintette azt a részét lelkemnek, ahol a családi érzületek csirája honol.

Londontól 2 órányira fekszik a Brighton nevű tengeri fürdő, a tengerparton hosszan elnyúló szép magán épületei, szállodái még mindig telve vannak közönséggel. Reggel 9 órakor már nagy itt az élet, néme-lyek sétálnak, mások lovagolnak, majd yachtok és csónakokon ringat-
tatják magokat a tenger hullámai által. Délutáni három órakor veszi kez-
detét a kocszi-korzó. Itt is az az előkelő kedves társaság van, mint
Londonban.

A new-marketi versenypályán is eltöltöttem egy délutánt. Vasúti
jegy oda vissza 18 shilling, belépti jegy 30 shilling, és mindezért csak
a bookmakerek éktelen kiabálását halljuk, de a rosszul fekvő nézőtérről
nem látunk semmit. A futamok itt egyenes irányban történnek. A nagy
mezőnyök csaknem mindig jó starttal indultak.

PÁRIS.

Londonból folyó hó 22-én jöttem volt Calais—Doveron át; — ez a
legjobb vonala az angol-francia vasútnak, milyen nyomorúságosak
mégis e vasútak kocsijai az amerikai Pulman carokhoz képest: most tudom
csak igazán méltányolni az amerikai vasútnak! Este érkeztem Párisba,
az esti étellel kötöttem itt először ösmeretséget, hogy hű maradjak a
sorrendhez, erről szólok először. A Casino, Moulin Rouge, Folier Bergère
és több más théâtre variété a fő éjjeli mulató helyei Párisnak. A Casino,
Moulin Rouge, stb. helyen a közönség között 4 nő által táncolni szokott
quadrillok ízetlenül frivolak. E théâtre variéték nagy, többnyire üvegtető-
vel fedett csarnokok, körül páholyokkal, az emeleten erkélylivel, szemben
a bejáráttal és némelyikben oldalt is szinpaddal, majd más fülkékkel, sőt
olyan czéllövöldével is, amelyben nemcsak floberttel, hanem lőporral töl-

tött tölténnyel is lőnek. Közvetlenül a Casino mellett áll a «Nord Pol» mesterséges jégpályával. Mindezek a mulatóhelyek már 9 óra felé megtelnek. Párisnak nem szép, de elég jól öltözött demimondeja, halavány képű ifjúsága és az idegenek legiója a közönség. Tíz óra után veszi kezdetét a zenekarnak vad ütemben játszott négyese mellett a quadrille . . . no de ilyet! Jó iskola Páris annak, aki utánna nem veszi el fogékonyságát a legszebb családias londoni élet iránt, de nincs kizárva a lehetőség, hogy e demimonde város ezt a részét a léleknek «ahol a családi érzelmek csirája honol», végleg megsemmisíti.

Éjfél után, nagy része az éjjeli madaraknak, a főbb boulevardok kávéházai elé kihelyezett kis asztaloknál foglal helyet; olyan élénkek ez utak még egy óra után is, hogy a sok kocsi miatt csak nagy vigyázattal lehet az utcákat körösztozni. Páris éjszaka nagyon érdekes, mulatságos, de akit a morál még nem hagyott el teljesen, nem lelkesülhet ezért a Párisért. Nappal, ha a piramisokkal, diadalivekkel, szobrokkal ékeskedő tereiről a csillagalakban összefutó boulevardjain végig tekintünk, ha ilyenkor a paloták egész sorát látjuk, ha a szebbnél szebb parkjaiban, virágos kertjeiben teszünk sétát, akkor a szépnek érzetétől áthatottan, kénytelenek vagyunk Párisnak átadni az arany almát: bizony csak árnyéka Párisnak a többi nagy város szépség tekintetében.

A legjobb időben jöttem ide. Az itt időző magasrangú orosz tengerész tiszték tiszteletére fellobogózott francia főváros, a megérkezésem utáni napon, okt. 23-án fényesen ki volt világítva.

A volt kiállítási terület fáira aggatott narancssárga lampiónok olyan képet adtak a kertnek, mintha egy tündérkert óriási narancsosaiban volnánk. Este 9 órakor már e terület nagy részén és az a körüli utcákon úgy álltak a kíváncsiak összepréselve, mint egy dobozban a sardiniák. Nagy nehezen sikerült utat foglalnom lépésről-lépésre az Eiffel-toronyig, annak elevatorain felemelkedve a magaslatba, elhelyezkedtem egy alkalmas ponton, szemben a nagy Trocadero épülettel. Tíz órakor megérkeztek az oroszok a Trocaderoba, ugyanekkor kezdetét vette az az előtti téren a tűzi játék: háromnegyed órán át szakadatlanul, száz puska hangjához hasonló durrogás kísérte a légnek eresztett tűzki-

gyókat, mindig más és más pontról repültek fel a tűzoszlopok, néha 2—3 helyről és oly nagy számmal, hogy miként egy-egy vulkán világitották meg a sötét éjszakát, maguk megett mindenféle színes tűzben égő allegorikus képeket hagyva. A száz és száz puska durranásával működő tűzijáték kiegészítésül a Szajna partján elhelyezett mozsarak is hallatták tompa dörrenésüket. Végül a Szajna egyik hidja égett tűztengerben, majd a Trocadero és Eiffel-torony lettek vörös bengáli fényvel ugy kivilágítva, hogy távolról azt hitte az ember, miszerint égnék. A publikum részéről egy-egy általános ah! kísérte a tűzijátékot. Ilyet Páris sem látott még, hallottam többektől akörülöttem állók közül.

Párisban sok időt töltöttem a muzeumok és képtárakban; különösen lekötötték figyelmemet a Louvre, Versailles, Luxembourg stb. paloták fényesen díszített és berendezett termei, az egyes uralkodók lakosztályai, I. Napoleon külön appartementjai. Egy igen olvasott, értelmes vezető magyarázata mellett volt csak lehetséges 7 nap alatt Párisnak csaknem minden nevezetességét úgy megtekinteni, hogy nem csak annyit mondassak rólok, hogy láttam, hanem azt is, hogy tudom főbb vonalakban a történetét is azoknak a mit láttam.

A luxemburgi palota nagy előcsarnokát a párisi és tőle néhány órányira fekvő gobelin-gyárban készülő gobelinok díszítik, egy-egy ilyen fali kép 20,000 frank. A gyárat államilag tartják fenn, magában a gyárban láttam a készítési módot és néhány mesteri darabot.

KÖLN. MAINZ. BUDAPEST.

Párisból okt. 30-án indultam el Köln felé. Kölnben 31-én megnéztem a világhírű domot, majd délután egy óra felé ismét vasúton ülve a Rajna partján mentem Mainzig, így épen a legszebb részét látva a rajnai útnak, mondhatom, hogy a két part mentén sziklákon álló várromok a

regényes színűnek mutatták be nekem ezt az útat. Az «amerikai rajnai út» a Hudson folyón, nélküli nagyon ezeket a várromokat, a Hudsonnál szebb a Rajna, de a zöld vizü St. Lawrence folyó 1700 szigetén a varázsszerű nyaralókkal, sokkal bájosabb, sokkal kedvesebb képet nyújt a Rajnánál!

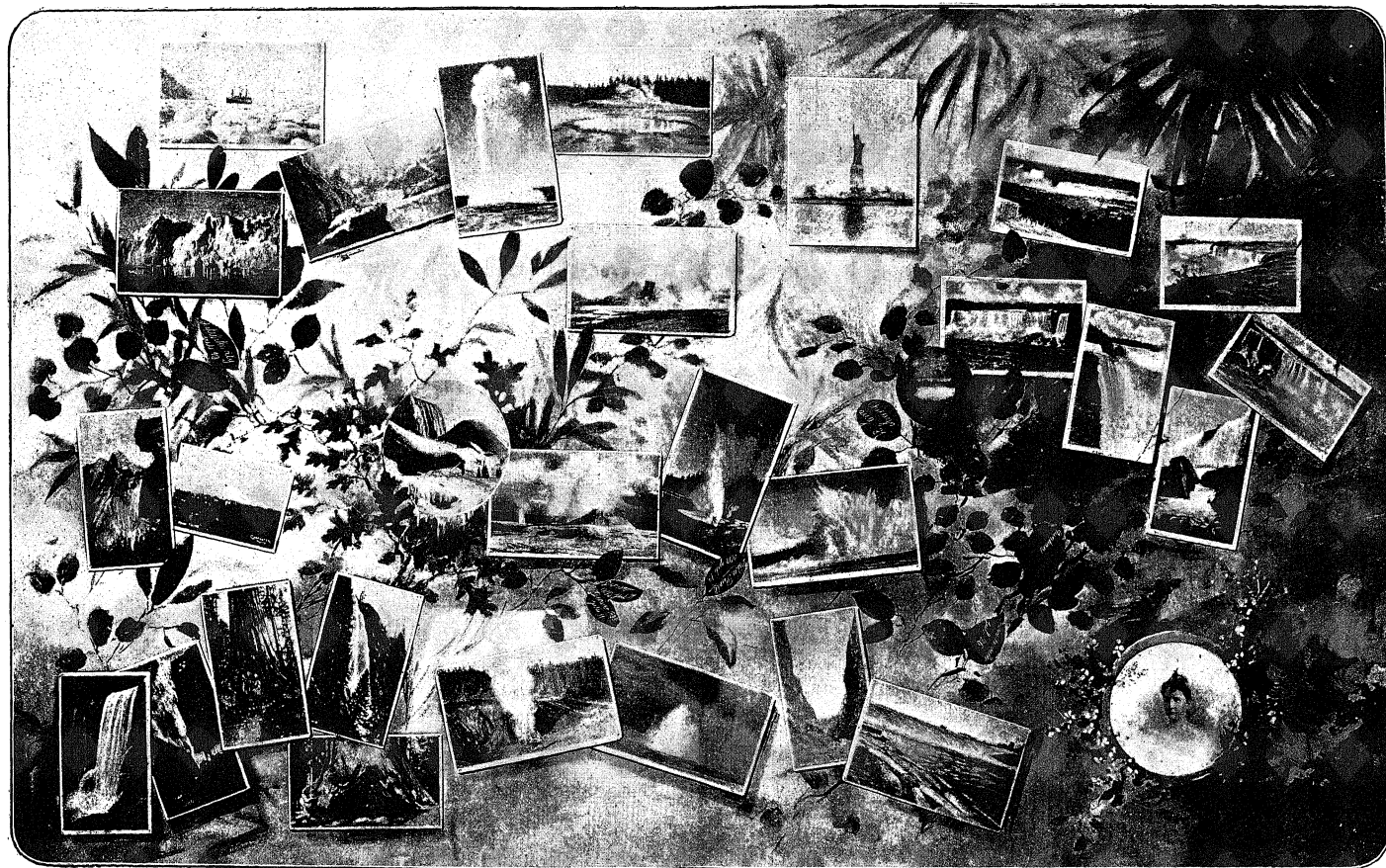
Mainzben nem lett volna semmi látni való, ha a Rajna hidján ácsorgó nagy közönség fel nem keltette volna figyelmemet, mit várnak azok, kérdem a kocsisztól? — robbantás lesz távol innen, egy még I. Napoleon alatt épült vármaradványt törölnék el a földszinéről; de ezt meg-nézzük, már csak azért is, hogy Párist elhagyva, ahol mindenütt Napoleonereklyéket láttam őrizet alatt, néhány órai út után olyan helyre jutottam, a hol azokat lerombolják. Fél órai várakozás után a föld felett alacsonyan elterülő füst, majd a hozzánk érkező hang tudunkra adta, hogy: *«nem áll már kő a kővön!»* 10 órakor este elhagytam Mainzot. Pesten november 2-án érkeztem meg, ezzel véget érven 4 hónap és három hétig tartó utam, naplóm is befejezést nyert.

TARTALOM.

Előszó helyett	5
Drezda, Berlin, Hamburg	7
Nyolcz napig az atlanti óceánon	17
Az «Empire City». (New-York)... ..	31
Pittsburgh. St. Louis. (New-York, Pennsylvania, Ohio, Indiana, Missouri és Cansas államokon át)	45
Colorado államban	51
Utah államban	60
Az arany ország	61
Kirándulás a Josemitc völgybe	68
San-Franciscotól Tacomáig... ..	80
Tacomától a Muir-Glecsérig. (Alaska)	85
Tacomától a nemzeti park-ig	109
A Yellowstone parktól Chicagóig. (St.-Paol, Minneapolis)	130
Chicago	134
Niagara... ..	152
Harminczhárom óráig az Ontario tavon és St. Lawrence folyón. (Montreal)... ..	157
Lachine rapidák Saratoga. (A Hudson folyón)	158
New-York. Washington. Philadelphia	161
Kilencz napig az «Elbén»	166
London	169
Páris	171
Köln. Mainz. Budapest... ..	173

FELVÉTEL A SZERZŐ TULAJDONÁBAN LEVŐ, EREDETI NAGY KÉP UTÁN,

AMELVEN AMERIKA KIVÁLÓBB VIDÉKEINEK FOTOGRAFIAI VANNAK, A FÖLDRAZI FÉKVÉSNER KÖRÜLBELÜL MEGFELELŐLEG CSOPORTOSITVA, KÖZBEN FESZTETT
ÉS AZ EGYÉS HELYEKRŐL VELE HOZOTT FALFÉKVELLEK.